

Τα Καντιλιώτικα

ΕΠΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΤΕΥΧΟΣ 26 • ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2019 • ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ΟΛΕΘΟΣ

ΝΙΚΟΛΑ

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Τα Καντιιώτικα

Ενημερωτική και Πολιτιστική Έκδοση
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας
Τεύχος 26, Αύγουστος 2019
ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Υπεύθυνος έκδοσης: Άρτεμις Ζιώγα,
Πρόεδρος Δ.Σ. Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών
Επιμέλεια: Κώστας Αργύρης
Σχεδιασμός-σελιδοποίηση: Θωμάς Γκινούδης

Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας

Συγγραφείς της παρούσας έκδοσης:
Θωμάς Β. Ζιώγας, Χαρίλαος Γ. Γκούτος, Νίκος
Δημητρούλης, Νικ. Βασ. Φασούλης, Φωτεινή
Τσάνου-Ζαφείρη, Θωμάς Α. Μουκούλης, Βασιλική
Δήμου, Ηλέκτρα Σαμαρά (Τσιγκούλη), Σταυρούλα
Κουτρομπίνια, Νίκος Δ. Καθάριος

Φωτογραφίες:

Μουσείο Ηπειρωτών Μαστόρων Πυρσόγιαννης,
Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, Θωμάς Β. Ζιώγας,
Χαρίλαος Γ. Γκούτος, Μουσείο Μπενάκη (Φωτογρα-
φικά Αρχεία)

Εικόνα εξωφύλλου:

*Η μικρή, αχρονολόγητη, προσκυνηματική εικόνα
του Αγίου Νικολάου από το φερώνυμο εξωκλήσι
της Δροσοπηγής, όπως ήταν το 1988. Εκλεκτική
ζωγραφική γεμάτη φως, με σπάνια τεχνική, εικονι-
στική και χρωματική τελειότητα. [Πηγή: Αρχείο
Θωμά Β. Ζιώγα].*

- Άρθρα και επιστολές που έχουν σταλεί για δημοσίευση, ενδέχεται, λόγω θεματολογίας ή περιορισμένου χώρου, να δημοσιευτούν σε επόμενα τεύχη.
- Δημοσιεύονται μόνο ενυπόγραφα κείμενα, που δεν εκφράζουν απαραίτητα και τις απόψεις του εκδότη.
- Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού μπορεί να δημοσιεύσει τα άρθρα ή τις επιστολές κατά την κρίση της, χωρίς όμως να αλλάξει το ύφος και το νόημα του κειμένου.

Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών

Δήμου Κόνιτσας

Δροσοπηγή 441 00, τηλ.: 26550 81414

E-mail: info@drosopigi.org

www.drosopigi.org

Περιεχόμενα

Πως ξαναχτίστηκε το παρεκκλήσι Άγιος Αθανάσιος, το 1906

Θωμάς Β. Ζιώγας 2

Γάμος στη Στράτσιανη όπως παλιά

Φωτεινή Τσάνου - Ζαφείρη 8

Δρόμοι

και γεφύρια κατά τα έτη 1936, 1938

Χαρίλαος Γ. Γκούτος 21

Το μονοπάτι των λυγρών δακρύων

Θωμάς Α. Μουκούλης 23

Το Χωριό μέσα από

τα ποιήματα του Γιώργου Βελλά

Νικόλαος Βασ. Φασούλης 33

Ο Ιερός ναός των Αγίων Αποστόλων Μολυβδοσκεπάστου

Βασιλική Δήμου 35

Τι να γράψω για το χωριό...

Ηλέκτρα Σαμαρά (Τσιγκούλη) 40

Τι να ήταν άραγε;

Σταυρούλα Κουτρομπίνια 42

Περί μαχών και πολέμων

Νίκος Δημητρούλης 43

Η πεσμένη πέτρινη «γέφυρα Ντέρτης» στον Σαραντάπορο

Θωμάς Β. Ζιώγας 46

Ο πάππος Κώστας Κοτσινας - ένας καλός εργολάβος

Νίκος Δ. Καθάριος 57

...οι μήνες που πέρασαν

στον τόπο μας! 59

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ:

Από την Εθνική Αντίσταση

στην Ήπειρο 64

Πέρασε ήδη ένας χρόνος από την προηγούμενη επαφή μας μέσω του περιοδικού μας τα «Καντισώτικα». Σ' αυτό το διάστημα συνέβησαν γεγονότα και δράσεις που μας επηρέασαν όλους. Για μερικά από αυτά εκφέρουμε στη συνέχεια τις απόψεις μας.

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Κτηματολόγιο: Είναι μια ορθή ενέργεια της Πολιτείας να καταργηθεί σταδιακά το Υποθηκοφυλάκειο, το οποίο, παρά τα μακρόσυρτα περιγραφικά κείμενά του, δεν μπορούσε να ορίσει επακριβώς επί του εδάφους το περιουσιακό δικαίωμα του κάθε πολίτη. Το αντίθετο συμβαίνει με το Κτηματολόγιο, το οποίο απαιτεί το ιδιοκτησιακό δικαίωμα να είναι μετρητικά εξαρτημένο με συντεταγμένες από το Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς (ΕΓΣΑ-87). Με τα απαιτούμενα έγγραφα, τα σχέδια και τις λοιπές διαδικασίες ταλαιπωρηθήκαμε όλοι μας, ενώ και η δαπάνη τους, εν καιρώ κρίσης μάλιστα, δεν ήταν ευκαταφρόνητη. Μέχρι την τελική έγκριση του θα έχουμε επαφή μαζί του, αλλά είναι βέβαιο ότι αξίζει τους κόπους μας, γιατί αποκτούμε πλέον επίσημους τίτλους κυριότητας με τη βούλα του Κράτους, πράγμα που δεν είχαμε μέχρι τώρα. Από τη συναφή διαδικασία ελέγχου μέσω των ήδη εγκεκριμένων δασικών χαρτών πληροφορηθήκαμε ότι όλη η έκταση των κήπων της «Σκήψης» χαρακτηρίζεται καλλιεργήσιμη γη και εξαιρείται από τη δόμηση, παρόλο που βρίσκεται μέσα στα ευρύτερα όρια του οικισμού Δροσοπηγής.

Εκλογές: Το σύνταγμα ορίζει ότι «...η εξουσία απορρέει από το λαό και ασκείται υπέρ αυτού...». Ο ορισμός αυτός ταυτίζεται με τη βαθύτερη έννοια της λέξης **δημοκρατία**. Σε επίπεδο εφαρμογής αυτό το **απορρέει** πραγματώνεται με τις εκλογές. Ευτυχώς για την πατρίδα μας, όλες οι πολιτικές παρατάξεις αμετάκλητα αποδέχονται πλέον αυτήν την διαδικασία εκλογής της εξουσίας. Εκεί που υπάρχει πρόβλημα είναι κατά πόσο η εξουσία ασκείται από τους εκάστοτε κυβερνώντες υπέρ του λαού. Η κυρίαρχη άποψη εί-

ναι αρνητική, αλλά ο καθένας έχει τη δική του γνώμη που τον βαρραίνει τη στιγμή που ρίχνει την ψήφο του. Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, κληθήκαμε επανειλημμένα εφέτος σε εκλογές. Αυτοδιοικητικές, Περιφερειακές, Ευρω-

κλογές και Εθνικές έγιναν όλες μέσα στο 2019. Ευχόμαστε να εκλέξαμε τους καταλληλότερους και αξιότερους για να ασκήσουν την εξουσία υπέρ του λαού, όπως το έχουμε ανάγκη και το σύνταγμα επιτάσσει.

Επί τη ευκαιρία, συγχαίρουμε τον νεοεκλεγέντα Κώστα Ι. Κοτσίνα/Κωστάρα, που θα εκπροσωπεί στο εξής το χωριό μας στο Δήμο Κόνιτσας και όπου αλλού απαιτείται, και του ευχόμαστε δημιουργική θητεία. Πιστεύουμε στο ζήλο και τις ικανότητές του, αφού είναι ήδη δοκιμασμένος ως Ταμίας της Αδελφότητάς μας.

Απομονωτισμός: Σε όλα τα χωριά παρατηρείται μια τάση απομονωτισμού. Το ίδιο και στο χωριό μας. Πέρα από τα όρια του χωριού μας και των ανθρώπων του ελάχιστα δείχνουμε κάποιο ενδιαφέρον. Ακόμη και σε επίπεδο Αδελφοτήτων δεν υπάρχει επαφή και με τα όμορα χωριά. Ούτε καν τα επισκεπτόμαστε για να κάνουμε κοινωνία μαζί τους. Είναι μια εγωιστική συμπεριφορά, προσωπική και συλλογική, που πρέπει να εκλείψει. Δεν θα πάθουμε τίποτα με το να έχουμε κοινωνική και συνεργατική επαφή με τα γειτονικά χωριά. Αντίθετα, όλοι θα ωφεληθούμε, καθώς κοινή είναι η τύχη μας και στον ίδιο τόπο ζούμε.

Αδελφότητα: Οι δράσεις της Αδελφότητας για το καλοκαίρι του 2019 θα σας γνωστοποιηθούν εν καιρώ με την τοιχοκόλληση του προγράμματος των σχετικών εκδηλώσεων. Θα σας ικανοποιήσουμε με το παραπάνω, αρκεί να παρευρεθείτε το καλοκαίρι στη Δροσοπηγή. Επειδή η κοινή χαρά είναι διπλή χαρά, σας περιμένουμε για να χαρούμε όλοι μαζί.

Το Δ.Σ. της Αδελφότητας Δροσοπηγής.

Ευχαριστούμε θερμά τον **Θωμά Μουκούλη** για την οικονομική ενίσχυση του περιοδικού με το ποσό των 100€ εις μνήμη του **Χρήστου Κοτολούλη**, τον **Σίμο Αργύριο** με το ποσό των 1.000€ για την αγορά του απινιδωτή, και τα παρακάτω μέλη και φίλους της Αδελφότητας για την οικονομική τους ενίσχυση: **Δημητρώλη Νικόλαο** 600\$, **Κατσανεβάκη Μαρία** 50€, **Σίμου Όλγα** 50€, **Σίμου Βασιλική** 100€, **Κοτσίνα Θεοδώρα** 150€, **Ζώτο Μιχάλη** 250€, **Καθάρσιου Σύλβια** 10€, **Καπλάνη Σεβαστή** 20€, **Γίδη Σπύρο** 20€, **Ζηκούλη Κατερίνα** 100€, **Πολυζών Βιργινία** 10€.

Πως ξαναχτίστηκε το παρεκκλήσι Άγιος Αθανάσιος, το 1906

Για το σεπτό παρεκκλήσι του Άι Θανάση στη Δροσοπηγή είχα ξαναγράψει στο τεύχος 24/2017 του περιοδικού “Καν-τσιώτικα”. Τότε, με το άρθρο μου “*Δια χειρός Ν. Αργυροπούλου, Θεσσαλού*”, είχα διατυπώσει κάποιες πληροφορίες για το κτίσμα και είχα λεπτομερώς παρουσιάσει τις αγιογραφίες του τέμπλου, που όλες τους έγιναν το 1906 «*δαπάνη των Αδελφών Νικολάου και Μιχαήλ Μουκούλη*». Διατύπωσα την αληθέστατη άποψη ότι το 1906 χτίστηκε εκ βάθρων νέο παρεκκλήσι, πιο ευρύχωρο από το προηγούμενο. Ακριβέστερα, τότε ολοκληρώθηκαν πλήρως οι εργασίες και έγιναν τα θυρανοίξια του νέου ναού. Και αυτό έγινε γιατί το παλιό¹ και άγνωστης αφετηρίας ναΐδριο είχε ερειπωθεί, αλλά και διότι το Κάντσικο είχε ήδη εξελιχθεί σε μεγάλο χωριό, με πολύ περισσότερο κόσμο από πριν, και δεν επαρκούσε πλέον ο μικρός ναΐσκος. Η αιτία της ερείπωσης ήταν η παλαιότητα του κτίσματος και το γαιώδες έδαφος της θεμελίωσης, το οποίο παρουσιάζει διαχρονικά διαφορικές μετακινήσεις που είχαν ως αποτέλεσμα τη ρηγμάτωση των τοίχων της ανωδομής με εμφανή κίνδυνο κατάρρευσης. Η αυγή του 20^{ου} αιώνα βρήκε το παρεκκλήσι σε αυτήν την επικίνδυνη κατάσταση.

Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, τέθηκε στους χωριανούς επιτακτικό το ζήτημα της ανακατασκευής του Άι Θανάση. Οι τότε Επίτροποι και Δημογέροντες βασάνιζαν τον νου τους και έψαχναν να βρουν πόρους για να ξαναχτίσουν το παρεκκλήσι. Δυστυχώς δεν υπήρχαν πουθενά, γιατί μια απέραντη φτώχεια καταπλάκωνε όλους κατά τις τελευταίες δεκαετίες πριν την

(Φωτ. 1): Η κύρια είσοδο στη νότια όψη του Άι Θανάση το 1994. Ψηλά, δεξιά από την κόγχη με την αγιογραφία, φαίνεται η τετράπλευρη μεγάλη πέτρα που ίσως ήταν η επιγραφή του παλιού ναού και σωστικά εντοιχίστηκε. [Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 1994].

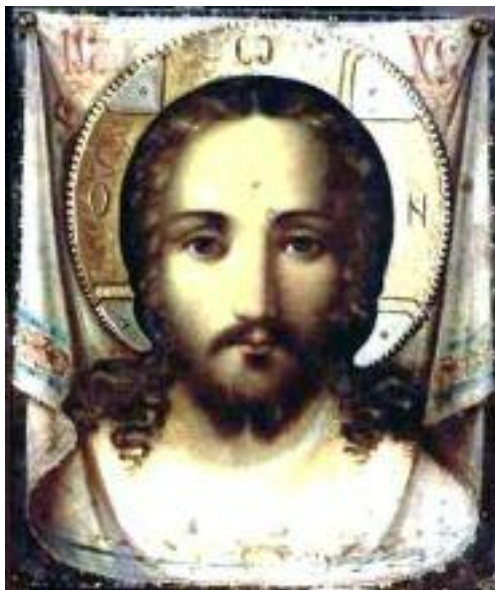

(Φωτ. 2): Λεπτομέρεια τοξολίθων στο κωδωνοστάσιο του Άι Θανάση που χτίστηκε το 1992. [Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 2015].

απελευθέρωση από τους Τούρκους το 1913, ως συνέπεια κυρίως της χρεοκοπίας που είχε κηρύξει το οθωμανικό Κράτος το 1875, αλλά όχι μόνο εξ αυτής, της οποίας ο αντίκτυπος ήταν μακροχρόνιος. Και το Κάντισκο, στο γύρισμα του αιώνα, υπαγόταν ακόμη σ' αυτό το φαύλο και διεφθαρμένο από κάθε άποψη Κράτος. Γι' αυτόν τον λόγο πόροι εγχώριοι κοινοτικοί δεν υπήρχαν διαθέσιμοι. Η εν Αθήναις **Αδελφότητα Καντζιωτών «Κοίμησης της Θεοτόκου»**, που είχε ιδρυθεί το 1892 με φιλεκπαιδευτικό σκοπό, κάποια χρήματα που είχε μαζέψει τα προόριζε και τα είχε δεσμεύσει για την ανέγερση της Σχολής² στο μεσοχώρι, η οποία ήδη προ του 1900 ήταν ετοιμόρροπη και ακατάλληλη για εκπαιδευτήριο. Επί πλέον, είχε ήδη δαπανήσει το 1902 αρκετά χρήματα για την αγιογράφηση στο εξωκλήσι της Παναγίας (κοίμηση της Θεοτόκου), το όνομα της οποίας τι-

μπτικά έφερε. Ο άλλος σύλλογος του χωριού, η **Εκκλησιαστική Αδελφότητα «Αγία Παρασκευή» των Καντσιωτών της Αμερικής**, δεν είχε ακόμη συσταθεί για να βοηθήσει συλλογικά. Το 1906/7 συγκροτήθηκε³ σε οργανωμένο σωματείο. Μέχρι τότε κάθε χωριανός μετανάστης μεμονωμένα ενεργούσε.

Το θέμα πληροφορήθηκε το 1904 ο εγκατεστημένος στη Φιλαδέλφεια της Αμερικής συγχωριανός Ιωάννης Δημ. Λύτρας, ο μετέπειτα ευεργέτης του χωριού που με το κληροδοτήμά⁴ του προίκισε, από το 1932 και μετά, δεκάδες κορίτσια στο χωριό. Ένθερμος πατριώτης και φιλάνθρωπος καθώς ήταν, ανέλαβε ενεργώς δράση για τη συγκέντρωση χρημάτων, αξιοποιώντας τη γνωριμία του με τους Ηπειρώτες αδελφούς Στεφάνου, που ήσαν εισαγωγείς καπνών ανατολικού τύπου από την Αίγυπτο και Τουρκία (Καβάλα, τουρκιστί Yenidje/Νεάπολη)

(Φωτ. 3.Α): Η μικρή δυτικότερη κινητή εικόνα του Χριστού που εστάλη το 1906 από την Αμερική και βρίσκεται στον Άι Θανάση. [Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 2014].

(Φωτ. 3.Β): Η γραφή στην πίσω πλευρά της μικρής εικόνας του Χριστού. [Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 2014].

και διατηρούσαν καπνεργοστάσιο στη **Φιλαδέλφεια**, στο οποίο εργάζονταν πολλοί Έλληνες μετανάστες. Έκανε προσωπικά έρανο μεταξύ αυτών των εργαζομένων και συγκέντρωσε αρκετά χρήματα. Συντόνισε και τη διενέργεια παρόμοιου εράνου στο **Νιού Πόρτ**, με τη βοήθεια του φίλου του Γ. Χρυσού από το Μέτσοβο. Το αυτό έπραξε και στη **Βοστώνη**, με την αρωγή του συγχωριανού Χαρ. Σπέλλα. Για όσους, με τα σημερινά δεδομένα κρίνοντας, απορούν γιατί κατέφυγε σε έρανο, αναφέρω ότι τα πράγματα και στις Η.Π.Α. δεν ήταν καθόλου ρόδινα τότε. Το μεροκάματο ήταν πολύ μικρό, η καθημερινότητα πανάκριβη και η εργασία εξοντωτική και ολόημερη. Μόνο η συναλλαγματική διαφορά του ακριβού δολαρίου προς την ευτελή τουρκική λίρα ήταν που έσωζε την κατάσταση.

Τα χρήματα που μαζεύτηκαν, συνολικά 153 δολάρια, ο πατριδολάτρης Ι. Λύτρας τα έστειλε στους Επιτρόπους στο Κάντισκο. Έτσι έγινε κατορθωτό το επόμενο έτος 1905 να εκτελεσθούν

οι εργασίες τοικοδόμησης και στέγασης, και το 1906 να ολοκληρωθεί η όλη ανέγερση του νέου Άι Θανάση, αυτού που έχουμε και καμαρώνουμε τώρα. Και για να είναι καθαροί οι ερανοκοί λογαριασμοί, αλλά και για να τιμήσει όσους συνεισέφεραν, φρόντισε να δημοσιοποιήσει στον τύπο τα ονόματά τους, ώστε να μην υπάρχει καμία αμφιβολία για το ποσό που συγκεντρώθηκε. Αυτό σημαίνει «*διαύγεια*», ουσιαστική και αυθόρμητη, την οποία κάπου στη διαδρομή την απώλεσαν οι διαδοχικοί νομείς της εξουσίας στη μεταπολεμική Ελλάδα.

Όλα τα παραπάνω μαρτυρούνται και τεκμηριώνονται σε κείμενο που βρήκα, αγαθή τη τύχη, στα αρχεία της βιβλιοθήκης της Βουλής, και συγκεκριμένα στην πάλαι ποτέ εκδιδόμενη στην Αθήνα εφημερίδα “Φωνή της Ηπείρου”, φύλλο 584/16-7-1904, σελ. 3, το οποίο μεταγραμμένο μονοτονικά από μένα είναι το ακόλουθο:

(Φωτ. 4): Μεγέθυνση της τετράπλευρης πέτρας που ίσως ήταν η επιγραφή του παλιού ναού. Διακρίνεται ίχνος κεντρικού σταυρού. [Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 2014].

«- Τη φροντίδι του εν **Φιλαδελφεία** [Η.Π.Α.] ενθέρμου πατριώτου κ. **Ιω. Λύτρα** εκ Καντσίκου της Κονίτσης **ενηργήθησαν έρανοι** προς ανέγερσιν του εν Καντσίκω ιερού ναού Αγίου Αθανασίου. Πάντες οι αυτόθι Ηπειρώται, οι πλείστοι των οποίων εισίν υπάλληλοι των Ηπειρωτών εργοστασιαρχών κ.κ. **Αδελφών Στεφάνου, συνεισέφερον τον οβολόν των ως και πολλοί άλλοι Έλληνες. Ήτοι συνεισέφερον οι Α. Σ. [Αδελφοί Στεφάνου] δολ. 10, Κ. Κορλές δολ. 1, Ι. Λύτρας δολ. 20, Αδ. Γκαζόνας 15, Ι. Χ. Μποκούλος 5, Συμεών Μετσοβίτης 1, Ι. Κωνσταντινίδης 1, Φ. Β. Κούτσικας 2, Ν. Κολιός Τζοντήλας 3, Νικ. Σ. 1, Χ. Δημ. Κούτσικας 2, Κ. Κεφάλας 2, Ι. Πολυχρονιάδης 2, Σ. Τσιόπουλος 1, Β. Πάμπος 1, Π. Παπαϊωάννου 1, Λ. Φούρναρης 1, Κ. Δημητρίου 1, Β. Αθανασίου 2, Π. Καλιόζης 1, Ι. Παπαδόπουλος 1, Ι. Παπαχαλαράμπος 1, Κ. Αθανασούλης 1, Β. Ριζάκος 2, Ν. Κυλάκος 1, Μ. Αναστασόπουλος 1, Δ. Κουτσογιάννης 1, Δ. Δούμαρης 1, Γ. Σαρογιάννης 2, Δ. Οικονόμου 1, Μ. Οικονόμου 1, Ι. Ιορδανίδης 1, Γ. Παπαδόπουλος 1, Κ. Ντέλλας 1.**

Οι κ.κ. **Χ. Αθανασόπουλος, Π. Παπαβασιλόπουλος, Αρίστος Καραγιάννης, Σίγκοσος, Ι. Καραματσούκας, Ι. Βέλος, Γ. Ζυγούρας, Π. Αντωνιάδης, Κ. Πετρόπουλος, Π. Καραντσάκης, Ν. Αλεξόπουλος, Κ. Κοριατσάκης, Ι. Τηλιγάδης, Β.**

Αναγνωστόπουλος, Κουκούλης, Β. Βουτσής, Σ. Σαραντόπουλος, Α. Βετούλης (Μαρκουμάδι), Ι. Κάτσαρος, Π. Τζιμογιάννης, Δ. Πετρίδης, Θ. Ρόμπας και Ι. Καμκούτης συνεισέφερον δολ. 10.

Τη επιμελεία του εκ Μετσόβου κ. **Γ. Χρυσού εν Νιού Πόρτ** [Η.Π.Α.] αυτός τε και οι **Μ. Βάθης, Αν. Τσιμαρόγκας, Γ. Χρυσανθόπουλος, Αρ. Αργυρόπουλος και Χ. Γαβριήλ δολ. 5.**

Εκ των πέριξ της **Βοστώνης** [Η.Π.Α.] τη επιμελεία του κ. **Χαρ. Σπέλα** συνεισέφερον οι **Γεώρ. Μουκούλης δολ. 6, Χαρ. Σπέλας 15, Αθ. Γούτας 1, Μ. Μάντζος 2, Μένκος Ιωάννης 1, Νικ. Ευθυμίου 2, Απ. Καραπαλώτης 1, Δημ. Μωλάνας 1, Ανδρ. Στρικουράς 5, Β. Πάτρος 1, Θεόδ. Κόσκολος 1, Χρ. Σαμαράς 1, Σπ. Διάκος 2, Ανδρέας Παπανδρέας 1, Δημ. Μουκούλης 10.**

Συγχαίρομεν άπαντας τους συνεισενεγκόντας υπέρ τόσοσ ιερού σκοπού.»

Πρόσθετο τεκμήριο για όλα τα παραπάνω αποτελεί μια μικρή, κινητή δυτικότεροπη εικόνα του Χριστού [ιδέ (Φωτ. 3.Α)] που υπάρχει στο παρεκκλήσι, ζωγραφισμένη πάνω σε ξύλο, η οποία στην πίσω πλευρά φέρει χειρόγραφη και ενυπόγραφη ευχετήρια γραφή υψηλόβαθμου εκκλησιαστικού λειτουργού. Η γραφή είναι δυσανάγνωστη πλέον [όρα (Φωτ. 3.Β)] και τη δημοσιεύω εδώ μήπως κάποιος ικανότερος από μένα κατορθώσει και τη διαβάσει. Στις τελευταίες 3 αράδες μπόρεσα να διακρίνω τα εξής:

« (δυσανάγνωστο)

Ο Φιλαδελφείας (δυσανάγνωστο)

(υπογραφή δυσανάγνωστη)

Εις τους (δυσανάγνωστο)

.....**άγιος Αθανάσιος 30 Ιουνίου 1906.**»

Στην κορυφή της αυτής πλευράς, έξω από το χώρο του προηγούμενου κειμένου, κάποιος εγγράμματος ιερέας έγραψε σε δυο γραμμές, ορθογραφημένα και με άλλο τύπο γραφής, τον ορισμό:

(Φωτ. 5): Η κόγχη με την αγιογραφία και η θέση της μεγάλης πέτρας που ίσως ήταν η επιγραφή του παλιού ναού.
[Πηγή: Λήψη Θωμά Β. Ζιώγα, 2015].

«- **Να μνημονεύονται τα** ονόματα (δυσανάγνωστο)
....(όνομα δυσανάγνωστο) **Ιερούς.**».

Από τις παραπάνω ελάχιστες λέξεις που διαβάζονται ακόμη προκύπτει πως το καλοκαίρι του 1906, όταν όλα ήταν έτοιμα να γίνουν τα θυρανοίξια του ναού, ο ευσεβής συγχωριανός Ι. Λύτρας από τη Φιλαδέλφεια των Η.Π.Α. έστειλε την εικόνα στο Κάντισικο, ως συμβολική συμμετοχή αυτού και των δωρητών, και φρόντισε ο εν Φιλαδέλφεια ιεράρχης να οπισθογράψει σ' αυτήν μια ευλογία υπέρ του ναού, γεγονός που δείχνει πόσο βαθιά θρησκευόμενος ήταν. Συνάμα ζήτησε, εις απότιση τιμής και ευγνωμοσύνης, να μνημονεύονται τα ονόματα των δωρητών.

Σε μας τους επιζώντες χωριανούς απομένει ως καθήκον να συντηρούμε και να λειτουργούμε το παρεκκλήσι [όρα (Φωτ. 1)], τιμώντας και ευλογώντας ταυτόχρονα τον ευεργέτη Ιωάννη Δημ. Λύτρα και όλους τους Συνέλληνες που ονομαστικά αναγράφονται στο παραπάνω κείμενο ότι συνεισέφεραν τον οβολό τους για να ξανακτιστεί αυτό το 1906. Και σ' αυτό προθύμως και επιτυχώς ανταποκρίθηκαν οι μέχρι τώρα Επίτροποι των ναών του χωριού. Έκαναν κατά καιρούς πολλές σωστικές και επισκευαστικές εργασίες, π.χ. κλείσιμο επίτοιχων ρωγμών, επιχρίσματα, αλλαγή επιστέγασης, αρμολόγηση λιθοδομής νότιας πλευράς, νέες αγιογραφίες, κ.ά.. Τους αξίζει κάθε έπαινος.

Ιδιαίτερα αξιόπαινη και άξια μνημόνευσης είναι η κατασκευή εν έτει 1992 του λιθοόμπτου κωδωνοστασίου [ιδέ (Φωτ. 2)] από τον συγχωριανό τεχνίτη Στέργιο Αλκιβ. Σίμο (1927-2016), με δικές του δαπάνες και εργασία, το οποίο με τη διαφορετική λιθοδομία του προσθέτει το ελάχιστο εκείνο κάλλος που είχε ανάγκη η εκτεταμένη αργολιθοδομή της κύριας

όψης του ναού. Η εντοιχισμένη στο κωδωνοστάσιο αυτό επιγραφική πλάκα γράφει:

Δωρεαν
ΣΤερ. ΣίμοΣ
ΑΛΚΙΒ. ΔΕΣΠΟΣ
Γεν. Το 1927
ΕΤΟΣ ΥΔΡ. 1992

Σημειώσεις

1. Δεν έχουμε καμία πληροφορία για το παλιό παρεκκλήσι. Στα βιβλία του Άι Θανάση δεν υπάρχει κάποια σημείωση στα περιθώρια. Μήτε και στην παμπάλαια προσκυνηματική εικόνα του Αγίου, πολύ φθαρμένη ως προερχόμενη μάλλον εκ του πρότερου ναού, διακρίνεται κάποια χρονολογία. | Η ευρυμέτωπη τετράπλευρη πέτρα, που εμφατικά ξεχωρίζει στα δεξιά της κόγχης με την αγιογραφία του Αγίου στη νότια και κύρια όψη του κτίσματος [ιδέ (Φωτ. 5)], δείχνει ότι επίτηδες και κατ' εξαίρεση τοποθετήθηκε το 1905/6 σε εκείνη τη περίοπτη θέση, διότι μάλλον ήταν η επιγραφή του παλιού ναού και κάτι θα φαινόταν γραμμένο ακόμη πάνω της. Τώρα, η επιφάνειά της έχει διαβρωθεί περαιτέρω από την πολυκαιρία, τον παγετό και τα υετικά φαινόμενα και δεν πρόρεσα να διακρίνω πάνω της κάποια γραφή, παρά μόνο ένα ίχνος κεντρικού σταυρού [όρα μεγέθυνση (Φωτ. 4)] που ακνοφαίνεται πάνω της διαμέσους του τετραπλεύρου.
2. Περισσότερα στοιχεία για τη ΣΧΟΛΗ αυτή και για την εν Αθήναις παλιά Αδελφότητα γράφω στο άρθρο μου «*Η παλιά ΣΧΟΛΗ στο μεσοχώρι*», στο περιοδικό "Καντσιώτικα", τεύχος 20/2013 | Πρόσθετα στοιχεία υπάρχουν στο άρθρο «*Το διδακτήριο του Δημοτικού Σχολείου Καντσιώτικου (Δροσσοπηγής)*», του συγχωριανού δασκάλου Θωμά Αθ. Μουκούλη, στο περιοδικό "Καντσιώτικα", τεύχος 4/2005.
3. Ιδέ άρθρο μου «*Μνήμη και ευλογία για τους Καντσιώτες της Αμερικής*», στο περιοδικό "Καντσιώτικα", τεύχος 16/2011, στο οποίο αναγράφονται αρκετά στοιχεία για την ίδρυση αυτής της Αδελφότητας στην Αμερική.
4. Για το κληροδότημα αυτό, η τωρινή Αδελφότητα Δροσσοπηγής εξέδωσε ιδιαίτερο τεύχος που έγραψα και επιμελήθηκα προσωπικά και επιγράφεται «*Ο ευεργέτης Ιωάννης Λύτρας και το κληροδότημά του*», Θεσσαλονίκη 2013. Σ' αυτό υπάρχουν πολλά στοιχεία για τον βίο, την πολιτεία και το κληροδότημα του Ιωάννη Λύτρα.

Αθήνα, Μάρτιος 2019

Email: thovaziogas@gmail.com

Γάμος στη Στράτσιανη όπως παλιά

Τα έθιμα, μου τα διηγήθηκαν η γιαγιά μου Αγαθή Τσάνου (1897-1990) και η Ευανθία Τσάνου-Λέτσιου, η οποία πέθανε τη δεκαετία του '90 σε μεγάλη ηλικία.

Όλες οι φωτογραφίες είναι από το προσωπικό αρχείο του Φάνη Βαρδάκη.

Ο Γάμος ξεκινούσε την Τετάρτη. Την προηγούμενη Κυριακή, δύο παιδιά, που να έχουν μάνα και πατέρα, ένα από το σόϊ του γαμπρού κι ένα από το σόϊ της νύφης – συνήθως ανήψια– πέρναγαν σε κάθε σπίτι και καλούσαν τους χωριανούς στο γάμο. Είστε καλεσμένοι στο γάμο απ' τον γαμπρό ή είστε καλεσμένοι στο γάμο από τη νύφη, έλεγαν και οι νοικοκυραίοι τα κερνούσαν ζαχαρωτά. Σε δύσκολες περιστάσεις ή αν δεν είχε – ο γαμπρός συνήθως την οικονομική ευχέρεια για να καλέσει όλο το χωριό, καλούσαν μόνο τους συγγενείς, που συνήθως ήταν πολλοί γιατί και τα 3^ο και τα 4^α ξαδέρφια συγγενείς λογιούνταν (Φωτο 1).

Την Τετάρτη οι γυναίκες του χωριού πήγαιναν με τα ζώα τους να κόψουν ξύλα να τα φέρουν στο σπίτι του γαμπρού για τις ανάγκες του γάμου (Φωτο 4).

Φωτο 1: Γάμος Περικλή Τσάνου και Όλγας Κοσκινά, 1953 Δεκέμβριος.

Φωτο 4: Οι γυναίκες του χωριού πήγαιναν με τα ζώα τους να κόψουν ξύλα. Γάμος παπα-Χρήστου Κοσκινά και Αλεξάνδρας Τσάνου, 1964.

Το ίδιο βράδυ παίρναν νερό για να φτιάξουν στο σπίτι του γαμπρού, τις κουλούρες για τη ύφη και τον κουμπάρο. Στόλιζαν ένα γκιούμι ή μια καλή κανάτα με λουλούδια τραγουδώντας:

*Στολίζουν την κανάτα με μάνα με πατέρα
μ' αδέρφια με ξαδέρφια με τους πολλούς
μπαρμπάδες...*

Την έδιναν σ' ένα συγγενικό παιδί-αγόρι ή κορίτσι- ή και δύο, να την κρατάει και να πηγαίνει μπροστά και πίσω οι χωριανοί, πήγαιναν σε μία κοινοτική βρύση για νερό τραγουδώντας:

*Προσκοκίνησαν το δρόμο
το στενό το μονοπάτι...*

Εκεί γέμιζαν και άδειαζαν την κανάτα 3 φορές τραγουδώντας:

*Να πελεκι-γίσω μάρμαρο
να βγάλω βρύσικο νερό...*

ή

*Βρυσούλα τρεχοκάγκελη
για βγάλε βρύσικο νερό... (Φωτο 5)*

Γύριζαν στο σπίτι όπου το παιδί ή τα παιδιά που κρατούσαν την κανάτα την περιέφεραν στους καλεσμένους, οι οποίοι έριχναν μέσα κέρματα, τα οποία μετά μοιράζονταν τα παιδιά μεταξύ τους. Μετά μια νέα κοπέλα-αδερφή ή ανηψιά ή ξαδέρφη του γαμπρού, έπιανε το ζυμάρι χρησιμοποιώντας και λίγο από το νερό της κανάτας. Το ζύμωνε και μετά έκοβε ένα μικρό κομμάτι ζύμης, το έβαζε πάνω στο πλαστήρι και το κρατούσε πάνω στο κεφάλι της. Όσο εκείνη ζύμωνε οι συγγενείς και φίλοι τραγουδούσαν:

*Ψιλό λιγνό είν' τ' αλεύρι
κι αφράτο το προζύμι...*

Με τη ζύμη πάνω στο κεφάλι της, έφερνε γύρω σε όλους τους καλεσμένους και αυτοί κέρναγαν το προζύμι, πιέζοντας στη ζύμη χρήματα και τραγουδούσαν:

*Με σιγισμό με λυγισμό
έναν τροίρω το χορό...*

Φωτο 5: Βρυσούλα τρεχοκάγκελη για βγάλε βρύσικο νερό.

Φωτο 6: Με τη ζύμη πάνω στο κεφάλι της... Γάμος Βασιλείου Τζαχάνη και Χριστίνας Καρακώστα, αρχές '70 Πρωτοχρονιά

Φωτο 7: Την Πέμπτη φτιάχναν τις κουλούρες.

και κάποια στιγμή ξαφνικά έφευγε γρήγορα κρυφά για να μη της το κλέψουν (Φωτο 6).

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι μία ακόμα φροντίδα, των οικογενειών που έκαναν το γάμο, ήταν η προμήθεια και το σχίσσιμο σε κομμάτια, διαδιού που θα μοίραζαν στον κόσμο που θα πήγαινε για νερό, γιατί τότε δεν υπήρχε ηλεκτροφωτισμός και τα αναμμένα δαδιά φωτιζαν το δρόμο τους.

Την Πέμπτη φτιάχναν τις κουλούρες, πάλι νέες κοπέλες συγγενείς του γαμπρού. Τις ζύμωναν και τις στόλιζαν με ζυμαρένια κορδόνια, σχηματίζοντας επάνω σταυρό και λουλούδια (Φωτο 7).

Την Παρασκευή στόλιζαν το μπαριάκι. Μια σημαία, στον ξύλινο σταυρό της οποίας κάρφωναν φρούτα –συνήθως μήλα και κυδώνια– μέσα στα οποία έβαζαν νομίσματα και τον στόλιζαν με λουλούδια ανάλογα με την εποχή, αλλά πάντα και βασιλικό χλωρό ή ξερό. Το μπαριάκι στήνονταν στο μπαλκόνι του σπιτιού του γαμπρού (Φωτο 3). Ήταν σημάδι ότι ο γάμος ξεκίνησε. Όταν το στόλιζαν τραγουδούσαν:

Στολίζουν το μπαριάκι με μάνα με πατέρα...

Κοντά στο μεσημέρι ετοιμάζαν το κανίσκι με την κουλούρα της νύφης. Το στόλιζαν με λουλούδια και μέσα βάζανε ψητό κρέας και επάνω την κουλούρα, και πήγαιναν δεκαπέντε ή δεκαεφτά άτομα –άλλες φορές περισσότερα, άλλες φορές λιγότερα αλλά πάντα σε μονό αριθμό– στο σπίτι της νύφης για να καλέσουν τη νύφη. Εκεί γίνονταν τραπέζι στους καλεστάδες και όταν τελειώνει, όλοι φεύγοντας κερνούσαν τη νύφη χρήματα και αυτή τους έριχνε στον ώμο από ένα ζευγάρι άσπρο, ολόμαλλο, πλεγμένο στο χέρι ζευγάρι τσιράπια – τις πατούνες – που ήταν διαφορετικό σχέδιο και μέγεθος για τους άντρες, τις γυναίκες και τα παιδιά. Σε κάθε ζευγάρι έβαζαν κι από ένα λουλούδι –συνήθως κατιφέ– στις δε κάλτσες των παιδιών έβαζαν μέσα και χρήματα (Φωτο 8).

Στο τραπέζι τραγουδούσαν τραγούδια της τάβλας όπως:

*Σε τούτη την τάβλα πούμαστε
γραμμένα μάτια μ' και παρδαλά...*

Είχαν και τραγούδια που τραγουδούσαν οι συμπέθεροι της νύφης και απαντούσαν οι συμπέθεροι του γαμπρού.

Φίλοιμ' για ι δεν τρώτε για δεν πίνετε...

έλεγαν οι συμπέθεροι της νύφης.

*Δεν ήρθαμε για φάει για πιεί
ροδιά μου ροδιά μου...*

απαντούσαν οι συμπέθεροι του γαμπρού.

Το Σάββατο μετά το μεσημέρι, ο γαμπρός με κοντινούς συγγενείς και φίλους –όλοι άντρες– και με τα όργανα παρέα, πήγαινε στο μοναστήρι να προσκυνήσει και να ανάψει τα καντήλια. Τα όργανα και οι συγγενείς και φίλοι έμεναν στο εικόνισμα στο Σταυρό, και ο γαμπρός με το βλάμη πήγαιναν στο μοναστήρι. Τα παλιά χρόνια, όταν το μοναστήρι είχε καλογέρους, ο γαμπρός αφού προσκυνούσε κι άναβε τα καντήλια, έπαιρνε την ευλογία τους και αν ήταν εκούμενος άφηνε και κάτι στο μοναστήρι. Τα νεώτερα χρόνια το έθιμο παρέμεινε σαν είδος σεβασμού και φόρου τιμής για να έχουν την ευλογία του.

Για την ιστορία εδώ θα αναφέρω ένα περιστατικό που συνέβη τη δεκαετία του 1920. Την Κυριακή στο χωριό γίνονταν δύο γάμοι. Ο ένας από τους γαμπρούς ο γιος του Γιαννάκη Οικονόμου, ο Παναγιώτης, τον οποίο έλεγαν και Αμερικάνο γιατί ήταν στην Αμερική, ήταν ευκατάστατος. Αυτό το πληροφορήθηκαν οι κλέφτες με αρχηγό το Φορφόλια και σχεδίαζαν απαγωγή με σκοπό να εισπράξουν λίτρα. Την ίδια όμως μέρα παντρεύονταν και ο Νικόλαος Πούλιος, ο οποίος έφυγε νωρίτερα να πάει να προσκυνήσει στο Μοναστήρι. Βλάμης στο γάμο του ήταν ο Κώστας Ταμπάκης –ο γιος του οποίου (Βασίλειος Ταμπάκης) μου διηγήθηκε την ιστορία. Μόλις, λοιπόν, φτάσανε στο Σταυρό, τους επιτέθηκαν οι κλέφτες και μαζί και με τα βιολιά τους πήγαν στην Ξούλια (περιοχή του

Φωτο 3: Το μπαράκι στήνονταν στο μπαλκόνι του σπιτιού του γαμπρού. Ήταν σημάδι ότι ο γάμος ξεκίνησε.

Φωτο 8: Η νύφη έριχνε στους καλεστάδες στον ώμο από ένα ζευγάρι τσιράπια.

χωριού ψηλά στον Πύργο που έχει κρύα νερά). Μαζί τους ήταν και ο γιος του Νικόλαου Ρόζου, ο Λάμπρος, ο οποίος ήταν κι αυτός εκούμενος. Οι κλέφτες κατάλαβαν ότι για άλλον πήγαιναν και άλλον πήραν, αλλά δεν το άφησαν έτσι. Έστειλαν τον Παντελή το γύφτο –έναν απ' τους οργανοπαίχτες– στο χωριό με την εντολή να πάρει από κάθε συγγενή των ομήρων, 1.000 δρχ. Από δε το Νίκο Ρόζο 2.000 δρχ. και επειδή είχε και μαγαζί και «τσίτια» για να φτιάξουν ρούχα. Στα παιδιά που ήταν μαζί, οι κλέφτες φέρθηκαν πολύ καλά και τη νύχτα που κρύωναν,

Φωτο 9: Το Σάββατο το βράδυ, παίρναν νερό.

έβγαλαν οι κλέφτες τις κάπες τους και σκέπασαν τα παιδιά, να μην κρυώσουν. Την άλλη μέρα πήραν τα λίτρα τους και τους άφησαν όλους ελεύθερους να συνεχίσουν το γάμο.

Το Σάββατο το βράδυ, στο σπίτι του γαμπρού παίρναν νερό για το γαμπρό και στο σπίτι της νύφης, νερό για τη νύφη (Φωτο 9). Στόλιζαν πάλι το γκιούμι ή την κανάτα και ακολουθούσαν ακριβώς την ίδια διαδικασία όπως και για το νερό για τις κουλούρες. Τα δύο ψίκια σε καμιά περίπτωση δεν συναντιώταν μεταξύ τους κανονίζοντας από πριν το δρόμο που θα πάρει το κάθε ψίκι. Στο σπίτι της νύφης έλουζαν τη νύφη ενώ στου γαμπρού φτιάχναν τα ψωμιά και ετοίμαζαν τα φαγητά της άλλης μέρας. Συνήθως σφάζανε γίδια και κάνανε μαγειρευτά, ενώ τα κατσακία τα ψήνανε στη σούβλα τη μέρα του γάμου. Την ίδια μέρα το σόι του γαμπρού, έστελνε στο σπίτι της νύφης μια βελέντζα –συνήθως κόκκινη– δώρο στα πεθερικά, και αυτοί που την πήγαιναν φεύγοντας προσπαθούσαν

να κλέψουν κάτι, χωρίς να τους πάρει χαμπάρι το σόι της νύφης που παραδοκούσε, όπως μικροπράγματα του σπιτιού ή ακόμη και μικρά ζώα – όπως κότες, κουνέλια κ.λπ.

Την Κυριακή το πρωί έλουζαν το γαμπρό και ο βλάμης τον ξύριζε. Μετά τον έντυναν και το πρόσταγμα το είχε ο βλάμης κατ' εντολή του κουμπάρου:

*Λούζεται τ' αρχοντόπουλο
σ' ένα χρυσό λιγέλι...*

τραγουδούσαν οι καλεσμένοι (Φωτο 10):

*Ανάγκασε μπιριπασιά και τρούχα
τα ξουράφια
ξουράφια από τα Γιάννενα
κι ακόνι απ' την Αθήνα...*

Οι γυναίκες ετοίμαζαν το κανίσκι για να καλέσουν το νούνο. Το στόλιζαν με λουλουδία κι ένα παρδαλό μαντήλι, έβαζαν μέσα ένα ολόκληρο ψητό κατσίκι και επάνω την κουλούρα του νούνου.

Φωτο 10: Λούζεται τ' αρχοντόπουλο σ' ένα χρυσό λιγέρι. Γάμος Θεόδωρου Οικονόμου και Αριστέας Βαζούκη, αρχές δεκαετίας 1970.

Στο σπίτι της νύφης, η ατμόσφαιρα ήταν συναισθηματικά φορτισμένη. Οι συγγενείς της νύφης έκλαιγαν, όπως και η ίδια η νύφη, γιατί θα αποχωρίζονταν τους δικούς της και θα άρχιζαν τα βάσανά της, γιατί τότε τις νύφες τις τυραννούσαν πολύ με τις δουλειές τα πεθερικά.

Στόλιζαν τη νύφη, η οποία θα έπρεπε να κάθεται όρθια με τα χέρια σταυρωμένα μπροστά και τα μάτια χαμηλωμένα.

*Νυφίτσα μ' ποιος σε στόλισε
και στέκεις στολισμένη...*

Τα παλιά χρόνια η νύφη φορούσε την καλή παραδοσιακή της στολή κι έρριχνε στο κεφάλι της τη μπόλια –ένα διάφανο μαντήλι– που σκέπαζε το πρόσωπό της. Μετά τον πόλεμο του '40 άρχισαν να φοράν πέπλο και λίγο αργότερα νυφικό φόρεμα και αυτό μόνο οι εύπορες. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του '50 όλες φορούσαν πια νυφικό.

*Θάλασσά μου ν' εσύ βαθιά-βαθιά
μανούλα μου ν' εσύ γλυκιά-γλυκιά*

πώς να σ' αφήσω τ'χε γειά...

Στο σπίτι του γαμπρού ο κόσμος χόρευε με τα όργανα και τραγουδούσε:

*Κυριέμ' και ποιος τον κάνει
του νιόγαμπρου το γάμο
πατέρας του τον κάνει...*

Όταν πλησίαζε η ώρα του γάμου οι συγγενείς και καλεσμένοι του γαμπρού με το κανίσκι στα χέρια και τα όργανα πήγαιναν να πάρουν τον κουμπάρο. Στο δρόμο τα όργανα έπαιζαν συνήθως το «Μοναστήρι», μια πατινάδα και χορεύοντας και τραγουδώντας γύριζαν στο σπίτι του γαμπρού.

Το ψίκι άρχιζε να ετοιμάζεται. Έδεναν άσπρα μαντήλια στα χαλινάρια του αλόγου του σκαριάτη καθώς και σε όλα τα μουσικά όργανα.

Μετά ο βλάμης έπαιρνε τα παπούτσια της νύφης και με μερικούς συγγενείς του γαμπρού, πήγαινε στο σπίτι της νύφης για να της τα φορέσει. Μέσα έβαζε χρήματα. Μετά παίρναν τα προικιά της νύφης και γύριζαν στο σπίτι του

Φωτο 12: Μετά παίρνουν τα προικιά της νύφης και γύριζαν στο σπίτι του γαμπρού.

Φωτο 11: Μπροστά πήγαινε ο σκαριιάτης πάνω στο άλογο.

γαμπρού. Αν τα προικιά ήταν πολλά, είχαν μαζί τους μουλάρια με στολισμένα τα καπίστρια και με κομμάτια βελέντζας στα σαμάρια, για να τα κουβαλήσουν (Φωτο 12).

Αφού τακτοποιούσαν τα προικιά, το ψίκι ξεκινούσε για το σπίτι της νύφης. Τρεις τουφεκιές στον αέρα από το σκαριιάτη, έδιναν το σημάδι ότι το ψίκι ξεκίνησε.

Μπροστά πήγαινε ο σκαριιάτης πάνω στο άλογο, στολισμένο με κόκκινη βελέντζα και άσπρο μαξιλάρι και λουλουδία στο καπίστρι μπροστά στο μέτωπο του αλόγου και μαντήλια άσπρα δεξιά κι αριστερά. Ο σκαριιάτης στο ένα χέρι κρατούσε το μπαριάκι και στο άλλο το τουφέκι, για να ρίχνει στο δρόμο τουφεκιές, να ξέρουν στο σπίτι της νύφης πού περίπου βρίσκεται το ψίκι. Στον ώμο του είχε ριγμένο το δισάκι του, που είχε μέσα ψωμί κομμένο κομμάτια και ψητό κρέας που μοίραζε στο δρόμο που περνούσε σε όσους συναντούσε και μια πλόσκα στολισμένη για να δίνει να πίνουν και κρασί (Φωτο 11). Κρασί επίσης με την κανάτα κέρναγαν και όλα τα σπίτια μπροστά από τα οποία πέραγε το ψίκι. Οι νοικοκυρές (συνήθως οι πιο ηλικιωμένες γιατί οι νεώτερες ήταν στο γάμο) στέκονταν μπροστά στην πόρτα τους και κέρναγαν κρασί με το μαστραπά και έλεγαν ευχές για τα νιόπαντρα.

*«Να προκόψουν και στα κεφαλάκια σας
οι ανύπαντροι και ανύπαντρες»*

Πίσω από το σκαριιάτη πήγαιναν τα όργανα και την προσταγή την είχε ο κουμπάρος και ο βλάμης. Πίσω ο γαμπρός που τον κρατούσαν δεξιά ο πατέρας και αριστερά ο αδερφός ή πρωτοξάδερφος. Αν ο γαμπρός δεν είχε πατέρα τον κρατούσε κάποιος μπάρμπαρς του. Η μάνα πήγαινε πίσω. Κανόνιζαν να πάνε στο σπίτι της νύφης από δρόμο που δεν θα διασταυρώνονταν με αυτόν που θα έπαιρναν για την εκκλησία και θα γύριζαν πίσω. Οι συμπέθεροι της νύφης καρτερούσαν το γαμπρό κάνοντας μια σειρά στην αυλή. Όλοι κρατούσαν από ένα λουλουδί

στο χέρι και το ίδιο και οι συμπεθεροι του γαμπρού. Φτάνοντας αντάλλαζαν τα λουλούδια και ευχές όπως: *Να μας προκόψουν τα παιδιά και σ' άλλα να χαρούμε.*

Καμιά φορά κάνανε και πλάκα μεταξύ τους και αντί για λουλούδι κάποιος μπορεί να κρατούσε τσουκνίδα για να τη δώσει σε συγκεκριμένο πρόσωπο.

Στο σπίτι της νύφης παλιά γίνονταν ο αρραβώνας με τον παπά και τον κουμπάρο και στην εκκλησία γίνονταν μόνο η στέψη. Στα νεώτερα χρόνια αυτό σταμάτησε και ο γάμος γίνονταν εξ ολοκλήρου στην εκκλησία όπως και σήμερα. Φεύγοντας από το σπίτι της νύφης, οι συγγενείς της έρριχναν στον γαμπρό – στον ώμο του – πετσέτες ή μαντήλια. Και το συμπεθεριό ξεκινούσε για την εκκλησία χορεύοντας και τραγουδώντας (Φωτο 2). Μπροστά ο γαμπρός και το ψίκι του και πίσω η νύφη με το δικό της το ζευγάρι αντάμωνα μπροστά στην Εκκλησία. Μόλις έμπαινε το ζευγάρι στην εκκλησία η νύφη προσκυνούσε τρεις φορές.

Αφού άλλαζε τα στέφανα ο κουμπάρος ή η κουμπάρα ή – αν δεν υπήρχε η μάνα του γαμπρού καρφίτσωνε στις πλάτες του ζευγαριού «το ζυγό» ένα κομμάτι ύφασμα που συμβόλιζε την ένωσή τους.

Μετά τη στέψη πήγαιναν στην «Κρύα Βρύση» κάτω από την πλατεία, όπου έκοβαν την κουλούρα της νύφης που ήταν αλειμμένη με μέλι, κρατώντας την από τη μία ο γαμπρός και από την άλλη η νύφη και παρατηρούσαν ποιος θα κόψει το μεγαλύτερο κομμάτι, με τα σχετικά αστεία σχόλια για το ποιος θα έχει το πάνω χέρι στο γάμο (Φωτο 13).

Έπειτα μοίραζαν την κουλούρα στον κόσμο και γύριζαν στο προαύλιο του Άϊ-Γιώργη όπου στήνονταν ο χορός. Το χορό ξεκινούσε ο κουμπάρος και τον κρατούσε ο γαμπρός, όπως κρατούσε επίσης και όλους τους άντρες συγγενείς που χόρευαν πρώτοι. Ακολουθούσε ο γαμπρός, ο πατέρας του, η μάνα του και μετά η νύφη, ο

Φωτο 2: Και το συμπεθεριό ξεκινούσε για την εκκλησία. Γάμος Βασιλείου Τζαχάνη και Χριστίνας Καρακώστα.

πατέρας της, η μητέρα της και με τη σειρά όλοι οι συγγενείς τους, πρώτα του γαμπρού και μετά της νύφης (Φωτο 14). Να τονίσουμε ότι ο Κουμπάρος (νούνος) ήταν πολύ σημαντικό πρόσωπο όχι μόνο στο γάμο αλλά και στην καθημερινότητα τύχαινε μεγάλου σεβασμού. Η γιαγιά μου Αγαθή Τσάνου, μου μολογούσε ότι ακόμα και το καματερό βόδι του νούνου όταν περνούσε μπροστά τους, μόνο του, αν περπατούσαν θα σταματούσαν να περάσει το ζώο ή αν καθόταν, θα σηκωνόταν σε ένδειξη σεβασμού.

Φωτο 13: Έκοβαν την κουλούρα της νύφης που ήταν αλειμμένη με μέλι.

Φωτο 14: Στο προαύλιο του Άι-Γιώργη όπου στήνονταν ο χορός. Ο Μιχάλης Πανουσάκος (1927-2012) στο κλαρίνο με την κομπανία του. Γάμος Αποστόλου Παπαγιάννη και Ελευθερίας Παπαχρήστου 1955-56.

Οι κουμπαριές πήγαιναν κληρονομικά από πατέρα σε γιού και αυτός που θα στεφάνωνε το ζευγάρι, θα βάφτιζε και τα παιδιά που θα κάνανε και αν το ζευγάρι ήθελε για κάποιο από τα παιδιά να αλλάξει νόνο, θάπρεπε να πάρει την άδεια και την ευχή του αρχικού νόνου. Σε κάθε περίπτωση θα βάφτιζε έστω και ένα αρσενικό παιδί για να συνεχιστεί η κουμπαριά.

Όπως μοιλογάν στο χωριό, κάποτε ένας γαμπρός δεν είχε καλά παπούτσια να φορέσει στο γάμο και κάποιος φίλος του του δάνεισε τα δικά του. Βλέποντας όμως το γαμπρό να χορεύει συνέχεια και να ρίχνεται απ' τον ενθουσιασμό του, άρχισε να σκέφτεται πως θα του τα χαλάσει, και πως θ' αγόραζε άλλα; Πλησίασε, λοιπόν, με τρόπο το γαμπρό και του ψιθύρισε στο αυτί: «Μην παραρίχνεσαι γαμπρέ τι ν' τα παπούτσια ξένα». Η φράση έμεινε παροιμιώδης και χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που κάποιος ξεδεύει αλλωνών περιουσιακά στοιχεία, ασυλλόγιστα.

Ο κουμπάρος χόρευε: «Κουμπάρε που στεφάνωσες τα δυό τα κυπαρίσσια...».

Ο γαμπρός το γαμπριάτικο και το: «Σήμερα 'ν' άσπρος ουρανόσ, σήμερα ν' άσπρη μέρα...» ή την πυρσογιαννίτικη γάϊτα, η οποία λέγονταν και γαμπριάτικος στη Στράτσιανη και η νύφη τη νυφιάτικη διπλή γάϊτα: «Πέντε παληκάρια κι έξι κοριτσάκια...».

Γυρίζοντας στο σπίτι του γαμπρού, η μάνα του καρτερούσε τη νύφη έξω στην πόρτα. Οι συμπέθεροι τραγουδούσαν: «Εβγα πεθερά στη σκάλα με το μέλι με τογάλα...» κι οι συμπέθεροι από τη μεριά του γαμπρού: «Πέζε νύφη, δεν πεζεύω, θέλω τάμα να πεζέψω...».

Η νύφη έπρεπε να μπει στο καινούριο της σπίτι με το δεξί, πατώντας ένα σίδηρο για να είναι γερή, «σιδηρένια». Η πεθερά της ακουμπούσε στο κεφάλι της νύφης μια τουλούπα μαλλί για να ασπρίσει και να γεράσει εκεί μέσα και της έδινε μια κουταλιά μέλι στο στόμα, για να είναι η ζωή τους γλυκιά σαν το μέλι (Φωτο 15).

Ο γαμπρός ξεστόλιζε το μπαριάκι και πέταγε τα φρούτα στον κόσμο. Τα παιδιά έτρεχαν να τα μαζέψουν για να πάρουν τα νομίσματα που

Φωτο 15: Έβγα πεθερά στη σκάλα με το μέλι με το γάλα... Γάμος Γεωργίου Σιάφαρη και Δημητρουλάς Ελευθερίου, 1958.

είχαν μέσα. Το βράδυ γίνονταν τραπέζι και γλέντι στο σπίτι του γαμπρού. Τα παλιά χρόνια το φαγητό της νύφης το πρώτο αυτό βράδυ, το πήγαινε το σόι της νύφης για να μη ξοδέψει το γαμπρό και τα πεθερικά της απ' την πρώτη μέρα. Αν το σόι της νύφης ήταν πιο εύπορο από το σόι του γαμπρού, αυτό συνεχίζονταν για κάμποσες μέρες.

Μόλις τελείωνε το φαγητό, ο κουμπάρος έβαζε σ' ένα δίσκο τρία ποτήρια και ξεκινούσε τον κύκλο για τις ευχές. Σήκωνε ένα-ένα τα ποτήρια:

Το πρώτο ποτήρι το πίνω εις υγείαν και ευτυχίαν των νεονύμφων. Να ζήσουν να γεράσουν και με καλούς απογόνους.

Το δεύτερο ποτήρι το πίνω εις υγείαν των γονέων των νεονύμφων. Να τους προκόψουν τα παιδιά και σ' άλλα να χαρούνε.

Το τρίτο ποτήρι το πίνω εις υγείαν των παρειακομένων. Γρήγορα και αυτοί να χαρούν στα παιδιά τους, και στα κεφαλάκια τους οι ανύπαντροι.

Αυτός ο δίσκος με τα ποτήρια, που γέμιζαν κάθε φορά, περνούσε μπροστά από κάθε καλεσμένο για να ευχθεί ο καθένας με τη σειρά του με τον ίδιο τρόπο και άλλοτε αστειεύομενος όπως: «*Ν' ασπρίσουν σαν του ζαρκαδιού τον κύκλο... μετά συγχωρήσεως.*»

Ύστερα άρχιζε ο χορός και τα τραγούδια, μερικές φορές απαντητά με το περιβόητο «*άϊ κι απ' τη μεριά σας συμπέθεροι!*». Και ο χορός και το γλέντι κρατούσαν ως το πρωί. Πολύ παλιά, το πρώτο αυτό βράδυ το ζευγάρι έπρεπε να κοιμηθεί στο κατώι ακόμη κι αν αυτό δεν χρησιμοποιούνταν για ύπνο. Και αυτό γινόταν για να είναι στέργια η νύφη, να στεργιώσει στο νέο της σπίτι. Υπήρχε και ένα πολύ παλιό σχετικό τραγούδι:

*Έμπα νύφη στο κελάρι,
να σε δει το παλικάρι...*

Υπάρχει ακόμα και μια αστεία σχετική με αυτό ιστορία. Μολογάν, λοιπόν, για ένα ζευγάρι, που το πρώτο βράδυ το πέρασε στο κατώι του σπιτιού. Για φωτισμό είχαν μια χειρόλαμπα. Η

νύφη από τη ντροπή της κρύφτηκε και ο γαμπρός άρχισε να την ψάχνει στο ισχνό φως της λάμπας. Εκεί σε μια άκρη, ήταν σκεπασμένη με μια παλιοφλοκάτα η ντουμπουλίτσα που χτυπούσαν το γάλα. Αυτό τον καιρό δεν χρησιμοποιούνταν και εκεί μέσα φύλαγαν τη σοδειά τα φασόλια. Ο γαμπρός νομίζοντας πως βρήκε τη νύφη την άρπαξε αλλά η ντουμπουλίτσα γύρισε και τα φασόλια σκόρπισαν σ' όλο το κατώϊ.
– *Βγες τώρα καπερή να μάσουμε τα φασούλια* – της είπε νευριασμένος ο γαμπρός – *γιατί τι θα πεις αύριο στην πεθερά σου.*

Και η νύφη φυσικά βγήκε και όλη νύχτα μάζεуαν τα φασόλια, να μη ντροπιαστεί στην πεθερά της. Πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν ότι τις περισσότερες φορές το ζευγάρι δε γνωρίζονταν καθόλου γιατί ο γάμος κανονίζονταν με προξενιό, και κάποτε βλέπονταν για πρώτη φορά εκείνη τη μέρα.

Τη Δευτέρα, κοντά στο μεσημέρι, λίγοι κοντινοί συγγενείς της νύφης, συνήθως μάνα, αδερφή και καμιά θεία, πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού φαγητό για τη νύφη, λίγο ψητό, πίτα ή τηγανίτες.

Ο γάμος τελείωνε την Τετάρτη με τα «πιστρόφια» στο σπίτι της νύφης. Οι πολύ κοντινοί συγγενείς του γαμπρού – συνήθως 5 με 7 άτομα μαζί με το ζευγάρι, γύριζαν στο σπίτι της νύφης όπου έπιναν, έτρωγαν και γλεντούσαν – *Κυρά συμπεθερούλα τι κάκια σουώκω κάμει πήρες την πέρδικά μου κι ασχήμαινε η γωνιά μου...* τραγουδούσαν οι συγγενείς της νύφης χαιρετώντας την.

Όλες οι δουλειές του γάμου όπως στόλισμα, ζύμωμα, λούσιμο κλπ γίνονταν πάντα από άτομα που είχαν και τους δυο γονείς τους. Στην περίπτωση που δεν υπήρχε κάποιος από τους γονείς του γαμπρού ή της νύφης, τον αντικαθιστούσαν οι πλησιέστεροι συγγενείς.

Η νύφη επί τρεις συνεχόμενες Κυριακές, πήγαινε στην εκκλησία να προσκυνήσει φορώντας

το πέπλο της, έχοντας σταυρωμένα μπροστά τα χέρια της και χαμηλωμένα τα μάτια της. Μόλις έμπαινε στην πόρτα της εκκλησίας, προσκυνούσε τρεις φορές και μετά προχωρούσε μέσα. Αυτό το χαμήλωμα των ματιών το κρατούσε πάντα μπροστά στα πεθερικά της. Ούτε στο τραπέζι δεν τα σήκωνε να δει παραπέρα και όταν χόρευε τα πόδια της έπρεπε να μη τα σηκώνει από το χώμα. Πολύ παλιά πρώτα έτρωγαν τα πεθερικά και ο άντρας της και στο τέλος η νύφη. Κανείς δεν τη φώναζε με το όνομά της αλλά με το όνομα του άντρα της, όπως π.χ. Γιώργαινα, Κώτσαινα, Νάκαινα κλπ. Και όταν της απύθηναν το λόγο, της έλεγαν: νύφη ή μωρ-αυτή ή μωρ-τέτοια.

«*Αλλά και πολλοί άντρες απόφευγαν να φωνάζουν τις γυναίκες τους με το μικρό όνομά τους. Αυτό συνέβαινε και μέσα στο σπίτι και ιδιαίτερα έξω από αυτό έως τη δεκαετία 1950-60.*

Ακόμα και στις επιστολές των ξενιτεμένων από την Αμερική (φωτο 16), ακόμα και στις επίσημες από εγγραμμάτους αποδείξεις αμοιβής γυναικών για έργα εκκλησιών δεν γράφεται το βαπτιστικό τους. Αλλά υπογράφονται με βάση το όνομα του αντρός τους στις αποδείξεις (φωτο 17, 18) που διασώθηκαν των ετών 1919-1923, δηλαδή Βασιλένα, Δημήτρενα, Κότσιενα, Μάνθενα, Νικολάκιενα.

Συμβαίνει δε στα μαστοροχώρια, συνέβαινε δηλαδή, παιδιά να αγνοούν το βαπτιστικό της μητέρας τους. Όταν κάποτε στην Πυρσόγιαννη ο δάσκαλος Γιώργος Ιατρίδης ρώτησε τον μαθητή Σπύρο Βαλά (1924-2017) πώς λέγεται η μητέρα του, αυτός απάντησε: «Γιώργαινα». Έτυχε δε τότε ο πατέρας του ο Γιώργος Βαλάς να χτίζει την εξαγωνική τοιχοποιία του σχολικού μαντρότοικου. Βγαίνει ο δάσκαλος ξαφνιασμένος στο μπαλκόνι και λέει στο μάστορα: «Έλα δω ρε Γιώργο. Δεν ξέρει το παιδί πώς τη λένε τη μάνα του, τη Μάχη (εννοώντας Ανδρομάχη)»¹.

¹Απόσπασμα από την ανέκδοτη εργασία ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ, ΤΟΜΟΣ Β΄, ΑΡΓΥΡΗΣ Π.Π. ΠΕΤΡΩΝΩΤΗΣ – ΒΑΣΙΛΗΣ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Φωτο 16. Φάκελος – επιστολή από την Αμερική το 1922 στην Δημήτρενα Αποστόλου (το βαπτιστικό Μαρία). Αρχείο περιοδικού «Αρμολόι» -Μουσείο Μαστόρων. Πυρσόγιαννη.

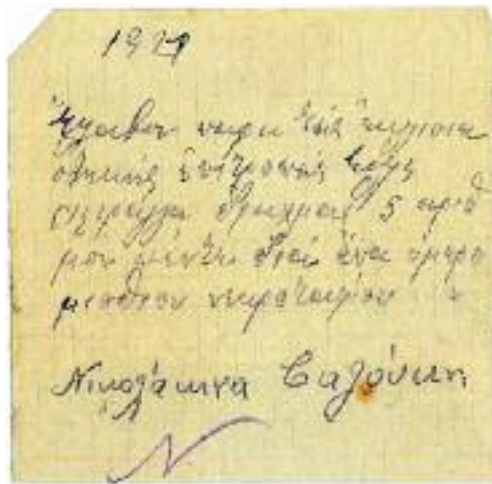
Επίσης όσο πιο εύσωμη και γερή ήταν η ύψη, τόσο το καλύτερο για να είναι άξια και ικανή για τις δουλειές.

Όλα τα γλέντια ξεκινούσαν με μοιρολόι, σαν φόρο τιμής στους εκλιπόντες και τους ξεντεμένους, και μετά άρχιζαν τα τραγούδια του τραπεζιού, της ξεντιάς και του γάμου. Τα τραγούδια του γάμου θα τα γράψουμε αναλυτικά μια άλλη φορά.

Θέλω εδώ να κάνω και μια αναφορά στα προξενιά και στα προικοσύμφωνα.

Οι περισσότεροι γάμοι γίνονταν μέσω προξενιού ή με συμφωνία των γονέων, χωρίς να γνωρίζουν άμεσα οι ενδιαφερόμενοι.

Οι παλιοί διηγούνται ιστορίες ζευγαριών που την τελευταία στιγμή άλλαξαν τα πρόσωπα – συνήθως η ύψη– που τη θέση της έπαιρνε κάποια αδερφή μεγαλύτερη ή «κακοξοδεμένη»

Φωτο 17. Νικολάκενα Βαζούκη (το βαπτιστικό Αναστασία). Αρχείο περιοδικού «Αρμολόι» -Μουσείο Μαστόρων. Πυρσόγιαννη.

Φωτο 18. Κωτίσινα Σιώμου (το βαπτιστικό Ευγενία). Αρχείο περιοδικού «Αρμολόι» -Μουσείο Μαστόρων. Πυρσόγιαννη.

την οποία –λόγω της μπόλιας (βέλο θα το λέγαμε σήμερα)– έβλεπαν μετά το γάμο. Αυτό γίνονταν αιτία αστεϊσμών και πειράγματος στο γαμπρό, όπως: «Αϊ κι εσύ που άλλη σουτάξαν κι άλλη σουδόκαν» και άλλα τέτοια.

Το προικοσύμφωνο γίνονταν τον καιρό της τουρκοκρατίας, και σιγά-σιγά ξέφτισε.

Οι γονείς του ζευγαριού συναντιούνταν στο σπίτι συνήθως της νύφης, με την παρουσία μαρτύρων, συνήθως του παπά, του δάσκαλου ή του προέδρου που ήξεραν και γράμματα, και κανόνιζαν την προίκα της νύφης.

Εκεί γράφονταν αναλυτικά όλα όσα ο πατέρας της νύφης έδινε στο γαμπρό για προίκα. Σπίτι, χωράφια (ποτιστικά και μή), αμπέλια, χρήματα, χρυσαφικά, ζώα (βόδια, γίδια [γαλάρια και βιτούλια], μουλάρη ή γαίδαρο), βελντζες (φλοκάτες και του νερού), υφαντά (κουρελούδες, τραγιομαλλίσινα στρώματα), σκουτιά, καλή και καθημερινή φορεσιά (σιγκούνια και φλοκάτες κεντητές), σεντούκι και μπασούλο και ό,τι άλλο είχε την ευχαρίστηση και την ευχέρεια να προσφέρει ο πεθερός που εννοείται ότι όσο πιο εκούμενος ήταν τόσο μεγαλύτερη και η προίκα. Υπέγραφαν όλοι τα συμφωνηθέντα και αν τελικά κάτι έπαιρνε πίσω ο πατέρας της νύφης εκ των υστέρων, αυτό ήταν αιτία ακύρωσης του γάμου.

Οι μάρτυρες πολλές φορές έπαιζαν και ρόλο διαμεσολαβητή αφού αναγκάζονταν να ηρεμήσουν τα πνεύματα και να βρουν μια λύση, κοινά αποδεκτή, όταν οι απαιτήσεις του πατέρα του γαμπρού, υπερέβαιναν τις δυνατότητες του συμπέθερου. Προικοσύμφωνα γίνονταν ακόμα και στις φτωχές οικογένειες, γράφοντας αυτά τα λιγοστά υπάρχοντα της νύφης.

Τα προικοσύμφωνα, ανάλογα με τον συντάκτη τους, είχαν διαφορετικό ύφος –αν και όλα κι-

νούσαν σε μια κοινή φόρμα. Αν π.χ. το συνέτασε ο παπάς, θα ξεκινούσε κάπως έτσι:

Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιδαιρέτου Τριάδος και με το έλεος και την ευλογίαν του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, σήμερον 28η του μηνός Μαρτίου σωτηρίου έτους ... κλπ.

Ο δάσκαλος θα τελειώνει κάπως έτσι:

Ευχόμενοι ευγονίαν, ευποιίαν, ευημερίαν και μακροημέρευσιν, συναινούντες, συνεπικουρούντες και μαρτυρούντες, οι κάτωθι υπογράφοντες... κλπ (Κινδυνεύοντας πολλές φορές κάποιες λέξεις να μη γίνονται κατανοητές και να δημιουργούνται απορίες και καχυποψία).

Ενώ ο πρόεδρος θα έκλεινε κάπως έτσι:

Ταύτα όλα συνεφωνήθησαν και αποδέχτηκαν άπαντες οι παρόντες ομοφώνως και συνυπογράφουν το παρόν προικίων συμφωνητικόν... κλπ.

Οι γάμοι γίνονταν συνήθως τους χειμωνιάτικους μήνες, γιατί οι μαστόροι έφευγαν την άνοιξη με τα μπουλούκια για δουλειά. Η νύφη ήταν υπάκουη στα πεθερικά, τα οποία είχαν όλη τη διαχείριση του σπιτιού στα χέρια τους. «Όχι όπως ήξερες νύφη, όπως ήβρες», ήταν ο κανόνας. Οι άνδρες από την ξενιτιά, όταν έστελναν γράμμα, το έστελναν στον πατέρα ή τη μητέρα τους και όχι στη γυναίκα τους, η οποία μάθαινε τα νέα του –όσα της έλεγαν– από τους γονείς του. Και τα χρήματα ακόμη, στους γονείς τους τα στέλνανε, οι οποίοι –αν ήθελαν– έδιναν και κάτι στη νύφη –καμιά δεκάρα– να έχει για την εκκλησιά. Γενικά οι νύφες, εκείνο τον καιρό, περνούσαν δύσκολα και αν δεν αποκτούσαν και γιο... τότε ήταν ακόμα δυσκολότερα. Αυτό τον αυταρχισμό τον προλάβαμε οι μεγαλύτεροι και στις μέρες μας, και δυστυχώς –όπως φαίνεται– ήταν από τα πολύ λίγα που έφτασαν ως εμάς.

Δρόμοι και γεφύρια κατά τα έτη 1936, 1938

Στο τεύχος 22/2015 του περιοδικού “Καν-
τσιώτικα”, παρουσίασα πληροφορίες
σχετικές με τη σχεδίαση κατασκευής
αυτοκινητοδρόμου στην κοιλάδα του Σαραν-
τάπορου το 1928. Παρακάτω μεταγράφω τμή-
ματα δυο δημοσιευμάτων της εκδιδόμενης στην
Αθήνα εφημερίδας “Ηπειρωτικό Μέλλον”, τα
οποία αναφέρονται στην ανάγκη κατασκευής
αυτοκινητοδρόμου και γεφυρών στην επαρχία
Κόνιτσας το 1936 και το 1938. Το πρώτο δημο-
σίευμα γράφτηκε από τον Στ. Καρώνη, αρχι-
συντάκτη της εφημερίδας, το δεύτερο γρά-
φτηκε από τον Βασ. Χρήστου, γιατρό στην
Αθήνα καταγόμενο από το Λισκάτσι.

Α) Στ. Καρώνης, φύλλο 3-10-1936

Η χαραχθείσα οδός μέχρι του Βουρκοποτάμου,
κατευθυνόμενη δια του Κερασόβου εις Ανα-
σελίαν, εθνική ούσα κατ’ αρχάς, μετεβλήθη

αργότερον υπό του Κράτους εις επαρχιακήν
οδόν και την εκτέλεσίν της ανέλαβεν ο Σύνδε-
σμος Κοινοτήτων. Μόλις όμως έφθασε μέχρι
του Βουρκοποτάμου όπου επρόκειτο να γίνη
η μεγάλη γέφυρα αυτού, διεφώνησαν αι κοι-
νότητες Πυρσόγιαννης, Βούρμπιαννης και Γορ-
γοποτάμου με τας τοιαύτας Κερασόβου, Πουρ-
νιάς και Φούρκας. Εκ της διαφωνίας αυτής το
έργον εσταμάτησεν και δεν απομένει πλέον
παρά η επέμβασις της Γενικής Διοικήσεως δια
να δώση την πρέπουσαν και συμφέρουσαν λύ-
σιν. Προς αποφυγήν δε των συχνών δυστυχη-
μάτων του Βουρκοποτάμου, επιβάλλεται να
γίνη η μεγάλη γέφυρα αυτού, η έλλειψις της
οποίας αφ’ ενός μεν αποκλείει τας εκείθεν του
ποταμού Κοινοτήτας, αφ’ ετέρου δε γίνεται αιτία
να πνίγωνται εις αυτόν στρατιώται και πολίται
οι οποίοι προσπαθούν να περάσουν αυτόν κατά
τον χειμώνα.

Εσχάτως ενεκρίθη πίστωσις 1.000.000 δρ.
δια την σκυρόστρωσιν της οδοῦ Κονίτσης Ανα-
σελίτσης μέχρι Βουρκοποτάμου. Η πίστωσις
όμως δεν απεστάλη και τούτο γιατί ωρισμένοι
πολιτικοί παράγοντες της Ηπείρου θέλησαν να
οικειοποιηθούν και εκμεταλλευθούν κομματι-
κώς το ζήτημα. Η Κυβέρνησις, μη ούσα διατε-
θειμένη να ενισχύση τοιαύτας ενεργείας, δεν
απέστειλεν το ποσόν. Ημεῖς θα την παρακαλέ-
σωμεν να μην αδικήση τόσας κοινότητες.

Άλλη επίσης, υπό μελέτην όμως, οδός είναι
εκείνη της οποίας η χάραξις θα αρχίση εκ Κο-
νίτσης και θα διέλθη εκ των χωρίων Ελεύθε-
ρον, Παλποσελίον, Πάδες, Αρμάτοβον, Δίστρα-
τον και Σαμαρίνα. Και αυτή η οδός πρόκειται
να ενωθή με την Μακεδονίαν και με την δασι-
κήν οδόν των Βλαχοζαγόρων.

Η επαρχιακή οδοποιΐα πρέπει να ενισχυθή
από το κράτος, διότι δι’ αυτής και της εκ ταύτης
εκμεταλλεύσεως των πλουτοπαραγωγικών πη-
γών και η επαρχία αύτη θα εξυπηρετηθή και
το κράτος θα ωφεληθῆ.

Β) Βασ. Χρήστου, φύλλο 21-1-1938

«*Δρόμους, πνιγόμεθα, απεκλείσθημεν*» φωνάζουν και γράφουν οι εκεί δικοί μας τόσο καιρό. Όλοι αι πληροφορία μαρτυρούν ότι διεκόπησαν αι συγκοινωνία μεταξύ των χωριών και ο κεντρικός δρόμος με την Κόνιτσαν απεκλείσθη, διότι η γέφυρα Σαρανταπόρου (Στρατσιανης) και Βουρκοποτάμου, ως και πολλών παραποτάμων (Λισκασιού, Χιονιάδων, κ.λπ.) παρσύρθησαν υπό των υδάτων ως ατελείς και ετοιμόρροποι. Έτσι τα περισσότερα χωριά απεκλείσθησαν και ο φτωχός χωρικός, δια να έλθη εις Κόνιτσαν και γυρίσει στο χωριό του, θέλει 4! ημέρες, με διανυκτέρευσιν εις Αμάραντον.

Προσθέτομεν κατωτέρω μόνον την επιστολήν του εγκρίτου εν Κονίτση εμπόρου κ. Γρ. Γεράση, εν τη οποία καταφαίνεται γυμνή η αλήθεια της εκεί καταστάσεως: «*Προ 20 ημερών ο ποταμός πήρε το γεφύρι της Στρατσιανης (Σαρανταπόρου) και η συγκοινωνία είναι από το Δερβένι (Αλβανικά σύνορα) Αμάραντον. Θα βρίσκωνται 20-30 ζώα και άλλοι τόσο επιβάται διανυκτερεύουν εκεί από Κόνιτσαν. Ο κόσμος υποφέρει πολύ από την κακοκαιρία και τον αποκλεισμό. Θέλουν δυο ημέρες να πάνε στη Κόνιτσα και δυο να γυρίσουν, με μεγάλο κίνδυνο της ζωής των.*».

Νομίζομεν κατόπιν αυτών ότι η Γενική Διοικήσις θα λάβη τα μέτρα του δυνατού δια την περιφέρειαν αυτήν. Ο νέος Γενικός Διοικητής γνωρίζει καλώς την επαρχίαν μας και πρέπει επί των ημερών του να τακτοποιηθώσι τα αναγκαϊότερα ζητήματα της επαρχίας, ως είναι η γέφυρα Στρατσιανης (Σαρανταπόρου), η γέφυρα Βουρκοποτάμου και η αποπεράτωσις των οδών Κονίτσης Αμαράντου.

Μια των αναφερομένων ημιτελών εισέτι οδών πρέπει να χαρακτηρισθῆ ως δασική οδός, προς εκμετάλλευσιν του δασικού πλούτου της

επαρχίας μας. Καθότι και κάρβουνα αρκετά και οικοδομήσιμον ύλην και ξυλοβάμβακα και χαρτί εκ πολτοποιήσεως ξύλων και ορυκτά δυνάμεθα να εξάγωμεν

Το "Έθνος" εν κυρίω άρθρω την 27 Δεκεμβρίου 1937 έγγραφεν δια την μεταφοράν ξυλείας: «*Την ευκολίαν της μεταφοράς δεν έχομεν εις την Ελλάδα, εφ' όσον δεν υπάρχουν ποταμοί ορμητικοί σαν χείμαρροι, διερχόμενοι μέσα από δάση, εκτός από την Ήπειρον, όπου εφαρμόζεται η σκανδιναυική μέθοδος, εις μικράν βεβαίως κλίμακα, εις τον Αώον (Κονίτσης)*».

Η Αγροτική Τράπεζα και η Γενική Διοικήσις πρέπει να προσέξουν το προσόν αυτό της επαρχίας Κονίτσης. Οφείλουν να χαρακτηρίσουν μιαν οδόν ως δασικήν, ενισχύοντες αυτήν δια διακλαδώσεων και να ιδρύσουν εν εγοστάσιον εκεί προς εκμετάλλευσιν του δασικού πλούτου της Κονίτσης και του κτηνοτροφικού τοιούτου, αλλά και προς ενίσχυσιν τόσοσιν εργατικών χειρών της εγκαταλελειμμένης αυτής επαρχίας.

Από τον καιρόν της απελευθερώσεως εκ του τουρκικού ζυγού, ζητεί μιαν γέφυραν επί του Βουρκοποτάμου, όπου διέρχεται ολόκληρος η περιφέρεια και σημειώνονται τόσα δυστυχήματα και δεν έγινε, παρ' όλας τας επισκέψεις και μελέτας των αρμοδίων της Γενικής Διοικήσεως, επί τόσα έτη.

Επί του Σαρανταπόρου πυδόκησε και έγινε προ ετών μιαν γέφυρα ατελής και ετοιμόρροπος, παρασυρθείσα προ ολίγων ημερών υπό των υδάτων.

Η οδός Κονίτσης Λουτρών Αμαράντου χωλαίνει, διότι αντιδράσεις τοπικά δυσχεραίνουν την πρόοδον του δρόμου αυτού, του συνδέσμου των Κοινοτήτων. Η οδός Κονίτσης-Ανασελίτσης (Μακεδονίας) έμεινε ημιτελής και ήρχισαν να καταστρέφονται ό,τι έγιναν μέχρι σήμερα.

Το μονοπάτι των λυγρών δακρύων

«Ήρθε κι εσέ η αράδα σου
για να με ταξιδέψεις».

Στη μνήμη του εξαδέλφου μου Χρήστου
Γεωργίου και ΔΕΣΠΩΣ Κοτολούλη
(19/04/1927–18/04/2018)

Ο «μισεμός» του Χρήστου

«Του μισεμού σου κατόπι αποζήτησα κάποιο σημάδι κάπου να βάλω, όπως βάνει ο πιστός, της λατρείας του δείγμα κόνισμ' αγίου μες στα τρίστρατα για να βαστά του διαβάτη την προσευχή ζωντανή και το χέρι του ελέους υπάκουο. Κι έβαλ' απλό κι από ξύλο σταυρό και του χάραξ' απάνω μαλαματένιο σου τ' όνομα, σαν την ψυχούλα που ήταν σαν από μάλαμα κι έλαμπε απάνω στ' απλά της ζωής μας»
(Κ. Παλαμάς, «Ασάλευτη Ζωή»).

Ζωή

«Κάποιες φορές, σα βράδιαζεν αργά στην
κάμαρά μας,
τ' ωχρό κεφάλι γέρνοντας στην αγκαλιά μου
απάνω
και με θλιμμένο ανάβλεμμα στυλά κοιτάζοντάς
με,
“θα με ξεχάσεις;” ρώταγες “καλή μου, σαν
πεθάνω;”
Δε σ' απαντούσα. Τη φωνή την πνίγαν οι λυγμοί
μου,
κι' έσφιγγα με παροξυσμό τ' αδύνατο κορμί
σου,
σα νά' θελα μες στη ζωή να σε κρατήσω
ενάντια
στο Χάρο, για, αν δεν μπόραγα, να πήγαινα μαζί
σου.
Γιατ' ήσουν όλη μου η ζωή, χαρά της και
σκοπός της,
κι' όσο κι' αν εστρεφόμουνα πίσω στα
περασμένα
δεν έβλεπα, δεν ένιωθα κοντά μου άλλον από
σένα.
Μου φαίνονταν αδύνατο δίχως εσέ να ζήσω.
Και τώρα που με άφησες, με φρίκη
αναλογιέμαι
το θάνατό σου, αγάπη μου, πως πάω να
συνηθίσω»
(Κ. Ουράνης)

Συμπληρώθηκαν σήμερα (28/05/2019) που ξεκίνησαν να χαράσσονται τούτες οι γραμμές) ακριβώς σαράντα ημερό-νυχτα που το δωμάτιο του σπιτιού του στη Χαλκιδική έγινε η αποβάθρα του οριστικού αποχωρισμού, του αγαπητού μου εξαδέλφου (από τη μεριά της μάνας μου) Χρήστου Γεωργίου και Δέσπωσης Κοτολούλη. Το σχετικό 40θήμερο μνημόσυνο* τελεστήκε, κατά τα ειωθότα, την περασμένη Κυριακή 19/05/2019. (Στη συνέχεια, επειδή το όνομά του δόθηκε και στα εγγόνια

του, για να αποφεύγονται συγχύσεις θα λέω: «Ο Χρήστος της ΔΕΣΠΩΣ»).

***Τα μνημόσυνα είναι πανάρχαιο έθιμο:** Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως με δεήσεις, θυσίες και προσφορές ήταν δυνατόν να πετύχουν τη συγγνώμη των θεών για τα αμαρτήματα των νεκρών (Ιλιάδα Ι 497), (Πλάτων "Πολιτεία" Β' 364). Γ' αυτό σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο τελούνταν μνημόσυνα καλούμενα "Νεκύσια" με προσφορές οίνου, ελαίου, αρωμάτων και με θυσία κόκορα ή κότας, χρώματος όμως κατά κανόνα μαύρου.

Κατά την Ορθοδοξία –«Το μυστήριο αυτό, το οποίο προβλέπει την καθιέρωση ειδικών τελετών εις μνήμην των νεκρών και δεήσεων υπέρ αυτών, οφείλεται κατά πρώτον σε "δογματικούς λόγους". Δηλαδή στην πίστη ότι η Εκκλησία αποτελεί κοινωνία όχι μόνο ζώντων αλλά και κεκοιμημένων και στην πίστη σε μετά θάνατο ζωή. Κατά το μυστήριο αυτό ουσιαστικά συντελείται μια δυναμική και αποκορυφωτική πορεία, η κοινωνία των "ζώντων και τεθνεώτων" στο ένα σώμα της σύναξης, κατά βάση στο σώμα του Χριστού. [...] Συντελείται ένας ζωηρός και εκφραστικός διάλογος μεταξύ κλήρου, λαού και κεκοιμημένων». Όπως λοιπόν όλος ο χορός των αγίων, έτσι και οι κεκοιμημένοι μέσω του μυστηρίου "αθανατίζονται" και "αφθαρτίζονται" μαζί με όλη την κτίση, σε ένα δράμα που κυριαρχεί η οδύνη και η χαρά, σε ένα περιβάλλον χαρμολύπης» (<https://el.orthodoxwiki.org>).

Έφυγε λοιπόν ο Χρήστος και μαζί του και ένα κομμάτι της ζωντανής ενεννητάχρονης και πλέον «μικροϊστορίας» του χωριού μας. Και είναι αληθινά τα λόγια ενός νεώτερου ιστορικού που είπε πως: «Είναι "κολοβή" η γνώση της Ιστορίας, όταν αντλείται μόνο από τα βιβλία, αν δεν συνοδεύεται και από την αδιαμφισβήτητη προσφορά της «μικροϊστορίας», η οποία διατηρεί και μεταφέρει, αν και όχι πάντοτε εντελώς ανόθευτη, την «ατμόσφαιρα της εποχής από τα

άτομα που την απαρτίζουν».

Τα άτομα που ανάνηυσαν εκείνον τον βρομερό και απαίσιο αέρα του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου και του «εμφυλίου», (ανάμεσά τους και ο Χρήστος της Δέσπωσης), σιγά-σιγά φεύγουν από τη ζωή και παίρνουν μαζί τους κι ένα κομμάτι της ιστορίας «γιατί χάνεται έτσι η άχνα των ανθρώπων που έκαμαν την Ιστορία και την Ιστορία τη συνθέτουν πάντοτε δύο στοιχεία που ο χρόνος τ' αποχωρίζει: Μια σειρά γεγονότα και κι ένα **άρωμα εποχής**. Το πρώτο, τα γεγονότα, μπορείς να τ' αποκαταστήσεις και ύστερα από αιώνες. Το δεύτερο όχι· χάνεται, πετάει μαζί με τη στιγμή. Ακόμα κι εκείνοι που το ένιωσαν, όπως και όσο νιώθει κανένας τον παρόν, ακόμα κι αυτοί χάνουν την αίσθησή του, όταν το πάρει ο άνεμος του Χρόνου» (Άγγελος Τερζάκης).

Η απουσία του Χρήστου Δέσπωσης Κοτολούλη

*«Σκέψου η ζωή να τραβάει το δρόμο της,
/και συ να λείπεις,
να 'ρχονται οι Άνοιξες με πολλά διάπλατα πα-
ράθυρα, /και συ να λείπεις.
Να λείπεις- δεν είναι τίποτα να λείπεις. / Αν
έχεις λείψει για ό,τι πρέπει,
θα 'σαι για πάντα μέσα σ' όλα εκείνα που γι'
αυτά έχεις λείψει, /θα 'σαι για πάντα μέσα σ'
όλο τον κόσμο...».*
(Γιάννης Ρίτσος)

Ναι! Μας λείπει και μας λυπεί η απουσία του Χρήστου, μας παρηγορεί όμως το γεγονός ότι έζησε τη ζωή του «όπως πρέπει» και «για ό,τι πρέπει»: «Bene qui latuit, bene vixit», (Οβίδιος /Tristitia). Δηλαδή έζησε καλά και πέρασε τη ζωή του ήσυχα, τίμια και απαρατήρητος. Το «απαρατήρητος» λαμβάνεται εδώ με την έννοια: Όχι κρυμμένος και μακριά από τον κόσμο αλλά μέσα στον κόσμο και μέσα στην κοινωνία με έναν τρόπο σεμνό, μετρημένο, δίχως αλαζονεία

και χωρίς να επιδιώκει την προβολή και την απόκτηση επίπλαστης και εφήμερης «φήμης».

Λίγα λόγια για τη ζωή του

Ο Χρήστος του Γεωργίου και της Δέσπως Κοτολούλη γεννήθηκε στις 19-12-1927 στο Κάντισικο (νυν Δροσοπηγή) Κονίτισης. Ήταν το 5ο παιδί της οικογένειας. Τελείωσε τις σπουδές του στο σχολείο του χωριού και αρχικά ακολούθησε (ως «μαστορούλι») τα μπουλούκια των μαστόρων - κτιστών, («παρέες» τα έλεγαν αυτά τα μπουλούκια στο χωριό μας), μέχρι την ενηλικίωση και την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων. Μετά την αφυπηρέτησή του από το «Σώμα των τεθωρακισμένων» του Ελληνικού Στρατού, παντρεύτηκε, (29 Ιουνίου 1953 «τ' Αηπουστόλ», όπως μας διαβεβαιώνει η συμβία του), την ομορφότερη κοπέλα του χωριού, («**Ευμορφία**», όνομα και πράμα, όπως είναι και το πραγματικό βαφτιστικό όνομά της), την Μόρφω Ιωάννη Καρανικούλη:

Ομορφιά νεράιδας. Ένα τριανταφυλλένιο μπουμπούκι δεκαεννέα χρονών που μόλις άνοιξε τα ροδοπέταλά του και περίμενε τη μέλισσα να έρθει να το μυρίσει και να τρυγήσει το νέκταρ του. Μα πέρα από τη θεϊκή θωριά της, ήταν καταδεχτική, φιλόξενη και πονετική. Στη μετέπειτα ζωή της έδειξε πως διέθετε και διαθέτει, νοικοκυροσύνη (Ενδυμασία; Πάντα καθαροντυμένη. Σπίτι; «λαμπίκο». Καθαριότητα της αυλής: «σχολαστική». Μαγείρισα; «πρώτη και καλύτερη» - να τρως πίτα, σαραγλί ή λαγγίτες από τα κεράκια της και να γλύφεις τα δάκτυλά σου! Φωνή; «Αηδόνη» και μια από τις καλύτερες μοιρολογίστρες του χωριού. Η εργατικότητα της ανομολόγητη και η αισιοδοξία της μοναδική. Για το ξεπέρασμα κάθε δυσκολίας και εμποδίου έλεγε και λέει: «Με τη βοήθεια του Θεού και του πάπ-

που του Αθανάση, κι αυτό θα περάσει». Καθαρό και ανοιχτό μυαλό, εύστροφη, ετοιμολογη και με λεπτό χιούμορ. Η ματιά της λαγυρή και διεισδυτική και ας λείη η ίδια σήμερα, αυτοσαρκαζόμενη, πως τα μάτια της: «τσιμπλιάζουν σαν ... της γέρικης προβατίνας» και ακόμα πως τώρα που πέρρασαν τα χρόνια και τα φώτα χαμηλώνουν: «γι' αλλού διατάζει το μυαλό κι αλλού την πηγαίνουν τα ποδάρια...».

*Είπαν πως: «κάθε γυναίκα είναι ένας παράδεισος». Και παράδεισος για το Χρήστο ήταν η «Μόρφω» του, με την οποία έζησε και μοιράστηκε μαζί της όλες τις χαρές και τις πίκρες που τους επιφύλασσε η καθημερινότητα εξήντα επτά συναπτά έτη και ευτύχησε να φέρει στον κόσμο και να παραδώσει στην κοινωνία δύο σεμνά και υπέροχα παιδιά: Την **Αφροδίτη** και τον **Γιώργο**, τα οποία με τη σειρά τους έδωσαν τη χαρά και την ευτυχία στον πατέρα τους να «ιδεί» εγγόνια και δισέγγονα.*

Κοντολογίς: Ο Χρήστος της Δέσπως και η Ευμορφία Ι. Καρανικούλη ήταν ένα ταιριαστό κι ευτυχισμένο ζευγάρι. Υπόδειγμα προς μίμηση!

Ο Χρήστος ακολούθησε για μικρό χρονικό διάστημα το επάγγελμα του «μάστορα» (χτίστη) και στη συνέχεια προσανατολίστηκε, ασχολήθηκε και αφοσιώθηκε – με ένα λόγο-σταδιοδρόμισε επαγγελματικά ως έμπορος (Μπακάλης) - παράλληλα με την καλλιέργεια των χωραφιών της φτωχής και άγονης καντισιώτικης γης -ακολουθώντας τη μακρά οικογενειακή παράδοση του μπακάλη μέχρι την ημέρα της συνταξιοδότησής του.

Ως επαγγελματίας αποδείχτηκε ένας από τους καλύτερους του χωριού και όχι μόνο.

Διακρίθηκε για την τιμιότητά του, την εργατικότητα, το φιλότιμο, τη συνέπεια, την ευσυνειδησία, την αγάπη και το ενδιαφέρον για την δουλειά του. Διακρινόταν για την **ειλικρίνεια** και την **ακεραιότητα** του χαρακτήρα του. Άφηνε πίσω του κάθε πρωί την όποια κακή διάθεση, τα προσωπικά ή οικογενειακά προ-

βλήματα και συγκεντρωνόταν στις υποθέσεις και στους στόχους της επιχείρησής του. Μιας επιχείρησης (καφενείο και εμπορικό) λαμπρής για τα δεδομένα εκείνης της εποχής. Τα ράφια του μαγαζιού του πάντα γεμάτα: Διέθετε εκτός από τρόφιμα, ποτά, αλεύρια και ό,τι άλλο ήταν χρειαζόμενο για τα νοικοκυριά του χωριού: από μπογιές και πούδρες για τα ... «φκιασίδια» των γυναικών, νήματα, βελόνες και σακοράφες, μέχρι φασκίες (γουρουνίσια και βοδινές) για τσαρούχια, πέταλα, καρφιά, καλιγοσφύρια για καλίγωμα, κλπ. κλπ. Ένα πραγματικό: **«ΚΑΦΕΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ»** («Σούπερ Μάρκετ» το λένε σήμερα).

Παροιμιώδης ήταν η **ευγενική συμπεριφορά του προς τον πελάτη**: Άοψη συνεργασία, αμεσότητα στη σχέση, απόλυτη διακριτικότητα.

Ένα από τα σπάνια χαρίσματά του στο χώρο του εμπορίου ήταν ο **σεβασμός προς τον ανταγωνιστή**. Ως καλός επαγγελματίας δεν κατηγορούσε ποτέ τον ανταγωνιστή του και δεν ήταν λίγες οι φορές που τον υπερασπιζόταν κιόλας. Προσανατολιζόταν στο να επιδείξει τις δυνατότητες και τα οφέλη του δικού του προϊόντος και υπηρεσίας αποφεύγοντας την υποβάθμιση και την αρνητική κριτική για το προϊόν ή υπηρεσία του ανταγωνιστή του. Ο Αμερικανός σκιτσογράφος Frank Tyger, (1929-2011) είπε για τον επαγγελματισμό κάποτε: **«Επαγγελματισμός είναι να ξέρεις πώς να το κάνεις, τότε να το κάνεις και να το κάνεις»**. Με άλλα λόγια: Επαγγελματίας πραγματικός είναι όποιος σέβεται, προσπαθεί και κάνει σωστά τη δουλειά του. Και ο Χρήστος της Δέσπωσης ήξερε και έκανε σωστά και πρόθυμα τη δουλειά του. Δεν φειδόταν κόπου και χρόνου για να εξυπηρετήσει τον πελάτη - συγχωριανό του, έστω και αν για παράδειγμα έπρεπε να κουβαλήσει «τη μπουκάλα του **πετρογκάζ**» στην άλλη άκρη ή στην κορυφή του χωριού!

Μια ζωή πίσω από το τεζάκι και μπροστά στα «τεφτέρια» του. Τεφτέρια γεμάτα «βερεσέδες». Τα κοίταζε και κάποτε αναρωτιόταν: «Θα έρθει τάχα εποχή που οι άνθρωποι δεν θα έχουν ανάγκη να δανείζονται;». Ρητορικό το ερώτημα χωρίς απάντηση. Γεμάτα λοιπόν τα τεφτέρια με βερεσέδια, τα οποία άγνωστο, πότε και αν τελικά θα εξοφληθούν! Ο Χρήστος ποτέ δεν εκβίαζε τους οφειλότες, («Όποτε διευκολυνθείς, δώσε κάτι, όσα μπορείς», τους έλεγε), και δεν ήταν λίγες οι φορές, όταν έβλεπε μεγάλη «χρεία», που αντί για απαίτηση προέκρινε τη διαγραφή του χρέους. Μα γι' αυτή την πτυχή της ζωής του μακαριστού Χρήστου, πιστεύω, ν' ασχοληθούν άλλοι πιο αρμόδιοι και καλύτερα πληροφορημένοι από την ταπεινότητά μου. Είχε πολλές αρετές ο αγαπητός κι ευγενής εξάδελφός μου Χρήστος που μας θλίβει, μας μελαγχολεί και μας πικραίνει πλέον με την επίγεια απουσία του. Όσοι τον γνώρισαν, επαινούν αυτές τις **αξίες**. Αξίες ηθικές και ανθρωπιστικές τις οποίες κληρονόμησε από τη μητέρα του τη Δέσπω. (Ας είναι ελαφρύ το καντσιώτικο χώμα που τη σκεπάζει. Η μακαρίτισσα μητέρα μου κι εγώ, θα την ευγνωμονούμε πάντα που μας «στάθηκε» τόσο πολύ μετά το χωρισμό της οικογένειας από τον παππού μου κατά τη διάρκεια της Κατοχής).

Ας το πούμε για άλλη μια φορά: Ο Χρήστος ήταν άνθρωπος σεμνός, διακριτικός και χαμηλών τόνων. Δεν επεδίωκε να προκαλεί εντύ-

πωση για τις αξίες του και τις πράξεις του. Κι αυτή η σεμνότητα, αυτή η διακριτικότητα, (πέρα από την κληρονομημένη), πήγαζαν από έμφυτη και αληθινή ευγένεια κι από συγκροτημένη σοφία ζωής. Όταν τον συναναστρεφόσουν και τον άκουγες να μιλά χαμηλά και με απλότητα θαρρούσες ότι πίσω απ' τα λόγια του, έφτανε σαν απάντησή του σε κάποια δική σου σκέψη ο στίχος του γλυκού λαϊκού τραγουδιού: **Σιγανά, σιγανά και ταπεινά σιγανά πατώ στή γη...**

Μακάρι, σε αυτούς τους ζαβούς καιρούς που ζούμε, τους καιρούς των ανάξινων που θορυβούν μ' έπαρση, («κύμβαλα αλαλάζοντα»), το στίχο αυτό να τον παίρναμε ενδόμυχα κι από άλλους πολλούς πολιτικούς και πολιτικάντηδες (φανεροί και κρυπτόμενοι) του δημόσιου βίου ...

Το κυριότερο χαρακτηριστικό του Χρήστου ήταν η αγάπη που εξέπεμπε. Η αγάπη που είναι το βασικό συστατικό της φιλίας. Και που τον έκανε να αγωνίζεται να σπκώσει ένα μέρος και της δικής σου λύπης· και αν δεν είχε άλλο πρόσφορο μέσο να το κάνει, σου μετάγγιζε μια σταγόνα από την αισιοδοξία του! Η αγάπη που τον έκανε να μην παραπονιέται κι όταν δοκιμαζόταν σκληρά η αντοχή του ίδιου, για να μην μειώσει τις δικές σου δυνάμεις απαντοχής. Αυτοί που τον γνωρίσαμε και ευτυχήσαμε να δούμε την ομορφιά της ψυχής του, θα αντλούμε πάντα θάρρος και ελπίδα από την μνήμη του.

Τον χάσαμε τον Χρήστο για την καθημερινότητα μας, αλλά θα τον έχουμε κοντά μας στις βασικές επιλογές και στοχεύσεις της ζωής μας.

Αποδήμησε πλήρης ημερών – αν και οι τελευταίες του δεν ήταν σωματικά και τόσο ανώδυνες— και η **« ψυχούλα του που ήταν σαν από μάλαμα κι έλαμπε απάνω στ' απλά της ζωής μας »** έφυγε για τη χώρα των μακάρων τραγουδώντας. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν κάτι ξαφνικό. Διάνυσε μαζί με την οικογένειά του ένα μεγάλο χρονικό διάστημα καθηλωμένος σχεδόν στην αναπηρική καρέκλα του. Σε όλο

αυτό το διάστημα αγόγγυστα οι άμεσα δικοί του βίωσαν πολλά συναισθήματα: στενοχώρια, φόβο, αγωνία, ελπίδα, άρνηση, πόνο. Όταν όμως τελικά “έφυγε” όλοι ένιωσαν πως κυριολεκτικά: «Έχασαν τη γη κάτω απ' τα πόδια τους!»

Το αίσθημα της απώλειας

Όλοι μένομε βουβοί και αμίλητοι μπροστά στο μυστήριο του θανάτου, αδυνατώντας πολλές φορές να ψελλίσουμε ένα λόγο που θα ανακουφίσει και θα στηρίξει τους πονεμένους, ή άλλοτε αγνοώντας στοιχειώδεις πλευρές της ψυχολογικής τους κατάστασης τους πληγώνουμε με τον αδιάκριτο λόγο μας.

Σε τέτοιες δύσκολες ώρες ο χαροκαμένος αισθάνεται μόνος, χαμένος, αδύναμος και διαλυμένος. Πονά η καρδιά του, η ψυχή του αλλά και το ίδιο του το σώμα. Αυτός που χάνει ένα δικό του άνθρωπο, που αγαπά πολύ, μένει μόνος του και κλαίει απαρηγόρητος, σαν ένα μικρό παιδί, αφού έχει χάσει ένα κομμάτι της ψυχής του. Απομένει μια πολιτεία ρημαγμένη. Σα να γκρεμίζεται μέσα του και να απομένουν μόνο συντρίμμια. «Ο θάνατος απαντοχή δεν έχει ...». Αν και το περίμεναν, δεν μπορούν τελικά να το πιστέψουν ότι έγινε: «Να! Κοιτάζω την καρέκλα του και νομίζω πως τον βλέπω εκεί...!». «Σπκώνομαι κάθε λίγο και λιγάκι και τρέχω στο δωμάτιό του όπως κάθε μέρα να τον φροντίσω. Αλλά αυτός δεν είναι πλέον εκεί !...» μου είπε στο τηλέφωνο κλαίγοντας με αναφιλητά η Μόρφω, η αγαπημένη του σύζυγος.

Ο πόνος της απώλειας

Τον πόνο από την απώλεια του αγαπημένου προσώπου τον βιώνει ο καθένας μόνος του. Αν συμβεί σε κάποιον άλλο πέραν του ίδιου, μπορεί να συμπονέσει, να λυπηθεί, να συγκινηθεί. Μέχρις εκεί όμως. Όταν συμβεί στον εαυτό του, η έκφραση «χάνω την γη κάτω από τα πόδια μου» λαμβάνει σάρκα και οστά.

Ο πόνος είναι όμοιος για όλους. Τα βήματα, (λένε οι επιστήμονες), για να σταθείς στα πόδια σου είναι τα ίδια: Σοκ, θλίψη, θυμός (το γιατί σε μένα;), ξανά θλίψη και τελικά αποδοχή. Αργά ή γρήγορα θα το πάρουμε απόφαση πως ο άνθρωπός μας δεν υπάρχει περίπτωση να ξαναγυρίσει κοντά μας. Γιατί δεν μπορούμε να συνεχίσουμε αν δεν αφήσουμε πίσω αυτό που δεν είναι πια εδώ μαζί μας. Ο «δρόμος των δακρύων», (δανείζομαι τον όρο από βιβλίο του ΧΟΡΣΕ ΜΠΟΥΚΑΪ) είναι ο πιο σκληρός απ' όλους. Είναι ένας δρόμος που έχει τους δικούς του κανόνες, τους δικούς του οδοδείκτες και τους δικούς του χάρτες. Είναι, ακόμα, ένας δρόμος τον οποίο δεν μπορείς να αποφύγεις, όσο κι αν δε θες να πονέσεις. Πρέπει να δεχτείς αυτή τη σκληρή πραγματικότητα. Βρίσκεσαι στο στενό (ή μήπως πολύ φαρδύ;) μονοπάτι των θρήνων και των δακρύων και δεν υπάρχει ελπίδα επιστροφής ...».

«Έσω Έτοιμος»

Για την αναπόφευκτη αυτή πορεία πρέπει να ήμαστε πάντα έτοιμοι. «Έσω έτοιμος»! Είναι ένα ωραίο σύνθημα του προσκοπισμού και σημαίνει ότι πρέπει ανά πάσα στιγμή να είναι κανείς προετοιμασμένος για κάθε αναπάντεχο ατομικό ή ομαδικό κίνδυνο και για κάθε έκτακτη ανάγκη. Ένα τέτοιο αναπάντεχο αλλά αναμενόμενο, το είπαμε ήδη, είναι η απώλεια αγαπημένων προσώπων. Ακόμη και τις φορές που μοιάζει «μονόδρομος», ακόμη κι αυτές που η συνειδητοποίηση πως το «να φύγει» ο άνθρωπός μας είναι η πιο σωτήρια λύση γι' αυτόν, όταν πια συμβεί, μας βρίσκει απροετοίμαστους να το αποδεχτούμε...

Μια στιγμή ακόμη μαζί του, μοιάζει και είναι το πιο σημαντικό πράγμα, ακόμη μια λέξη, ακόμα μια αγκαλιά είναι ό,τι πραγματικά θα θέλαμε να μπορούσαμε να κάνουμε...

Το να χάνουμε έναν δικό μας άνθρωπο πονάει πολύ κι αφήνει ένα κενό στη ζωή μας.

Δε χορταίνουμε ποτέ τους ανθρώπους π' αγαπάμε· πάντα θα μας λείπουν και πάντα θα μας πληγώνουν οι στιγμές που δεν προλάβαμε να ζήσουμε μαζί τους, τα λόγια που δεν προλάβαμε να πούμε, τα λάθη που δεν προλάβαμε να τους δείξουμε και πόσο πολύ έχουμε μεταβιώσει.

Όταν βρεθούμε αντιμέτωποι με το θάνατο όλα τα «επίγεια» μοιάζουν και είναι μικρά! Δεν υπάρχει τίποτα πιο οριστικό απ' αυτόν!

Όταν πια συμβεί, τίποτα δεν μπορεί να διορθωθεί και ν' αλλάξει, κι ίσως αυτό είναι τελικά που μας πονάει πιο πολύ.

Η απώλεια είναι πάντα απώλεια και περικλείει πόνο, θλίψη, θυμό και πολλά αναπάντητα «γιατί» που ο καθένας βιώνει με διαφορετική ένταση και διαχειρίζεται αλλιώς, όλοι όμως περνούν, όπως προείπαμε, από όλα τα στάδια του πένθους μέχρι να αποδεχτούν το γεγονός της απώλειας.

Αυτή είναι η ζωή! Η κάθε της στιγμή αλλελένδετη με το θάνατο!

Η επόμενη στιγμή γεννιέται κι η προηγούμενη έχει μόλις πεθάνει...

Το ίδιο και με τις ώρες, τις μέρες, τα χρόνια, τους ανθρώπους...

Ποτέ δεν ξέρουμε πότε θα είναι η ώρα αυτή για εμάς ή για τα αγαπημένα μας πρόσωπα. Γι' αυτό καλό είναι να αναθεωρήσουμε και να πάψουμε να θεωρούμε τους εαυτούς μας άτρωτους.

Να μην αφήνουμε «εκκρεμότητες» με τους ανθρώπους μας που δεν θα υπάρχει μετά τρόπος να εξομαλυνθούν.

Γιατί μόνο η παρουσία μπορεί να το κάνει! Η απουσία είναι σιωπηρή κι αμείλικτη.

Κάθε μέρα να δίνουμε παρόν με το να λέμε όσα αισθανόμαστε, να διορθώνουμε λάθη και ποτέ **να μην αφήνουμε για αύριο τα «σ' αγαπώ»** τα «**συγγνώμη**» και τα «**ευχαριστώ**» μας. Το αύριο δεν είναι δεδομένο για κανένα! Ούτε καν η επόμενη στιγμή.

Ποτέ δεν θα είναι αρκετός ο χρόνος για να κάνουμε και να πούμε όλα όσα θέλουμε, μα πάντα θα υπάρχει χρόνος για να δώσουμε μια αγκαλιά! Μπορεί η διάρκειά της να είναι λίγα δευτερόλεπτα, η συναισθηματική της αξία, όμως είναι ανυπολόγιστη...

Γ' αυτό λοιπόν «έσω έτοιμος». Πάντα έτοιμοι για το μεγάλο και μη αναστρέψιμο ταξίδι !!!

Το πένθος

Μη μ' ερωτάς· το ανέκφραστον /μυστήριον του θανάτου/μην ερευνάς

A. Κάλβος

Ο πόνος της απώλειας αγαπημένου προσώπου συνοδεύεται, το τονίσαμε αρκετές φορές παραπάνω, πάντοτε και με βαρύ «πένθος».

– Τί είναι πένθος;

– Πένθος είναι ο τρόπος που αντιδρούμε στο θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου. Πρόκειται για μια επίπονη συναισθηματική διαδικασία, όταν καλούμαστε, να αποχωριστούμε από εκείνον που πέθανε και να προσαρμοστούμε σε έναν κόσμο από τον οποίον εκείνος θα λείπει. Το πένθος αρχίζει με το «νεκρικό μοιρολόι», ** τον αρχαίο «θρήνο», υποδηλώνοντας ότι το παραδοσιακό μοιρολόι για τον νεκρό επιτελεί διττή λειτουργία: σε **αντικειμενικό επίπεδο**, προορίζεται να τιμήσει και να εξευμενίσει τον νεκρό, ενώ σε **υποκειμενικό επίπεδο**, δίνει έκφραση σ' ένα ευρύ φάσμα συγκρουόμενων συναισθημάτων.

Νεκρικό μοιρολόι

**Το μοιρολόι (μοιρολόι ή μυρολόι (με "οι" εκ της μοίρας και με "υ" εκ του μυρώ = θρηνώ)). Είναι μέρος μιας μακροχρόνιας προφορικής παράδοσης. Δημιουργείται, αποδίδεται και διαβιβάζεται από γενιά σε γενιά προφορικά. Ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά του νεκρικού μοιρολογιού είναι η στενή ομοιότητα

που έχει με τα τραγούδια που τραγουδιούνται σε γάμους. Ο θάνατος και ο γάμος χαρακτηρίζονται ως τελετουργίες μετάβασης, στις οποίες ο χωρισμός είναι το πρωταγωνιστικό θέμα.

«Το δάκρυ του θρήνου, ακόμα κι αν πρόκειται να χύσετε έστω ένα, είναι ο δρόμος από όπου η ψυχή εγκαταλείπει τη σάρκα».
(Χουάν Ρούλφο, μεξικανός πεζογράφος).

Το μοιρολόι είναι εκδήλωση της νεκρικής εθιμοτυπίας (όπου ακούγεται ακόμα ο θρήνος για τους νεκρούς – κλάμα μαζί με λόγια και περιγράφει την παραδοσιακή θρηνητική εκδήλωση ταφής για τους νεκρούς) προς εκείνον που φεύγει και πρέπει να τιμηθεί για να έχει καλό κατεύοδιο (κάθοδο στον Άδη). Σύγχρονοι μελετητές παρατηρούν ότι παλαιότερα ο ελληνικός λαός έμενε πιστός σε μια παράδοση των Ομηρικών χρόνων όπου η εικόνα του κάτω κόσμου απηχεί στην αρχαία μυθολογία για τον Άδη.

Αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής, όσο πικρό κι αν ακούγεται, είναι κι ο θάνατος. Η τελευταία πράξη, πριν κλείσει η αυλαία.

Τα μοιρολόγια δεν εκδήλωναν μόνο τον πόνο των βαρυπενθούντων, αλλά και την πεποίθηση στην ύπαρξη μεταθανάτιας ζωής. Γι' αυτό έστελναν και στέλνουν «χαιρετίσματα», με το νεκρό σε φιλικά και συγγενικά πρόσωπα που είχαν πεθάνει.

Ο λαός χαίρεται και τραγουδάει για τη ζωή, τις χαρές και τις λύπες, τις αγωνίες και τους πόθους του. Τραγουδάει για τη πατρίδα του, τους ήρωες του και τη φύση. Τραγουδάει όμως και για το θάνατο, τον Χάρο, τον αποχωρισμό αγαπημένων προσώπων, είτε για τον Κάτω Κόσμο είτε για τόπους ξένους και μακρινούς.

Το μοιρολόι ιδιαίτερα στην Ήπειρο έχει πάρει και μια διαφορετική μορφή, η οποία συμπληρώνει την παραπάνω περιγραφή. Εκτός από εσωτερικά συναισθήματα που εξωτερικεύονται από τις μοιρολογίστρες μέσα από λόγια, κυρίως με

τη μορφή των πολυφωνικών τραγουδιών, μοιρολόγια αποτελούν και μουσικά τραγούδια.

Η διαδικασία του μοιρολογήματος του νεκρού στο χωριό μας είναι, συνοπτικά, η ακόλουθη: Αφού χτυπήσει η καμπάνα αναγγέλλοντας τη θλιβερή είδηση και στο σπίτι «ετοιμαστεί» ο νεκρός, προσέρχονται οι γυναίκες του χωριού (δεν υπάρχουν «επαγγελματίες» μοιρολογίστρες), κάθονται δεξιά και αριστερά του φέρετρου και αρχίζουν το μοιρολόγημα. Συνήθως δεν αυτοσχεδιάζουν αλλά επαναλαμβάνουν όσα προφορικά παρέλαβαν από την καντσιώτικη παράδοση. Το πρώτο μοιρολόι είναι το: «Τί κάθεστε αρχόντισσες και δεν μοιρολογάτε ...» και συνήθως τελειώνει με το: «Όλοι μ' έδωχναν κι όλοι μου λένε φεύγα. [...] Τί σας έκαμα, μωρ' τί σας έκαμα κι όλοι μου λέτε φεύγα ... φεύγω κλαίγοντας, φεύγω μοιρολογώντας». Το μοιρολόι αυτό λέγεται και την ώρα που βγάζουν το νεκρό από το σπίτι και «τραγουδιέται» με ένα γρήγορο, κοφτό και γοργό ρυθμό. Σου δίνει την εντύπωση ότι βιάζεται πραγματικά να φύγει ο νεκρός από το σπίτι!

Το μοιρολόι σταματάει με το βασίλεμα του ήλιου. Κατά το ξενύχτισμα του νεκρού δεν μοιρολογάνε, όπως δεν μοιρολογάνε και στην εκκλησία. Μοιρολογάνε όμως στο νεκροταφείο. **Το μοιρολόι.** Σε καθημερινή βάση και ιδίως τις πρώτες σαράντα ημέρες οι γυναίκες (η μάννα, η γυναίκα, οι αδελφές κι' άλλες συγγενικές γυναίκες), επισκέπτονται κάθε πρωί το μνήμα του νεκρού και «ανοίγουν» διάλογο μαζί του με τα εξής τρία μοιρολόγια: *α) τον καθημερίζουν με το παρακάτω μοιρολόι:*

—«Καλή σου μέρα Χρήστο μου εκεί στον κάτω κόσμο».

—«Τί καθημέρα θέλω εγώ, εδώ στον κάτω κόσμο; Εδώ ήλιος δεν φαίνεται που κρούει, που βασιλεύει. Εδώ δυο-δυο δεν κάθονται κι' οι τρεις δεν κουβεντιάζουν. Εδώ είναι 'π' ένας μοναχός, μαύρος κι' αραχνιασμένος. Εδώ χαρές δεν γί-

νονται και πανηγύρια κι' όχι!».

β) Στη συνέχεια ρωτούν για την υποδοχή από το Χάρο:

— «Για πες μας πες Χρήστο μου το πώς σ, εδέχθει ο Χάρος;».

— «Στα γόνατά μου κάθεται, στα στήθια μου κοιμάται και στα σγουρά μου τα μαλλιά φωλιά να έχει χτίσει. Σαν ήρθε και ξεφόλιασε κι έβγαλε τα πουλιά του και κόβει από τα σκότια μου και δίνει στα παιδιά του και κ' ' οβει απ' την καρδούλα φαΐ για τα πουλιά του». Και γ)

— «Χρήστο μου το μαντήλι σου τί το' χεις λερωμένο;»

— « Η μαύρη γης το λέρωσε και το' χω λερωμένο»

— «δώστο μου, δώστο Χρήστο να στο μαρμαροπλύνω.....

Η διαδικασία του πένθους σου επιτρέπει να τοποθετήσεις το αγαπημένο σου πρόσωπο στη θέση που του αξίζει ανάμεσα στους θησαυρούς της καρδιάς σου. Να το θυμάσαι με τρυφερότητα και να αισθάνεσαι ότι ο χρόνος που περάσατε μαζί ήταν ένα υπέροχο δώρο. Καταλαβαίνεις με την καρδιά σου πως η αγάπη δεν τελειώνει με το θάνατο.

Ο χρόνος είναι ο μόνος που μπορεί να σε βοηθήσει, όταν ο πόνος της απώλειας σε κάνει να πιστεύεις ότι δεν μπορείς να συνεχίσεις. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι, αφού βιώσεις το δρόμο αυτό, «βρίσκεται μέσα σου αυτό που σου άφησε ο άλλος».

Μπορεί να χάσω κάποια πράγματα από εκείνον τον άλλο. Δε μπορεί όμως κανείς να μου τον πάρει, γιατί, κατά κάποιον τρόπο, αυτός ο άλλος εξακολουθεί να βρίσκεται μέσα μου. Και όπως λέει ο Αργεντινός ποιητής Λίμα Κιντάνα:

«Η ζωή είναι πυρσός που περνάει από χέρι σε χέρι, από άνθρωπο σε άνθρωπο, από σπόρο σε σπόρο, είναι μια μεταβίβαση χωρίς επιστροφή, μια σέβαν κίνηση προς το μέλλον σαν το φως που διαλύει το σκοτάδι...»

*Η διάρκεια και έξοδος από το πένθος

Μετά από όσα είπαμε παραπάνω ίσως νιώθουμε κι εμείς εύλογο το ερώτημα του Άμλετ: «Να ζει κανείς ή να μη ζει;». Με άλλα λόγια: Αξίζει να πορευόμαστε ανήμποροι να αντιδράσουμε μπροστά στο αναπόδραστο ή να παραιτηθούμε από τη ζωή, αφού ο θάνατος θα μας βρει μια μέρα και θα μας πατάξει. Η απάντηση είναι ίσως: «Όχι παραίτηση». Ίσως να μην μπορούμε να βγούμε νικητές από την μάχη της απύθμενης βλάβης του θανάτου, μπορούμε όμως να μάθουμε να ζούμε μαζί του. Χωρίς να τον φοβόμαστε, χωρίς να μας «σκοτώσει» πριν την ώρα μας από τον πόνο. Είναι στο χέρι μας να βρούμε τις δυνάμεις και τα εφόδια να ενισχύσουμε τον εαυτό μας, τον χαρακτήρα μας και τα ευάλωτά του στοιχεία.

—«Και πού μπορεί να βρει αυτά τα δύο τελευταία ένας άνθρωπος, για να φτάσει στην πολυπόθητη γαλήνη της ψυχής του μετά από έναν θάνατο;».

—«Στην ίδια τη ζωή!»

«Να πεθαίνεις και να ξαναγεννιέσαι !»

(Γκαίτε). **«Να προχωρείς, να πέφτεις, να ορθώνεσαι — να δρας, να εργάζεσαι, να παλεύεις, να υπηρετείς — και έπειτα να καταστρέφεσαι— για να ξαναρχίσεις από την αρχή! ...».**

Και να μην νομίζει κανείς πως πορευόμαστε μόνοι σ' αυτόν τον δύσβατο και κακοτράχαλο δρόμο που τον λένε ΖΩΗ. Συνοδεύεται ο καθένας με τους νεκρούς του που ζουν μέσα του. Μας συνοδεύουν και στοιχειώνουν τις νύχτες μας. Είναι οι ζωντανόι που πέφτουν χτυπημένοι από το αδέκαστο τσεκούρι του νόμου της δημιουργίας. Πέφτουν, πριν οι καρδιές μας προλάβουν ν' αποκολληθούν από πάνω τους, κι αδειάζουν την ζωή μας, και συντρίβουν την συνοχή της, κι αφήνουν τόσο τόπον αδειανό, που δεν γνωρίζουμε πια με ποιο τρόπο να τον γεμίσουμε.

Εκείνοι φεύγουν, όμως η καρδιά αυτού που απέμεινε πίσω, νιώθοντας ξαφνικά πως το δωμάτιο του σπιτιού ή ενός νοσοκομείου έγινε η αποβάθρα του αποχωρισμού, εξακολουθεί ν' αγαπά.

Τί αγαπά; Στην αρχή δεν ρωτά, δεν αναρωτιέται. Κι όμως, όταν τις νύχτες, οι ίσκιοι των νεκρών του τον πνίγουν, αρχίζει να ρωτά, και ρωτώντας, αισθάνεται να χτυπά κατάστηθα το μυστήριο της ζωής.

Αγαπά τις φωτογραφίες των νεκρών του, θυμάται τα ονόματά τους, θυμάται την ζωή τους, όσα κανείς μπορεί να μάθει ή και να μαντέψει για την ζωή και το πάθος ενός ανθρώπου, αγγίζει με ευλάβεια τ' αντικείμενα που άφησαν πίσω τους ... Κάποτε όμως, το γνωρίζει κι ανατριχιάζει, θα έρθουν άλλοι άνθρωποι που δεν θα θυμούνται, δεν θα γνωρίζουν, δεν θ' αγαπούν αυτούς που χτες πέθαναν. Γιατί δεν θα τους έχουν συναντήσει και η καρδιά τους δεν θα είναι δεμένη μαζί τους. Τότε έρχεται η στάχτη της άσπλαχνης λησμονιάς να σκεπάσει ονόματα, μορφές, φωτογραφίες, αντικείμενα, τον κόσμο ολόκληρο. Και οι άνθρωποι μέσα σ' αυτή την στάχτη θα σπείρουν τα μεγάλα τριαντάφυλλα του πάθους και της ελπίδας. Κι αυτό, ως την συντέλεια των αιώνων ...

Όσοι απομένουν ζωντανόι και εξακολουθούν ν' αγαπούν, κι εξακολουθούν να θυμούνται τούς νεκρούς τους, μοιάζει σα να περιμένουν κάτι. Γιατί δεν μπορούν να παραδεχτούν πως κάτω από αυτόν τον επιτάφιο σταυρό με τ' όνομα τους, η σιωπή θα είναι πλήρης κι ότι το πνεύμα που επιζεί εκεί πέρα, δεν θα θελήσει να διαβρώσει την ζωή του ζωντανού και να του στείλει, από λαγούμια απροσδόκητα περνώντας, ένα μήνυμα, μια λέξη αγάπης.

Ένα κρυφό, μόνο σ' εμάς φανερό σημάδι, ένα νεύμα, ένα βλέμμα, κάποιο χαμόγελο πως μας γνωρίζουν ακόμη οι αγαπημένοι, πως μάς θυμούνται, πως μάς αγαπούν. Γιατί δεν δέχεται ούτε η καρδιά ούτε η λογική, παρ' όλο που

εκείνοι έφυγαν από την ζωή αυτή, μόνο πια εμείς ν' αγαπούμε, μόνο εμείς να θυμούμαστε, μόνο εμείς να υποφέρουμε.

Η σιγή που σηκώνουμε μας σπαράζει την καρδιά. Για τούτο λέμε πως δεν μπορεί να είναι σιγή, πως κάποιο σημείο θα χαράζεται τις νύχτες, που εμείς, τυφλοί και κουφοί αλλά με ειλικρίνεια αγαπώντας, δεν κατορθώνουμε να το αποκρυπτογραφήσουμε.

Αυλαία

Μπορεί να εξαφανίστηκε η προπολεμική παραδοσιακή ζωή και να κατάντησαν τα χωριά μας τουριστικά κέντρα για τον παραθερισμό ντόπιων και ξένων. Δεν εξαφανίστηκαν όμως εντελώς ούτε τα παλιά ήθη και έθιμα, ούτε οι παλιοί τρόποι εθιμοτυπίας και επικοινωνίας. Είναι βαθιές οι ρίζες της ελληνικής ιστορικής μας μνήμης ένα από τα στοιχεία της οποίας είναι και τα μοιρολόγια και ταφικά έθιμα του χωριού μας.

Ο χωρισμός του αντρόγνου από τον άγγελο του κακού

«Κλαίτε και σεις, κλαίω κι εγώ και πώς να χωριστούμε;»

Το αντρόγνο (μοιρολόι).

«'Αντρόγνο νεκάθονταν σ' έν' όμορφο προσήλιο
τα δύο νεκουβεντιάζανε, τα δύο νεκουβεντιάζου:

Το ποιός κατής, το ποιός κριτής, το ποιός θα μας χωρίσει;

Κι ο χάρος τους αγνάντευε από ψηλή ραχούλα.

– Εγώ κατής, εγώ κριτής, εγώ θα σας χωρίσω.

– Χάρε δεν δικαιώνεσαι; Χάρε δεν παίρνεις γρόσια να χαρείς, φλουριά να καζαντίσεις;

– Παίρνω τους νιους απ' τα μαλλιά, τους γέρονους απ' το χέρι, παίρνω και τα μικρά παιδιά απ' τσ' αγκαλιές τις μάνες».

Και, πιάστηκαν και πάλεψαν απ' το πρωί ως το βράδυ κι ο χάρος τους ενίκησε και πήρε την ψυχή του!».

ΝΑΙ! Στο τέλος ο χάρος σέ νίκησε αγαπητέ μου ξάδερφε Χρήστο της ΔΕΣΠΩΣ Γεωργίου Κοτολούλη. Κανένας δεν βγαίνει νικητής σ' αυτόν τον άνισο αγώνα!!!!

Καλό κατευόδιο. Η καντσιώτικη γη, πιστεύω, θα σ' έχει δεχτεί με στοργή για την αγάπη και το σεβασμό που τής είχες!

Άνω Χαραυγή, Ιούνιος 2019
Θωμάς Μουκούλης
Επίτιμος Πάρεδρος του Π.Ι.

Το Χωριό μέσα από τα ποιήματα του Γιώργου Βελλά

Για τη ζωή του Γιώργου Βελλά, αν και είχαμε αναφερθεί στο τεύχος του περιοδικού μας με αριθ. 22, τον Αύγουστο του 2015, επανερχόμαστε με σκοπό να αναδείξουμε μέσα από το ποιητικό του έργο την αγάπη του για το χωριό. Στην μικρή αυτή εισαγωγή αξίζει να κάνουμε μια ιδιαίτερη αναφορά σ' ένα σπάνιο βιβλίο με τον τίτλο «*Ποιήματα και Πεζά Νέων και Παιδιών μας*», έκδοση «Νέα Ελλάδα», έτος 1953, το οποίο εκδόθηκε στη Ρουμανία. Σ' αυτό, συναντούμε τα πρώτα δημοσιεύματα από δεκατετράχρονα προσφυγόπουλα του χωριού. Ανάμεσά τους ο μετέπειτα αναγνωρισμός συγγραφέας Σωκράτης Κοτολούλης, ο οποίος δημοσίευσε τέσσερα ποιήματα, σελ. 27-34, ο καταξιωμένος επιστήμονας Κώστας Κατσαμάνης δημοσίευσε το πεζό κείμενο οι «*Αχώριστοι*», σελ. 63-64, και ο Γιώργος Βελλάς εκδήλωσε τη συγγραφική του έφεση με το ποίημα του «*Από μύριες πατρίδες φερμένοι*», σελ. 11-12.

Η Πατρίδα, με την στενή έννοια, για Γιώργου Βελλά είναι το χωριό του, το Κάντσικο, καθώς η ξενιτιά, γεννάει το νόστο και η επιθυμία αυτή συνοδεύεται από ρομαντισμό, η οποία αποτυπώνεται με λυρισμό και απλότητα στους στίχους των ποιημάτων του. Στην ανθολογία των βιβλίων του οι αναφορές στο χωριό, τη Δροσοπηγή, είναι διαρκής, αφού όσο αγαπούσε την ποίηση άλλο τόσο λάτρευε και το χωριό. Ενδεικτικό είναι ότι στο βιβλίο του «*Ψίθυρος της Ψυχής*», Αθήνα 2002, κάνει την εισαγωγή με τους παρακάτω στίχους:

*«Στο χωριό μας ο βασιλικός
κάπως αλλιώς μοσχομυρίζει.
Τις σκέψεις των ξενιτεμένων
με τ' άρωμά του
πάντοτε δροσίζει
και τους καλάει πίσω
ευλαβικά και τους καλωσορίζει.»*

Στην ποιητική του συλλογή «*Με τα φτερά του τραγουδιού*», Αθήνα 2000, αφιερώνει στο χωριό το τελευταίο μέρος του έργου, με το τον τίτλο «*Δροσοπηγή Αγάπη μου*». Μέσα από τα δεκαπέντε ποιήματά του διακρίνει κάποιος τη νοσταλγία και την μελαγχολία. Η μελαγχολική διάθεση είναι μέρος της ψυχής του, αφού οι τραυματικές παιδικές μνήμες φαίνεται να τον συγκλονίζουν και να τον ακολουθούν σε όλη του τη ζωή.

Στα ποιήματα αυτά ο Γιώργος Βελλάς ακούει «*να χτυπά η καμπάνα λυπημένα και η καρδιά του να αδημονεί, αναπολώντας τα περασμένα που η μνήμη του δε λησμονεί*» (ποίημα «*Χτυπά η καμπάνα*» σ.97). Σε κάποια από τα ποιήματά του όταν «*η καμπανούλα στο Κάντσικο ηχεί του θυμίζει ...τη αντίσταση του χωριού και μέσα του βουβός αντηχεί αδιάκοπος... ο πόνος του λαού*» (ποίημα «*Κάντσικο 1977*» σ. 108)) και καθισμένος στο πεζούλι της πλατείας θρηνεί με το λυπημένο πλάτανο τα παλληκάρια που χάθηκαν στα χρόνια της κατοχής και του εμφυλίου (ποίημα «*Στον πλάτανο*» σ. 109).

Σε κάποια άλλα εκδηλώνεται ο κρυφός πόνος για τα ηπειρώτικα δημοτικά τραγούδια, τα οποία του θυμίζουν τα βουκολικά παιδικά χρόνια, όταν ήταν βοσκόπουλο στη Δροσοπηγή, τότε που χάρηκε τα χαράματα στα «ντυμένα βουνά το πουρνό, της χαραυγής μαλάματα» και απόλαυσε «τη δύση, τη διαμαντένια, να σέρνει χορό πρωτάκουστο με τη δροσιά την ασημένια» και «σ' αυτήν την ομορφιά, του βουνού τ'αψήγλου, προσεύχεται στον πατρικό τον ήλιο ...», τον οποίο του τον στέρησε η ζενιτιά για πολλά χρόνια (ποίημα «Στη Δροσοπηγή» σ. 103).

Η μνήμη του χωριού για το Γιώργο Βελλά είναι η ψυχή των πατεράδων, η ευχή και «το δάκρυ της μάνας σαν ανοιξιιάτικη δροσιά, σαν το ζεστό ψωμί, του κήπου το δούσμο» (ποίημα «Η μάνα» σ. 107), είναι τα πρώτα όνειρα, ο σκληρός μόχθος και οι τάφοι εκείνων που έσπειραν τη δική μας ζωή.

Η πατρίδα για το Γιώργο Βελλά είναι αυτοί που έφυγαν και άφησαν ως παρακαταθήκη τις ρίζες της καταγωγής, είναι οι ψυχές, ο χωριανός που περνάει από γενιά σε γενιά, από χρόνο σε χρόνο, από ημέρα σε ημέρα. Είναι οι άνθρωποι οι οποίοι με πέρασμά τους και του αγώνες τους για την κοινωνική ισότητα και τη λευτεριά χαράζουν αδιάκοπα την ιστορία του χωριού. Είναι αυτός ο μικρός χώρος το χωριό, η πέτρα, το φως, η γη.

Ο ποιητής με συγκινητικό πατριωτισμό μας προτρέπει, να γυρίσουμε για μια στιγμή τα μάτια της ψυχής μας στο χωριό, να σταθούμε για λίγο έξω από τα «παρτημένα» πατρικά σπίτια τα οποία «στέκονται μονάχα και ρημαγμένα», γιατί «τους δρόμους πήραν τα παιδιά τους, κι άδειασ' η μητρική φωλιά τους» (ποίημα «Το πατρικό μου» σ. 103).

Το χωριό είναι η πηγή από την οποία ξεκίνησε «η καταγωγή μας και μοιάζει σαν το πεντακάθαρο

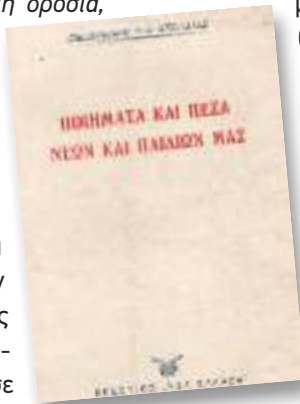
δροσερό ρυάκι, που τραβά το δρόμο του μεσ' στο στενόχωρο τ' αυλάκι» (ποίημα «Στο πατρικό ρυάκι» σ. 100) για να γίνει στην πορεία του μεγάλο ποτάμι να φτιάξει τις πολιτείες, με αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί το ίδιο. Τα τελευταία χρόνια με την δημιουργία των νέων δήμων, η παραδοσιακή αυτοδιοίκηση των χωριών εξαφανίσθηκε και το «επίτευγμα» ήταν η ενδυνάμωση του συγκεντρωτικού κράτους.

Πιστεύουμε ότι η αναφορά στο χωριό, μέσα από την ποίηση του Γιώργου Βελλά, έχει σήμερα ιδιαίτερη σημασία, γιατί η επαρχία μας ερήμωσε, τα περισσότερα χωριά έχουν «πεθάνει», τα χωράφια έμειναν ακαλλιέργητα και τ' αλώνια μας

με το χρυσό καρπό του σιταριού χάθηκαν χρόνια τώρα κάτω από τ' αγκάθια, κάποιες από τις εκκλησιές μας έγιναν ρημοκλήσια, τα κοιμητήρια έμειναν έρημα, χωρίς κεριά ή επισκέπτες. Όμως, μαζί τους χάνεται το έθιμο και η λαϊκή παράδοση.

Σήμερα που το πρόσταγμα των καιρών παίρνει διαφορετικό νόημα καθώς η Ελλάδα μας είναι αντιμέτωπη με την απειλή της οικονομικής χρεοκοπίας κάτω από τη «δαμόκλειο σπάθη» της κηδεμονίας των δανειστών το κράτος «ξέχασε» το καθήκον του απέναντι στην επαρχία και τα χωριά της. Υπάρχει ένα υπέρτατο χρέος όλων μας να στηρίξουμε το χωριό, γιατί είναι η μια δύναμη σημαντική, η σπονδυλική στήλη του έθνους μας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τους κυρίως συντελεστές της ύπαρξης του χωριού, που δεν είναι άλλοι από τους μονίμους κατοίκους, οι οποίοι ακλόνητα δεμένοι με το χρόνο συνεχίζουν να ζουν σ' αυτό. Είναι αυτοί που συνδέουν άμεσα το παρόν με το παρελθόν και το μέλλον, γι' αυτό επιβάλλεται να στηριχθεί κάθε προσπάθεια στην κατεύθυνση της αναβάθμισης του χωριού με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων του.

Email: fasoulisn@ath.forthnet.gr

Ο Ιερός ναός των Αγίων Αποστόλων Μολυβδοσκεπάστου

Η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων (εικ. 1) αποτελεί σήμερα τον ενοριακό και κοιμητηριακό ναό του οικισμού της Μολυβδοσκεπάστου¹. Η ίδρυσή του ανάγεται στην βυζαντινή περίοδο. Το 1298 ναός με την

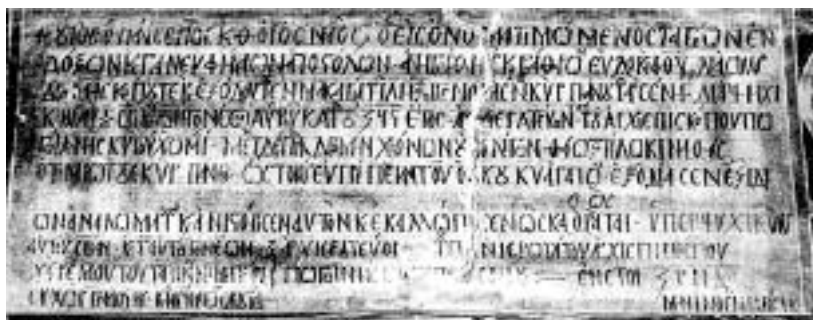
ίδια επωνυμία αναφέρεται ως έδρα της αρχιεπισκοπής Πωγωνιανής², η οποία βεβαιωμένα παρέμεινε εκεί έως και τον 17ο αιώνα. Υπήρξε καθολικό μοναστηριού, για τους ηγουμένους και τους μοναχούς του οποίου διασώζονται αρκετές πληροφορίες σε έγγραφα που φυλάσσονται στη Ρωσική Ακαδημία Επιστημών, αφού πολλοί από αυτούς ταξίδεψαν έως και τη μακρινή Μόσχα, προκειμένου να εξασφαλίσουν οικονομική ενίσχυση για τη μονή³.

Ωστόσο ο ναός που σώζεται σήμερα είναι κτίσμα του 1537 και ανοικοδομήθηκε με χορηγία του Πάνου Αρσενίου, όπως σημειώνεται σε γραπτή επιγραφή (εικ. 2), στο δυτικό τοίχο του ναού. Στην ίδια επιγραφή αναφέρεται η τοιχογράφηση του ναού σχεδόν έναν αιώνα αργότερα, το 1645, από τους Γραμμοστινούς ζωγράφους Δημήτριο και Ιωάννη Σκούταρη, με χορηγία του Πάνου Παπαδημητρίου.

Ο ναός των Αγίων Αποστόλων είναι κτισμένος στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο. Έχει νάρθηκα

Εικόνα 1. Εξωτερική όψη του ναού των Αγ. Αποστόλων. Είναι κτίσμα του 1537.

Εικόνα 2. Η επιγραφή στο δυτικό τοίχο του ναού.

στη δυτική πλευρά και μεταγενέστερο χαγιάτι (εικ.3), που στηρίζεται σε κτιστούς πεσσούς, στη νότια.

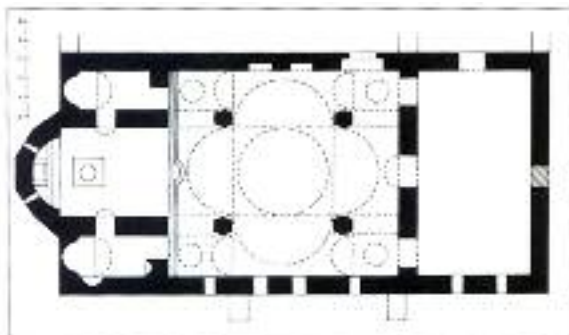
Ανατολικά εξέχει η εξωτερικά πεντάπλευρη ασίδα του Ιερού, ενώ δεν διακρίνονται οι μικρότερες ασίδες της Πρόθεσης και του Διακονικού, οι οποίες ανοίγονται στο πάχος του ανατολικού τοίχου. Στην ίδια πλευρά υψώνεται το κωδωνοστάσιο. Ο ναός καλύπτεται με στέγη από σχιστόπλακες, στο κέντρο της οποίας υψώνεται ο δωδεκάπλευρος τρούλος.

Η κύρια (εικ. 4) είσοδος του μνημείου ανοίγεται στο νότιο τοίχο του κυρίως ναού. Αρκετά ενδιαφέρουσα είναι η εσωτερική διαρρύθμιση του μνημείου και κυρίως του Ιερού Βήματος, που καλύπτεται με καμάρες, ενώ τα πλάγια διαμερίσματά του (Πρόθεση και Διακονικό) δια-

χωρίζονται από τον κεντρικό χώρο με συνεχείς τοιχοποιίες στις οποίες ανοίγονται μικρές τοξωτές θύρες επικοινωνίας. Ενδιαφέρουσα είναι η ύπαρξη επισκοπικού θρόνου στην κεντρική κόγχη του Ιερού. Η παρουσία του στο ναό των Αγίων Αποστόλων θα πρέπει να συνδέεται με τη λειτουργία του ως έδρα επισκοπής.

Ο ορθογώνιος χώρος του κυρίως ναού έχει την τυπική διαρρύθμιση ενός σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού. Τον τρούλο στηρίζουν τέσσερις εξάπλευροι κτιστοί πεσσοί (εικ. 3). Τα πλάγια διαμερίσματα καλύπτονται με αβαθείς θόλους (φουρνικά).

Ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες, οι οποίες σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή έγιναν με την χορηγία του Πάνου Παπαδημητρίου, στα 1645 και είναι έργα του ζωγράφου

Εικόνα 3. Ναός των Αγίων Αποστόλων. Κάτοψη.

Εικόνα 4. Άποψη της νότιας πλευράς του ναού, όπου η κύρια είσοδος.

Εικόνα 5. Η Πλατυτέρα στην κόγχη του Ιερού Βήματος.

Δημήτριου και του γιου του Ιωάννη Σκούταρη, οι οποίοι κατάγονταν από το χωριό Γράμμωστα, σήμερα Γράμμο⁴ του νομού Καστοριάς⁵. Από το Γράμμο κατάγονται δύο τουλάχιστον οικογενειακά συνεργεία ζωγράφων, τα οποία δρουν στην περιοχή της Ηπείρου κατά τη διάρκεια του 17ου αι. και η τέχνη τους ουσιαστικά συνεχίζει την προγενέστερη των Βαλκανίων με αρκετές ωστόσο επιδράσεις και από τα μεγάλα ρεύματα του 16ου αι.

Το εικονογραφικό πρόγραμμα ακολουθεί σε γενικές γραμμές δεδομένα για την εποχή σχήματα. Έτσι στην αψίδα του Ιερού εικονίζεται η ένθρονη Βρεφοκρατούσα Θεοτόκος την οποία συνοδεύουν δύο αρχάγγελοι (εικ. 5). Στην επόμενη ζώνη εικονίζεται η παράσταση της Κοινωνίας των Αποστόλων ενώ χαμηλότερα, σε χωριστά διάχωρα, ο Μελιζόμενος Χριστός ανάμεσα σε εξαπτέρυγα, προτομές του Χριστού, η

μία με τη μορφή τριπρόσωπης κεφαλής, καθώς και μετωπικές σπηθαίες μορφές ιεραρχών. Αρκετά ενδιαφέρον είναι το εικονογραφικό πρόγραμμα των Παραβημάτων. Στην κόγχη της Πρόθεσης εικονίζεται η Άκρα Ταπείνωση και χαμηλότερα ο Μελισμός, ανάμεσα σε δύο διακόνους. Στην κόγχη του Διακονικού εικονίζεται η Θεοτόκος- Ζωοδόχος Πηγή.

Τυπικό σε γενικές γραμμές είναι το πρόγραμμα του κυρίως ναού. Πλήθος σκηνών από τη ζωή του Χριστού και της Παναγίας εκτυλίσσονται στους τοίχους του ναού. Από αυτές αξίζει να αναφέρουμε τη σχετικά σπάνια απεικόνιση του Τριαδικού Θεού στον χώρο του διακονικού (εικ. 6), όπου εικονίζεται τρεις φορές το πρόσωπο του Χριστού, με φωτισμένο και χαρακτηριστικά ώριμου άνδρα καθώς και τη Ρίζα του Ιεσσαί, δηλαδή το γενεαλογικό δένδρο του Χριστού και της Παναγίας. Στον τρούλο

Εικόνα 6. Η σπάνια απεικόνιση του Τριαδικού Θεού στον χώρο του διακονικού.

Εικόνα 7. Ασπασμός Πέτρου και Παύλου.

κυριαρχεί το μέταλλο με τη μορφή του Παντοκράτορα, το οποίο αΐρουν άγγελοι, ενώ στο τύμπανο αναπτύσσονται σε δύο ζώνες το θέμα της Ουράνιας Λειτουργίας και ολόσωμοι προφήτες. Στις τέσσερις καμάρες του ναού και στους πλάγιους τοίχους αναπτύσσεται ένας ιδιαίτερος εκτεταμένος Χριστολογικός κύκλος. Οι κύριες σκηνές από το Δωδεκάορτο και τα Πάθη αναπτύσσονται στα ανώτερα τμήματα των καμαρών και των τοίχων, ενώ τα χαμηλότερα καταλαμβάνουν σκηνές Θαυμάτων και Διδασκαλίας.

Ένας χωριστός κύκλος με μαρτύρια κυρίως Αποστόλων αναπτύσσεται δυτικά, στα κατώτερα τμήματα των καμαρών, στα μέτωπα των τόξων που τις στηρίζουν. Διακρίνονται τα μαρτύρια των αποστόλων Πέτρου, Παύλου, Φιλίππου, Βαρθολομαίου. Στα ίδια σημεία στο ανατολικό τμήμα πάνω από τους κίονες που στηρίζουν τον τρούλο, εικονίζονται τα θέματα της Κλίμακας του Ιακώβ, της Φλεγόμενης Βάτου, του Δανιήλ στον λάκκο των λεόντων και οι Τρεις Παιδες.

Η μνημειακή παράσταση της Κοίμησης της Θεοτόκου καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα του δυτικού τοίχου. Στα υπέρθυρα των πλάγιων θυρών επικοινωνίας του κυρίως ναού με το νάρθηκα εικονίζονται οι Επτά Παιδες (νότια) και ο Σισώης, μπροστά στον τάφο (βόρεια). Πάνω από την κεντρική θύρα προς το νάρθηκα γράφεται η κτητορική επιγραφή.

Στο κατώτερο τμήμα των τοίχων αναπτύσσονται δύο ζώνες με μεμονωμένες μορφές αγίων. Στην ανώτερη εικονίζονται μορφές σε μέταλλια και στην κατώτερη ολόσωμες μορφές. Στην τελευταία ζώνη εντάσσεται και το θέμα του Ασπασμού των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου (βόρειος τοίχος) (εικ.7), του Φύλακα Αρχαγγέλου Μιχαήλ και των κτητόρων στο δυτικό τοίχο, εκατέρωθεν της θύρας. Από τους ολόσωμους αγίους της κατώτερης ζώνης ξεχωρίζουν οι στρατιωτικοί άγιοι στο ανατολικό-

τερο τμήμα ενώ ιαματικοί άγιοι, μάρτυρες, ασκητές και οι ισαπόστολοι Κωνσταντίνος και Ελένη εικονίζονται στα δυτικά. Μάρτυρες εικονίζονται στα εσωρράχια των τόξων που στηρίζουν τις καμάρες καθώς και στα εσωρράχια των παραθύρων.

Χαρακτηριστική είναι και η σχετικά σπάνια διακόσμηση των τεσσάρων κίωνων του ναού, με σπηθιαίες μορφές αγίων, προφητών κ.α. Στο δυτικό τοίχο υπάρχει η παράσταση των χορηγών του ναού, που κρατούν ομοίωμα εκκλησίας.

Έργα των Γραμμουστινών Ζωγράφων έχουμε συναντήσει και σε άλλους ναούς της ευρύτερης περιοχής του Ν. Ιωαννίνων όπως στον Προφήτη Ηλία Ζίτσας, στην Μονή της Σηπλαιώτισσας Αρίστης, στην Μονή της Ζωοδόχου Πηγής Μολυβδοσκεπάστου, στον Ιερό ναό των Αγίων Αναργύρων στην Κλειδωνιά Κονίτσας. Συγκεκριμένα ο ζωγράφος του ναού των Αγίων Αποστόλων ο Δημήτριος έχει συμμετάσχει στη διακόσμηση του καθολικού της Μονής Κοίμησης Θεοτόκου στο Μεγαλόβρυσο της Αγιάς και του καθολικού της Μονής Κοίμησης Θεοτόκου στο Σπήλαιο Γρεβενών. Στο καθολικό της Μονής Κοίμησης Θεοτόκου στο Σπήλαιο Γρεβενών το 1637 ολοκληρώνει την κατασκευή των ανυπόγραφων εικόνων του τέμπλου και του ξυλόγλυπτου χορού στο καθολικό, έργα εξαιρετικής δεξιοτεχνίας, που αποδεικνύουν ότι ο Δημήτριος ήταν ένας μάστορας που γνώριζε άριστα τη ζωγραφική σε ξύλο και ίσως ακόμα και την τέχνη της ξυλογλυπτικής.

Συμπερασματικά επισημαίνουμε ότι η Ζωγραφική του Δημητρίου έχει επιρροές από την κρητική ζωγραφική και αυτό το βλέπουμε σε μια φορητή εικόνα που παριστάνει την Κολακεία της Θεοτόκου από τη συλλογή του Βυζαντινού Μουσείου της Καστοριάς, όπου ο Δημήτριος αποδεικνύεται ισάξιος με τους μεγάλους μάστορες του δεύτερου μισού του 16ου αιώνα στην πόλη της Καστοριάς. Στα πρότυπά του εγ-

γράφονται επιρροές από την κρητική τέχνη και απόηχοι της σχολής της βορειοδυτικής Ελλάδας, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τους προηγούμενους ζωγράφους της περιοχής του Γράμμου, που κινούνται συντηρητικά στην επιλογή των προτύπων τους βασιζόμενοι κυρίως σε αναπαραγωγές της υστεροβυζαντινής εικονογραφίας και σε αρχαίζοντα παραδείγματα της ζωγραφικής του 15ου αιώνα. Τέλος αναφέρουμε ότι η ζωγραφική του Δημητρίου, εικονογραφικά καινοτόμα και τεχνικά άρτια, διαφέρει ποιοτικά από τη ζωγραφική του γιού του Ιωάννη Σκούταρη, που χαρακτηρίζεται από στιλιστική και επιπολαιότητα στην εκτέλεση. Το καλλιτεχνικό ύφος του Δημητρίου στο ναό των Αγίων Αποστόλων Μολυβδοσκεπάστου φανερώνει οπωσδήποτε έναν ολοκληρωμένο ζωγράφο σε ένα από τα τελευταία έργα της καλλιτεχνικής του διαδρομής. Έτσι εξηγείται, άλλωστε, και η μεγάλη ελευθερία που δίνει στο γιο του Ιωάννη, ο οποίος είναι αναμφίβολα τεχνίτης μικρότερων δυνατοτήτων.

Ιωάννινα, 02/07/2019

¹ Βασίλης Νιτσιάκος, Η Κόνιτσα και τα χωριά της, Πολιτισμού Ανατομή, Γιάννινα 2008, σ. 85 κ.ε.

² Φραγκίσκα Κεφαλλώνιτου, Μολυβδοσκεπάστος, Τ.ΑΠ.Α. 2001

³ Β.Ν. Παπαδοπούλου- Α. Καραμπερίδη, Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία Μολυβδοσκεπάστου, σ. 26 κ.ε.

⁴ Αρκετοί ήταν οι ζωγράφοι από το ίδιο χωριό που αγιογράφησαν ναούς στην Ήπειρο τον 17ο αιώνα, βλ.Α. Καραμπερίδη, «Ζωγράφοι από τον Γράμμο στην Ήπειρο του 17ου αιώνα.

⁵ Ζωγράφοι από άλλες περιοχές της Καστοριάς και κυρίως από το Λινοτόπι, είχαν δραστηριοποιηθεί στην Ήπειρο ήδη από τα τέλη του 16ου αιώνα, βλ. Α. Τούρτα, Οι ναοί του Αγίου Νικολάου στη Βίτσα και του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι, Αθήνα 1991.

Τι να γράψω για το χωριό...

Να γράψω κάτι για το χωριό... σαν τι άραγε; ... λίγα λόγια, ό,τι σκέφτομαι, ό,τι μου έρχεται πρώτο στο μυαλό, ό,τι θυμάμαι ... μα έχω να πάω στο χωριό εικοσιπέντε χρόνια (πώς πέρασαν...) τόσοσ καιρός κι όμως αν βρεθώ εκεί, ακόμα και με κλειστά μάτια μπορώ να περπατήσω κάθε δρόμο του σαν να μην έφυγα ποτέ!

Με όσους συγχωριανούς βρίσκομαι στην Αθήνα, όλοι μου λένε «να δεις τι όμορφο που έγινε το χωριό!» χαμογελάω χωρίς να καταλαβαίνω... μα το χωριό ήταν πάντα όμορφο, τόσο όμορφο που όταν το έβλεπες από μακριά χωμένο στην πλαγιά του βουνού έμοιαζε ψεύτικο, ζωγραφιστό !! πόσο πιο όμορφο να έγινε άραγε;

Σίγουρα για κάθε άνθρωπο, ο τόπος του είναι μοναδικός, ασκεί μια τεράστια δύναμη στην ψυχή και στο συναίσθημά του, είναι η αρχή όλων των δεσμών του!

«από πού είσαι;» μας ρώταγαν οι δάσκαλοι στο Δημοτικό

«Δροσοπηγή Κόνιτσας Ιωαννίνων» απαντούσα εγώ σαν ποίημα με περηφάνια και με την πεποίθηση ότι όλοι ήξεραν που βρίσκεται το χωριό μου.

«Πώς περάσατε το καλοκαίρι σας;» ήταν πά-

ντα το πρώτο θέμα παιδικής έκθεσης στην αρχή της νέας σχολικής χρονιάς και έγγραφα κι έγγραφα, όχι για το άριστα, αλλά γιατί το χέρι έτρεχε μόνο του προσπαθώντας να χωρέσει σε μια-δυο σελίδες χιλιάδες εικόνες, φωνές, μρωδιές, γεύσεις, τραγούδια, αγκαλιές, παιχνίδια, παραμύθια, δάκρυα χαράς και δάκρυα αποχαιρετισμού – αλλά πώς μπορεί ένα παιδί να αποδώσει τα παιδικά του καλοκαίρια στο χαρτί; ποιες λέξεις να χρησιμοποιήσει για να δείξει πόσο καταλυτική ήταν η επίδραση αυτού του τόπου στην ψυχοσύνθεσή του, στη μετάβαση απ' την παιδική στην εφηβική και στη μετέπειτα πορεία του; αυτές τις λέξεις τις ψάχνω ακόμα και κατέληξα ότι δεν υπάρχουν!

Η δύναμη του χωριού βρίσκεται σε χιλιάδες μικρά πράγματα... είναι ο ήχος απ' το κλαρίνο (τώρα καταλαβαίνω τους γονείς μου που δάκρυζαν στο άκουσμά του), η ανυπομονησία μετά από ώρες ταξιδιού να περάσουμε το γεφύρι (λίγο ακόμα και φτάσαμε), η καρδιά που αρχίζει να χτυπάει πιο γρήγορα όταν περνάμε την Παναγιά, ο πρώτος χωριανός που συναντάμε (μας ξέρουν όλοι εδώ, μας καλωσορίζουν), φτάσαμε στον Πατισιώτο, κορνάρουμε, βγαίνει η γιαγιά με το μαντήλι της γελαστή, ξεφορτώνουμε... οι γείτονες αγκαλιές και φιλιά, μυρίζει χωριό, μυρίζουν τα τζάκια, οι πίτες, τα δέντρα, τα λουλούδια, μυρίζει το χώμα κι η βροχή... ακούς χωριό, ακούς περπάτημα στο γκαλντερίμι, τα γέλια απ' τα καφενεία, το θρόισμα του πλάτανου, το νερό (γιαγιά φέρε κανάτες να γεμίσουμε θα το κόψουν πάλι) οι ξαφνικές μπόρες κάθε απόγευμα, τα καλαμπόκια που ψήναμε στο τζάκι, ο γκιώνης τις νύχτες (πόσο τον λυπόμουν που χρόνια φώναζε τον αδερφό του) – και κάθε βράδυ κόσμος στο σπίτι, συγγενείς αγαπημένοι, τσιπουράκι και ζυματώ ψωμί... εμείς τα παιδιά, είχαμε τον παππού το Λία με τα παραμύθια του, ακουμπούσε τα δυο του χέρια πάνω στο μπαστούνι και με μια φωνή γλυκιά και παιδική έλεγε τις πιο όμορφες ιστορίες κι εγώ απορούσα... πώς γινόταν αφού δεν

έβλεπε, να ξέρει τόσα πολλά !!

Νύχτωσε πολύ κι έπιασε κρύο... Αύγουστος με κουβέρτα! απ' το βουνό ακούγονται κραυγές ζώων, κάποιος είπε ότι είδε κοντά στο χωριό μια αρκούδα (θα το λέω στα παιδιά στο σχολείο και δεν θα το πιστεύουν) ... ο ουρανός πεντάκαθαρος - άπειρα αστέρια.. όσες φορές κι αν έψαξα αυτό τον ουρανό αλλού, δεν τον βρήκα πουθενά...!

Τα πάντα θυμάμαι... τα πάντα νοσταλγώ ... «άντε, δεν θ' ανέβεις ούτε φέτος;» με ρωτάνε ...«θα δεις τι όμορφο που έγινε το χωριό, έχει αλλάξει»

Το σίγουρο είναι ότι εμείς έχουμε αλλάξει – μεγαλώσαμε! Τα βουνά όμως, η μυρωδιά απ' το χώμα, οι σταγόνες της βροχής στις σκεπές, η κουβέρτα τις νύχτες, το παράπονο του γκιώνη, το τσιπουράκι, το αντάμωμα συγγενών και φίλων, η θέα απ' το λοφάκι, το κερι στην Παναγιά, οι φωνές των μικρών παιδιών και οι εφηβικοί έρωτες, το ανέβασμα στον Αϊ Λια, ο καθαρός ατέλειωτος ουρανός, αχ και το κλάμα του κλαρίνου... αυτά κι άλλα τόσα δεν θέλω ν'αλλάξουν! Είναι η πατρίδα που κουβαλώ μέσα μου όλα αυτά τα χρόνια, να μου θυμίζει ότι ανήκω κάπου!

Τι να ήταν άραγε;

Αγαπημένα Καλοκαίρια στο χωριό, με τις πιο γλυκές αναμνήσεις που θα κουβαλάω πάντα μαζί με τους αγαπημένους μου παιδικούς φίλους που έχουμε ζήσει και έχουμε μοιραστεί τόσο όμορφες στιγμές.

Στο μέρος που πάντα καταλήγαμε το βράδυ, ήταν το προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου. Εκεί που νιώθαμε πιο απομακρυσμένοι από τους ενήλικες και προφανώς πιο ελεύθεροι...εκεί που ο φωτισμός το βράδυ ήταν σχεδόν ανύπαρκτος και μας βοηθούσε να βλέπουμε τα αστέρια ακόμη πιο φωτεινά και να περιμένουμε πότε θα πέσει κάποιο για να κάνουμε την ευχή μας...

Ένα βράδυ του Αυγούστου, στα ιστορικά παγκάκια του σχολείου που έχουν πάνω τους τόσα

και τόσα χαραγμένα ονόματα από παρέες νέων, εκεί καθόμουν και εγώ με την παρέα μου...κάποια στιγμή εκεί που μιλούσαμε άρχισα να μυρίζω θυμίαμα... και όλο γινόταν και πιο έντονη και χαρακτηριστική η μυρωδιά του. Ρώτησα τα παιδιά αν μύριζαν το ίδιο και άρχισαν άλλοι να με πειράζουν και άλλοι να γελούν.Την ώρα που εγώ προσπαθούσα να τους πείσω πως δεν μπορεί να ήταν ιδέα μου, άρχισαν να έρχονται τρέχοντας προς το μέρος μας η Λένα Καπλάνη και η Αντωνία Σίμου και κλαίγοντας μας είπαν ότι είδαν να διασχίζει την πίσω μεριά του σχολείου και να έρχεται προς το μέρος που καθόμασταν μια μορφή σαν ομίχλη.

Μετά από αυτό άλλοι συνέχισαν τα πειράγματα, άλλοι φοβήθηκαν, άλλοι δεν έδωσαν σημασία...να όμως που εμείς το κουβαλάμε ακόμη.. γιατί κάποιοι το είδαν, κάποιοι το αισθάνθηκαν και κάποιοι το πίστεψαν.

Ο Βασίλης Καπλάνης (Μάρης) μας είχε πει τότε ότι ήταν η Αγία Παρασκευή. Ο Γιώργος Κατσαμάνης από την άλλη μας είπε ότι ήταν ο δάσκαλος του σχολείου και είχε πει και όλο το ιστορικό πώς σκοτώθηκε τότε...

Η απορία μας όμως παραμένει...τι να ήταν άραγε;

Περί μαχών και πολέμων

Πλειστάκις γίνεται λόγος από τους πολιτικούς μας για «Μάχες» και «Πολέμους» σε αμφότερα τα δύο μεγάλα στρατόπεδα καθώς και όλων των μικρότερων κομμάτων.

Κατ' επανάληψη, υποπίπτει στην ακοή μας η κλαγγή των συγκρουόμενων ξιφών, κυβερνητικών και αντιπολιτευτικών παραγόντων, στη βουλή, ήτοι εντός του Ναού της Δημοκρατίας με αποτέλεσμα την αναπύρωση της «ΕΧΘΡΑΣ» που σοβεί ανάμεσά τους και αντί να δώσουν λύσεις στα καυτά προβλήματα που καρκινοβατούν άλυτα, τουναντίον τα επιτείνουν.

Κυριευμένοι από το πάθος της αντιπαλότητας δημιουργούν ατμόσφαιρα τεταμένη και κλίμα συγκρουσιακό.

Τούτο ας μη μας εκπλήσσει διότι είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι το κοινώς λεγόμενο «Αλληλοφάγωμα» είναι «ΙΔΙΟΝ» ημών των Ελλήνων. Ο «ΔΙΧΑΣΜΟΣ»= αιώνιο ελάττωμα της φυλής μας.

Μια μακροσκελέστατη λίστα αρχαίων και νεότερων σημαντικών προσωπικοτήτων, γιγάντων του πνεύματος, φιλοσόφων, πολιτικών, στρατιωτικών και διακεκριμένων ατόμων της τέχνης που σκόρπισαν το φως στην υφήλιο φτάνοντας τη χώρα μας στο κορυφαίο πολιτιστικό της επίπεδο οι προπάτορες εκείνοι που

διανοήθηκαν και ενθρόνισαν το πολίτευμα της Δημοκρατίας το οποίον έγινε παγκοσμίως αποδεκτό.

Αυτές τις πνευματικών ικανοτήτων κεφαλές εξόρισαν, φυλάκισαν, κατηγόρησαν, έδωσαν ΚΩΝΕΙΟ, δηλητηρίασαν, εξοστράκισαν και αφάνισαν οι ίδιοι οί Έλληνες.

Και ενώ κάποιος θα περίμενε να δει όλους αυτούς τους περί Μαχών και Πολέμων αγορεύοντες καταπονημένους και μπαρουτοκαπνισμένους τίποτε τέτοιο δε συμβαίνει!

Απεναντίας μάλιστα τα κοστούμια Αρμάνι και Κοκό Σανέλ και δεν ξέρω ποιου άλλου οίκου μόδας δίνουν και παίρνουν κατά την προεκλογική περίοδο από τους διεκδικούντες και εποφθαλμιούντες την εξουσία και οι μεν παρατείνουν έως ότου εκπνεύσει η κυβερνητική θητεία, οι δε απαιτούν εσπευσμένως την άμεση προκήρυξη εκλογών «Ευκαιρώς – Ακαιρώς».

Ανοίγεις την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο κι ακούς «Δώσαμε τη μάχη και κερδίσαμε» ή «μπορεί να χάσαμε τη βήτα μάχη, αλλά ο πόλεμος δε χάθηκε συνεχίζεται» κι απορείς και λες «Μα τι γίνεται με τούτους ρε παιδιά;»!

Οι άνθρωποι είναι αγωνιστές! Είναι μαχητές! Αγωνίζονται, πολεμούν, παίζουν την ίδια τους τη ζωή κορώνα γράμματα κάθε ώρα και λεπτό! Και όλα αυτά γιατί; Μα φυσικά για το δικό μας/τους καλό.

Σαν γνήσιοι απόγονοι των μαχητών του '21 νέοι Κολοκοτρώνηδες και νέες Μπουμπουλίνες οργώνουν σήμερα την Ελλάδα με αεροπλάνα ή Μερσεντές και το βραδάκι κοιμούνται σε κάποιο 5άστερο ξενοδοχείο για να ξεκουράσουν το κορμάκι τους ύστερα από τη σκληρή μάχη της μέρας.

Λες και γύρισαν κατάκοποι από τα «Δερβενάκια» εκεί όπου ο «ΓΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΟΡΙΑ» τον οποίον μπουντρούμισαν στη φυλακή οί Έλληνες δικάζοντάς τον εις θάνατον.

Ευτυχώς ο αδέκαστος δικαστής Γ. ΤΕΡΤΣΕ-ΤΗΣ αθώωσε το Στρατηγό των ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ Θ.

Κολοκοτρώνη ο οποίος μαζί με τον ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΗΤΑ εξολόθρεψαν ολοσχερώς τη στρατιά του ΔΡΑΜΑΛΗ ο οποίος ετράπη έφιππος σε άτακτη φυγή προκειμένου να περισώσει το σαρκίο του.

Ακούς μάχη και πόλεμο και περιμένεις να δες κάποιον αξύριστο καπνισμένο από τη μάχη με το ντουφεκί στα χέρια και τα φυσεκλίκια σταυρωτά στο στήθος του και βλέπεις τον νεοέλληνα ευρωπαϊό πολιτικό με το Ray-ban γυαλάκι του, την ατσαλάκωτη γραβάτα του, το παριζιάνικο κοστούμι του να σου μιλά για τις μάχες και τους αγώνες του κι απορείς μήπως δεν ακούς καλά; Μήπως δεν βλέπεις καλά δεν πας καλά!!!

Κανείς από τους παραπάνω δεν εμφανίστηκε ιδρωμένος και μουτζουρωμένος σαν τον «ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ» στο «Μανιάκι» που έπεσε ηρωικά στο σκληρό και άνισο εκείνο αγώνα λαβαίνοντας ακόμα και νεκρός θερμό τιμητικό ασπασμό από τον ίδιο τον ΙΜΠΡΑΗΜ.

Κατά τον ίδιο τρόπο πολέμησε και ο ταχύπους Οδυσ. «ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ» αποτρέποντας την προέλαση των Τούρκων στο περιλάλητο «ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ» αλλά και ακόμα και αυτό το ανδρείο παλικάρι δολοφόνησαν οι Έλληνες.

Οι μάχες φέρουν στη μνήμη την «Αλαμάνα» όπου ο «ΔΙΑΚΟΣ» αντιμετώπισε τον ΟΜΕΡ ΒΡΥΩΝΗ θανατώνοντας άπειρους εχθρούς ώσπου το σπαθί του κόπηκε επάνω από τη χούφτα και συλληφθείς υπό των Τούρκων εσουβλίσθει ζων.

Και οι μάχες συνεχίζονται όταν η καπετάνισσα «ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ» χάρισε την περιουσία της στην επανάσταση και έδρασε σε

θαλάσσιες επιδρομές.

Μια άλλη γυναικεία μορφή μέλος της οικογενείας «ΤΖΑΒΕΛΑΙΩΝ» η «ΔΕΣΠΩ» πολέμησε με νύφες και μ' αγγόνια στου «Δημουλά τον Πύργο» λέγοντας: Η Δέσπω αφέντες λιάππηδες δεν έκανε δεν κάνει, δαυλί στο χέρι άρπαξε κόρες και νύφες κράζει, σκλάβες Τουρκών μη ζήσουμε παιδιά μαζί μ' ελάτε, χίλια φυσέκια ήταν εκεί κι αυτή φωτιά τους βάζει και τα φυσέκια ανάψανε κι όλες φωτιά γενήκαν.

Βλέπεις και μερικές κυρίες (δεν θα τολμήσω να τις μετονομάσω ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΕΣ γιατί αυτό θα αποτελεί μέγιστη ύβρη σε μία πραγματική ηρωίδα της επανάστασης του 1821) να φωνάζουν κι αυτές για τις μάχες και τους αγώνες τους.

Αντί να κομπάζουν για τις δήθεν μάχες των θα έπρεπε να έχουν ως ΙΝΔΑΛΜΑ τους παραπάνω αναφερθέντες ήρωες, αλλά και τους αρχαίους εκείνους διανοητές που εξέπληξαν και άφησαν άτεγκτους όλους τους φιλοσοφικούς Νόες του κόσμου.

Ας σημειωθεί ότι εκτός από τον ισοπληθή αριθμό 300 πόρρω απέχουν και ουδόλως σχετίζονται οι της Βουλής με τους 300 του Λεωνίδα που έπεσαν στη μάχη των Θερμοπυλών «ΤΟΙΣ ΚΕΙΝΩΝ ΡΗΜΑΣΙ ΠΕΙΘΟΜΕΝΟΙ».

Ούτε με τον πρόδρομο της ελληνικής επανάστασης τον θάνατο «ΡΗΓΑ» που άρπαξε των κλεφτών τη λύρα και ψάλλει:

*«Καλύτερα μιας ώρας
ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια
σκλαβιά και φυλακή»*

Το πολεμικόν αυτό άσμα ήταν ο «ΘΟΥΡΙΟΣ» του Φεραίου που θαρραλέα εμπύχωσε τους μαχητές και εξήγειρε τη ληθαργούσα Ελληνική ψυχή.

Πολύς αχός ακούγεται γύρω από τον Πρωθυπουργικά «ΘΩΚΟ» της κοινώς λεγόμενης «Καρέκλας» την οποία διαλαλούν κατά κόρον και κόπτονται όλοι ανεξαιρέτως οι πολιτικοί με πολλά «ΘΑ» και υποσχέσεις που αδυνατούν να υλοποιήσουν, δίνοντας την εντύπωση ότι τα πράγματα θ' αλλάξουν, δήθεν ότι και αυτοί έχουν αλλάξει, αλλά ο θυμόσοφος λαός μας λέει:

«Ο λύκος και αν εγέρασε κι άλλαξε το μαλλί του, μήτε τη γνώμη άλλαξε μήτε την κεφαλή του».

Είναι επόμενο ότι η κατάσταση θ' αλλάξει αλλά γεννάται το ερώτημα προς τα ΒΕΛΤΙΩ ή προς τα ΧΕΙΡΩ; Ουδείς γνωρίζει.

Είναι γνωστόν τοις πάσι ότι οι πολιτικοί πλησιάζουν τον ψηφοφόρο προεκλογικά και τον απομακρύνουν μετ' εκλογικά.

Έχοντες ως πρώτο τους μέλημα να στρογγυλοκαθίσουν στα βουλευτικά τους έδρανα παίρνοντας το μισθό τους και παρλάροντας τις ρητορικές τους ακροβασίες με αρκετήν δόση στόμφου και αυτοπροβολής.

Η καρέκλα την οποίαν διακαώς επιδιώκουν προσφέρει εκτός τη σωματική ανάπαυση, πλεονεκτεί εις το ότι παρέχει στον εις αυτής καθήμενο είτε διά της ευθείας είτε διά της τεθλασμένης θεμιτά ή αθέμιτα πεφουσκωμένο βαλάντιο.

Είναι αλήθεια πως η ζωή μας στην Ελλάδα έχει καταντήσει μία ΤΡΑΓΩΔΙΑ η εκ του τραγικού εις το κωμικόν μεταπεσούσα, ήτοι σε μία μεγάλη ΙΛΑΡΟΤΡΑΓΩΔΙΑ με πρωταγωνιστές δυστυχώς και πάλι τους θεατρίνους πολιτικούς μας.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ανάμεσα στο πλήθος της Βουλής υπάρχουν προσωπικές υψηλού ήθους, μεγίστης αξιόπρέπειας, άτομα κύρους και αξιοπρέπειας, αρετής και υπεροχής, έχοντες τη δυνατότητα του ορθώς διανοείσθε, λελογισμένοι και μετρημένοι.

Αυτές οι φωτεινές εξαιρέσεις που στην πορεία θα ξεδιπλώσουν το ταλέντο τους δυνάμενοι να οδηγήσουν τη χώρα σε τροχιά ευδαιμονίας.

Συνεπώς καλό θα είναι να μην σακιάζουμε όλους του κοινοβουλίου στο ίδιο τσουβάλι.

Καναδάς, Μάιος 2019

Η πεσμένη πέτρινη «γέφυρα Ντέρτης» στον Σαραντάπορο

[Μεταγραφή από το βιβλίο “Τα θολογυριστά πετρογέφυρα της επαρχίας Κόνιτσας” του Θωμά Β. Ζιώγα, Αθήνα 2017, με ελάχιστες συμπληρώσεις και διορθώσεις που έγιναν από τον ίδιο τον συγγραφέα. Πολλοί αριθμοί στο κείμενο παραπέμπουν σ’ αυτό το βιβλίο, το οποίο διατίθεται από την Αδελφότητα Δροσοπηγής].

Η θέση «Ντέρτη» είναι μια τοποθεσία του χωριού Καστάνιανη, παραποτάμια στον Σαραντάπορο, [όρα Παράρτημα (ΠΣ-6)]. Εκεί η κοίτη του ποταμού στενεύει πολύ, οπότε προσφερόταν για γεφύρωση με τοξωτή πετρογέφυρα της δεξιάς όχθης (προς Πύργο/Στράτσιανη) με την αριστερή όχθη (προς Καστάνιανη), η οποία όντως έγινε, και μάλιστα με δυο τοξωτές γέφυρες, χρονικώς η μία μετά την πτώση της άλλης, και λεγόταν εκάστη «γέφυρα Ντέρτης», εκ της ονομασίας του τόπου. Αυτή η τοξωτή «γέφυρα Ντέρτης», οποιαδήποτε εκ των δυο, είχε παράλληλο ιστορικό βίο με τη γειτονική της τεράστια «γέφυρα Στρά-

τσιανης», [όρα άρθρο 32], που κείται κάταντα περί το 1,50 χλμ σε ευθεία γραμμή, γι’ αυτό εδώ αναφερόμαστε και στις δυο, επειδή έτσι μπορεί να εξηγηθεί η τόσο κοντινή ύπαρξη των δυο αυτών γεφυρών, οι οποίες εξυπηρετούσαν τις ίδιες ανάγκες διάβασης του Σαραντάπορου. Αν υπήρχε το ένα γεφύρι, ελάχιστα ήταν αναγκαίο το άλλο, και αντίστροφα. Η «γέφυρα Ντέρτης», όπως και η «γέφυρα Στράτσιανης», είχε άμεση οδική ανταπόκριση και με τη μεγάλη «γέφυρα Βουργοπόταμου» της Μόλιστας, για όσους πορεύονταν προς Κόνιτσα, όσο βέβαια συνυπήρχαν όλες τους.

Στη θέση «Ντέρτη» δεν μπορούσε να στεριώσει και να μακρομερεύσει τοξωτή λιθογέφυρα, για το λόγο ότι, ενώ η δεξιά πλευρά (προς Πύργο) δείχνει ευσταθής ως συγκείμενη από σχιστόλιθο, έστω και έντονα ρηγματωμένο, η αριστερή όχθη και περιοχή (προς Καστάνιανη) ήταν και είναι ασταθής και κατολισθαίνουσα, με μετρήσιμο ετήσιο ερπυσμό, ονομαζόμενη γι’ αυτόν τον λόγο «Ντέρτη!». Και η σημερινή εθνική οδός Κόνιτσα-Μακεδονία στο σημείο αυτό κάθε χρόνο κατολισθαίνει και ρηγματώνεται. Αυτός ήταν ο κύριος λόγος που κατασκευάστηκε, εν έτει 1872, η μεγάλη «γέφυρα Στράτσιανης».

Κανένας γεφυροποιός πρωτομάστορας που σεβόταν την τέχνη και τη φήμη του δεν θα τολμούσε σε ένα τέτοιο έρπον έδαφος να θεμελιώσει τοξωτό πετρογέφυρο, πολλώ δε μάλλον ο περιώνυμος μετά το 1870, κατά τις Πυρσογιαννίτικες αφηγήσεις, πρωτομάστορας Γιώργος/Ζιώγας Φρόντζος (π.1814-π.1893), που του αποδίδουν την κατασκευή της «γέφυρας Κόνιτσας» στον Αώο, το 1869/70. Εκτός και δεν ήταν αυτός ο ποιητής της «γέφυρας Κόνιτσας». Ήταν μαθηματικά βέβαιο ότι σε λίγο χρόνο το γεφύρι θα κατέρρεε² και αυτός θα δυσφημιζόταν εσαεί, και μάλιστα στον τόπο του, σε μια περίοδο που η φήμη του βρισκόταν στον κο-

λοφώνα της, εφόσον επιβεβαιωθεί ότι πράγματι αυτός είχε χτίσει τη «γέφυρα Κόνιτσας» το 1869/70, γεγονός που αμφισβητείται καίρια πλέον, με βάση έγγραφα πειστήρια που έφερε στο φως η έρευνα, [ώρα σημ. 5 | ιδέ άρθρο 19].

Παρά ταύτα, ίσως και να το ριθοκινδύνευσε πρωτίτερα, πριν γίνει διάσημος, παρόλο που σύντομα η προδιαγραμμένη πτώση και η εξ αυτής διαρκής κακοφημία θα τον στιγματίζαν και θα αποτελούσαν σοβαρό αρνητικό στοιχείο για τη μετέπειτα ανάθεση σ' αυτόν παρόμοιου έργου, π.χ. της «γέφυρας Κόνιτσας», κατά το 1869, από τις Αρχές της πόλης. Ίσως πάλι, κάποιιο άλλοι λιγότερο επώνυμοι και άγνωστοι τώρα σε μας το τόλμησαν, πιεζόμενοι από τους προεστούς των χωριών, λόγω της επιτακτικής ανάγκης διάβασης του ποταμού. Επιτόπια υλική απόδειξη αυτού ήταν το γεγονός ότι στη δεξιά όχθη (προς Πύργο) της στενωπού στη θέση «Ντέρτη», σε δυο διακριτά και κοντινά μεταξύ τους σημεία, διασώζονταν κατά το 1928/9 τα υπολείμματα λιθοκτιστων ακροβάθρων θεμελιωμένα πάνω στον σχιστολιθικό βράχο. Το ένα, το νότιο, βρισκόταν περί το μέσον της στένωσης, ανάμεσα από την τοποθεσία «Κόκκινο» της Στράτσιανης και τη «Ντέρτη» της Καστάνιανης, αλλά δεν υπάρχει πλέον εκεί κανένα δομικό ίχνος γέφυρας, καθώς στη δεξιά όχθη (προς Στράτσιανη) έχει τοπικά κατακρημνισθεί ο σχιστόλιθος παρασύροντας τα πάντα και φαίνεται ακόμη το επίπεδο διολίσθησής του [ιδέ παρακάτω έκθεση νομομχανικού], ενώ η αριστερή γαιώδης πλευρά (προς Καστάνιανη) συνεχώς κατολισθαίνει. Ένα τεράστιο κατάλοιπο λιθοδέματος εντός της κοίτης, [ώρα (Φωτ. 16-4)], προερχόμενο από την παλιά γεφύρωση που ήταν εδώ και όχι φερτό, όπως από το μέγεθός του τεκμαίρεται, θυμίζει ακόμη ότι εκεί είχε στηθεί κάποτε γεφύρι. Το άλλο, το βόρειο, κείται στην αρχή της στένωσης, [ώρα (Φωτ. 16-2)], στο οποίο και τώρα υπάρχει ερειπωμένο βάθρο στην στέρεα δεξιά όχθη, αλλά επ' αυτού

δεν φαίνεται πλέον καμία ένδειξη καμπύλης τόξου, καθώς το προς τον ποταμό εσωράχιο έχει ολικώς καταρρεύσει, ενώ δίπλα του κρέμονται τα κατάλοιπα των συρματοσχοινων της κρεμαστής ξυλογέφυρας που στήθηκε εκεί το 1938, [ιδέ (Φωτ. 16-2)]. Για το δεύτερο, στο βιβλίο της σημείωσης 4, σελ. 251, γράφεται το εξής σχετικό: «... Το 1995 σε επιτόπια έρευνα βρέ-

(Φωτ. 16-4): Μέσον στένωσης «Ντέρτης», αριστερή όχθη, ογκώδες κατάλοιπο λιθοδέματος γέφυρας εντός της κοίτης. Δεν διακρίνεται κάποια καμπύλωση. [Πηγή: Βιβλίο "Η επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο", έκδοση Δήμου Κόνιτσας 1996, σελ. 293. Λήψη Αργ. Πετρονάτη, 1995].

θηκε όγκος από καμάρα πετρογέφυρας μέσα στην κοίτη, όχι στην αρχική της θέση, αλλά **στα κατάντη** της παρασυρμένος από το ρεύμα του ποταμού. Ο όγκος αυτός θα μπορούσε να ανήκει σε μια από τις προηγούμενες κατασκευές, μια των οποίων ήταν του Ζιώγα Φρόντζου, **πάντοτε κατά προφορικές μαρτυρίες.**».

Με βάση όλα τα γραφόμενα στο παρόν άρθρο, σχημάτισα τη γνώμη ότι οι προαναφερθείσες δυο γεφυρώσεις είναι αυτές των οποίων τα ακρόβαθρα είδε και αναφέρει στην έκθεσή του το 1929 ο νομομχανικός Ιωαννίνων ως ακρόβαθρα «*δυο θολωτών λίθινων γεφυρών*», [ιδέ πιο κάτω]. Για το ακρόβαθρο στην αρχή της στένωσης υπάρχει ήδη διατυπωμένη αντίρρηση, ότι «*Δεν πρόκειται για κατάλοιπο της (τοξωτής) γέφυρας του Ζιώγα Φρόντζου, αλλά ακρόβαθρο παλαιού ξύλινου γεφυριού.*», [στο δεύτερο βιβλίο της σημ. 4]. Την αντίρρηση αίρει η ίδια η έκθεση του νομομχανικού, που γράφει ότι οι δυο θολωτές γέφυρες βρίσκονται «*εις την θέσιν της σημερινής αμφιερείστου γεφύρας*», δηλ. στη στενωπό «Ντέρτη», διότι ως αμφιέριστη είχε κατ' ανάγκη περιορισμένο άνοιγμα, το πολύ 8,00 με 10,00 μ. Και επειδή, όπως γράφω και παρακάτω, η αμφιέριστη μόνο ξύλινη μπορεί να ήταν εκείνη την εποχή, λόγω έλλειψης αμαξιτών οδών και μεταφορικών μέσων, αυτό σημαίνει ότι στηριζόταν πάνω στα όρθια απομεινάρια των παλιών ακροβάθρων θολωτής γέφυρας. Δεν θα έχτιζαν νέα βάθρα για ένα ισοστατικό ξύλινο γεφύρι (αμφιέριστο), αφού ήδη υπήρχαν όρθια τα παλιά και μπορούσαν να δεχθούν τον νέο ξύλινο φορέα.

Κανένα βέβαιο στοιχείο δεν βρέθηκε, μέχρι τώρα, για το πότε ακριβώς χτίστηκαν αυτές οι θολωτές γεφυρώσεις και ποιος τις χρηματοδότησε. Ούτε και για τον γεφυροποιό τέκτονα υπάρχουν τεκμηριωμένες πληροφορίες, μόνο «*προφορικές μαρτυρίες*». Ασφαλώς είναι μόνο η πληροφορία ότι στη θέση αυτή είχαν ανεγερθεί άλλοτε **δύο θολωτές πετρογέφυρες**, [ιδέ

πιο κάτω τεχνική έκθεση του νομομχανικού]. Όσο αφορά τα τεχνικά στοιχεία των δυο αυτών γεφυριών, αυτά μας είναι τελείως άγνωστα τώρα. Η ερειπωμένη κατάσταση των καταλοίπων που υπάρχουν ακόμη εκεί δεν είναι επαρκής να σχηματίσουμε γνώμη περί του μεγέθους των θόλων. Οπωσδήποτε, ήταν **μονότοξα** γεφύρια, λόγω της εκεί στένωσης της κοίτης, καλοχτισμένα με πλακοειδείς λίθους πλήρως αρμολογημένους, όπως δείχνει η λιθοδομία των διασωζόμενων υπολειμμάτων στη δεξιά όχθη.

Είναι βέβαιο ότι πριν το **1840** δεν υπήρχε σε λειτουργία καμία γεφύρωση στη θέση «Ντέρτη», αφού τότε πνίγηκε³ εκεί, προσπαθώντας να διαβεί έφιππος το ποτάμι πηγαίνοντας στη Βούρμπιανη, ο Νικολάκης Γραμματικός, υιός του επιφανούς Βουρμπιανίτη Κώστα Γραμματικού (π.1760-1838), γραμματικού του Αλή πασά των Ιωαννίνων. Αν πριν το 1840 είχαν χτιστεί εκεί γέφυρες, τότε θα ήσαν κομμένες ή ετοιμόρροπες, γι' αυτό και ο άτυχος Νικολάκης τόλμησε να περάσει το ποτάμι έφιππος μέσα στο νερό και πνίγηκε.

Για τη γεφύρωση στη θέση «Ντέρτη» γράφονται⁴ και τα εξής: «*Ένα γεφύρι που του αποδίδεται [του Γιώργου/Ζιώγα Φρόντζου⁵] με επίταση ήταν αυτό στη θέση «Ντέρτη», στενό του Σαραντάπορου, ανάμεσα στα όρια των χωριών Καστάνιανης (σημ. Καστανέας) και Στράτσιανης (σημ. Πύργος). Το γεφύρι χρονολογείται στα 1875-1880 σύμφωνα με Πυρσογιαννίτες. Λέγεται ότι γκρεμίστηκε και ξαναχτίστηκε πολλές φορές, μέχρις ότου ξανάπεσε το 1938 για να μην ανοικοδομηθεί έκτοτε. ».*

Η χρονολόγηση αυτή τα μάλα κωλαίνει και δεν πιστοποιείται από κανένα έγγραφο. Άλλωστε, δεν ήταν καθόλου αναγκαία η ανέγερση γέφυρας στη «Ντέρτη» αμέσως μετά το **1872**, αφού τότε χτίστηκε βεβαιωμένα η πολύ κοντινή και μεγάλη τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης», [όρα άρθρο **32**], η οποία, όσο καιρό υπήρχε και λειτουργούσε, είτε ως λίθινη τοξωτή (μέχρι και

(Φωτ. 16-2): Όχθη Πύργου (Στράτσιανης), αρχή στένωσης «Ντέρτης». Κάτанта και δίπλα από το ερειπωμένο ακρόβαθρο φαίνονται τα συρματόσχοινα ανάρτησης της κρεμαστής ξυλογέφυρας του 1938. [Πηγή: Λήψη Θεοφάνη Βαρδάκη, εκ Πύργου, 2013].

το 1919), είτε ως δικτυωτή μεταλλική (ιταλική, μέχρι το 1938), εξυπηρετούσε τις ίδιες ανάγκες διάβασης του ποταμού, αφού βρισκόταν στην ίδια οδική διεύθυνση. Από αυτήν περνούσαν με ασφάλεια όλοι οι οδοιπόροι και αγωγιάτες της δεξιάς όχθης (από Στράτσιανη, Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, κ.λπ.) που πήγαιναν προς Κόνιτσα, χωρίς να χρειάζονται τη «γέφυρα Ντέρτης». Πρόσθετα, την περίοδο 1875/80, οι χρηματικοί πόροι ήσαν ελάχιστοι και η φτώχεια περίσσευε, λόγω της οικονομικής κρίσης στο τότε οθωμανικό Κράτος, που είχε κηρύξει επίσημα χρεοκοπία το 1875, γεγονός που επηρέαζε τους πάντες και για πολλά χρόνια.

Αντίθετα, η πληροφορία «γκρεμίστηκε και ξαναχτίστηκε πολλές φορές» είναι αληθής, [όρα και σημ. 2], λόγω της σαθρής και διαρκώς έρπουσας αριστερής όχθης της τοποθεσίας αυτής,

γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την πιο κάτω τεχνική έκθεση του νομομηχανικού Ιωαννίνων του 1929, όπου σημειώνει την ύπαρξη εκεί ακροβάθρων **δου** γκρεμισμένων παλιών **θολωτών** πετρογεφυρών. Από την έκθεση αυτή συνάγεται ότι δεν «ξανάπεσε το 1938» κάποιο τόξο πετρογέφυρας, αφού τέτοιο δεν υπήρχε ήδη ούτε και το 1929, αλλά τότε, λόγω μιας κατακλυσμιαίας θεομηνίας, έπεσε κάποια «*αμφιέριστη γέφυρα*», δηλ. ξυλογέφυρα από κορμούς δέντρων, ίσως αυτή που αναφέρει ο νομομηχανικός στην έκθεση του. Στην πτώση αυτής της ξυλογέφυρας, η οποία ήταν «*ατελής και ετοιμόρροπος*»⁶ όταν παρασύρθηκε το 1938, θα παραπέμπε η θύμηση των Πυρσογιαννιτών. Κατά πάσα πιθανότητα, η ίδια θεομηνία θα γκρέμισε και τη δικτυωτή «γέφυρα Στράτσιανης» (ιταλική) που ήταν στημένη πιο κάτω 1,50

χλμ σε ευθεία γραμμή, η οποία επίσης παρασύρθηκε το 1938, όπως πολλοί βεβαιώνουν στη Στράτσιανη (τώρα Πύργος).

Ο Πυρσογιαννίτης δικηγόρος Πέτρος Ι. Φρόντζος/Τσιγάρας (1903-1986), ομογενής του πρωτομάστορα Γιώργου/Ζιώγα Φρόντζου, έγραψε⁷ τα ακόλουθα: «... Το πρώτο γιοφύρι που έφτιαξε ήταν στη θέση **Ντέρτι**, στενό του Σαρανταπόρου μεταξύ Καστάνιανης και Στράτσιανης στη βόρεια είσοδο του στενού. Μετά έχτισε το γιοφύρι του **Αώου στην Κόνιτσα** και μετά την αποπεράτωση του ανέλαβε και έχτισε το γεφύρι της **Μπαλντούμας**. ...». Από τη γραφή αυτή, στο μέτρο που επιβεβαιωθούν⁸ τα στοιχεία της, και με δεδομένη τη **βεβαία** χρονολογία **1869/70** ανέγερσης της «γέφυρας Κόνιτσας», παρέπεται ότι η «γέφυρα Ντέρτης» στην αρχή της εκεί στένωσης (βόρεια είσοδος) θα χτίστηκε κάποια χρονιά πριν το 1868 και μέχρι το 1840. Αυτό είναι και το πιθανότερο, διότι δεν υπήρχε τότε η εναλλακτική διάβαση από τη μεγάλη τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης», που χτίστηκε αργότερα, το 1872.

Τον καιρό της απελευθέρωσης από τους Τούρκους, δηλ. το 1912/3, η «γέφυρα Ντέρτης» αναφέρεται σε επιστολή⁹, με ημερομηνία 2-12-1912, του εκ Σταρίτσιανης (τώρα Πουρνιά) γιατρού Μιλτ. Β. Κουτσιούκη (1875-1921). Το σχετικό απόσπασμα έχει ως ακολούθως: «*Εις την γέφυραν της Δέρτης ήσαν οι ανάρται υπό τον αρχηγόν Σιδέρην, εις ον προσετέθη και ο γνωστός ληστής Περικλής μετά των οπαδών του. Ιδόντες όμως οι ανάρται το πολυπληθές των Τούρκων, ετράπησαν εις φυγήν και αφήκαν ελευθέραν την γέφυραν, δι' ης διήλθον οι Τούρκοι και άνω ταύτης συνήντησαν έτερον ανάρτικον σώμα, μεθ' ου συνεπλάκησαν και εφονεύθησαν 4 Πυρσογιαννίται και 1 Βουρμπανίτης.*».

Σε δεύτερη επιστολή⁹ του με ημερομηνία 11-12-1912, ήτοι 9 μέρες υστερότερα, περιγράφοντας το ίδιο ακριβώς επεισόδιο, γράφει: «*Οι*

Καστανιανίται, κατά την συμπλοκήν παρά την γέφυραν της Στράτσιανης, έπαθον από πανικόν και επί τρεις ημέρας ήσαν τα γυναικόπαιδα εις τα βουνά, οι δε άνδρες, μετά όρκου οπλισθέντες όπως-όπως, κατέλαβον τα επίκαιρα σημεία, ίνα εν ενδεχομένη επιδρομή των Τούρκων τους αποκρούσωσι, αλλ' οι Τούρκοι μετέβησαν εις Στράτσιανην και έτσι ξεγλύτωσαν. ».

Από τις γραφές αυτές αρίθμηλο καθίσταται ότι ο γιατρός, που ζούσε στην Αθήνα και δεν είχε άμεση επαφή με τα συμβάντα, μπέρδεψε τις δυο τόσο κοντινές γέφυρες και θέσεις. Η αναφορά του σε «γέφυρα της Δέρτης» είναι λαθεμένη, διότι αυτή τότε μάλλον ήταν πεσμένη και άχρηστη. Το σωστό είναι «γέφυρα της Στράτσιανης», όπως διασταυρώνεται από την ακόλουθη διήγηση¹⁰ του γέροντα Πυρσογιαννίτη Λάμπρου Φλίνδρη, στου οποίου τη βιοδιαδρομή συνέβη το περιστατικό: «... Κατά το πρώτο 10ήμερο του Ιανουαρίου 1913 ο καπετάν Σιδέρης Τους παράγγειλε δε ότι πρέπει να πάρουν τα όπλα και να συναντηθούν μαζί του στη γέφυρα της Στράτσιανης, για να εμποδίσουν την επίθεση των Τούρκων και την προέλαση αυτών. Μόλις ο καπετάν Σιδέρης είδε τον τουρκικό στρατό από μακριά, φοβήθηκε ότι δεν ήταν δυνατόν να τον εμποδίσουν, γιατί ήταν και περισσότεροι και καλύτερα οπλισμένοι, γι' αυτό εγκατέλειψε το σημείο συνάντησης, χωρίς να ειδοποιήσει τα παλληκάρια των χωριών Πυρσόγιαννης και Βούρμπιανης, μ' αποτέλεσμα, όταν έφθασαν τα παλληκάρια τους στη γέφυρα αυτή, αντί να βρούνε τον καπετάνιο βρήκαν τα τούρκικα στρατεύματα. ...». Βεβαίως, λόγω χρονικής απόστασης, υπάρχει διαφορά ενός μηνός στη χρονολόγηση του αυτού επεισοδίου, δηλ. Ιανουάριος του 1913 αντί Δεκέμβριος του 1912.

Ελάχιστα μετά, οι παλιοί, έγχρωμοι και αρκετά ακριβείς αυστριακοί χάρτες του 1913/4 δεν δείχνουν καμία γεφύρωση στη θέση «Ντέρτη», με ό,τι αυτό σημαίνει., ενώ δείχνουν με το ανάλογο σύμβολο ως υπάρχουσα και δια-

βατή την πλησιόχωρη τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης».

Στα χρόνια του 1^{ου} παγκόσμιου πολέμου δεν λειτουργούσε γέφυρα στη θέση «Ντέρτη». Απόδειξη αυτού είναι ότι τον Φεβρουάριο του 1917, στρατιωτικό απόσπασμα Σενεγαλέζων ακροβολιστών που συνοδεύει τον Γάλλο πολεμικό ανταποκριτή στο βαλκανικό μέτωπο Robert Vaucher, πηγαίνοντας από Ίσβορο (τώρα Αμάραντο) προς Καστάνιανη, διαβαίνει τον Σαραντάπορο στη «γέφυρα Στράτσιανης/ Point de Stracani¹¹», και όχι στη εγγύτερη στην Καστάνιανη «γέφυρα Ντέρτης», γιατί η τελευταία μάλλον είχε περιπέσει προ πολλού σε αχρηστία.

Το έτος 1929 δεν υπήρχε θολωτή γεφύρωση στη θέση «Ντέρτη». Αυτό μαρτυρείται από την τεχνική έκθεση¹² του νομομηχανικού Ιωαννίνων, ο οποίος τότε έκανε επιτόπια αναγνώριση του εδάφους της κοιλάδας του Σαραντάπορου, προκειμένου να προτείνει τη βέλτιστη χάραξη της μελλούμενης αμαξιτής οδού, και έχει ως εξής: «... Δια να φθάσωμεν εις Πυρσόγιαννην και να διέλθωμεν δια Σαραντάπορου, υπάρχουν δυο διαβάσεις η ΙΙΙβ και ΙΙΙγ. Εκ τούτων η ΙΙΙβ έχει κοινόν τμήμα, μετά της ΙΙ μεν μέχρι Βουρκοποτάμου, μετά της ΙΙΙΑ δε μέχρι της σημερινής **γεφύρας Στρασιάνης** (χιλ. 21, υψ. 600). Η γεφύρωσις **ενταύθα** του Σαραντάπορου είναι δυσχερής, διότι όλη η δεξιά όχθη του ποταμού επί αρκετόν μήκος και εκεί όπου παρουσιάζονται στενώσεις διατομής και κοίτης κατολισθαίνει. Απόδειξις του γεγονότος τούτου είναι η ύπαρξις των **ακροβάθρων δυο θολωτών λιθίνων γεφυρών** εις την θέσιν της σημερινής **αμφιερείστου γεφύρας**, αι οποίαι κατεστράφησαν, ο δε λόγος της πτώσεως των τόξων οφείλεται ασφαλώς εις την εμφανή **εκ διολισθήσεως μετακίνησιν όλου του δεξιού ερείσματος** εφ' ου το προς Πυρσόγιαννην **ακρόβαθρον**. ...». Παρόλα τα γραφόμενα, σήμερα το δεξιό έρεισμα δείχνει σταθερό και αμετακίνητο, σε αντίθεση με την κατολισθαίνουσα αριστερή πλευρά, όπου και η

θέση «Ντέρτη».

Και λίγο πιο κάτω, για την ίδια όδευση, συνεχίζει: «... Θα συναντήσωμεν ενιαχού και κατολισθήσεις, αλλά εις την θέσιν "**Ντέρτι**" επί ικανά χιλ/τρα **προβληματική** θα είναι η στερέωσις οδού, διότι πρόκειται ενταύθα περί σχίστου ευκολώτατα καταστρεφόμενου και καταρρέοντος και περί χαλαρών αργίλλων. Θα φθάσωμεν ήδη εις την Πυρσόγιαννην με **βαρύνουσαν** πάντοτε εικόνα την θέσιν "**Ντέρτι**". ... ».

Είναι ολοφάνερο ότι με τον όρο «ενταύθα» ο νομομηχανικός δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένη σημειακή θέση, αλλά στο μήκος της στενωπού «Ντέρτης» που κείται 1,50 χλμ άναπτα από τη δικτυωτή τότε «γέφυρα Στράτσιανης» (ιταλική), διότι διαφορετικά η αμαξιτή οδός προς Πυρσόγιαννην δεν θα διερχόταν από τη «**βαρύνουσα**» τοποθεσία «Ντέρτη» της Καστάνιανης. Εκεί, στη στένωση «Ντέρτη», υπήρχε το 1929 «**αμφιερείστος γέφυρα**», δηλ. **ξυλογέφυρα** από κορμούς δένδρων, η οποία θα γεφύρωνε πρόχειρα το πεσμένο κορυφαίο τμήμα του τόξου μιας εκ των δυο λιθίνων γεφυρών, μάλλον αυτής στην αρχή της στένωσης, τα ακρόβαθρα της οποίας διασώζονταν ακόμη όρθια εκεί, έστω και ελαφρώς μετατοπισμένο το αριστερό από την πίεση των εκεί κατολισθήσεων. Τα ερειπωμένα ακρόβαθρα που αναφέρει ο νομομηχανικός βεβαιώνουν ότι όντως είχαν γίνει στο παρελθόν **δυο θολωτές γεφυρώσεις** στη θέση «Ντέρτη», άγνωστο ποια ακριβώς χρονολογία η κάθε μια, αλλά προφανώς η δεύτερη ύστερα από την πτώση του τόξου της πρώτης, και ασφαλώς πριν την ανέγερση το 1872 της γειτονικής «γέφυρας Στράτσιανης», γιατί ουδείς λόγος συνέτρεχε να συνυπάρχουν όλες εν λειτουργία στην ίδια περιοχή.

Από όλα τα διαλαμβανόμενα σε τούτο δω το άρθρο, μπορούμε βάσιμα να συμπεράνουμε ότι οι δυο θολωτές γεφυρώσεις στη θέση «Ντέρτη» έγινα κάποια χρονιά μετά το 1840, όταν πνίγηκε ο Νικολάκης Γραμματικός, και πριν το 1872,

όταν χτίστηκε η τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης» και εξέλειπε πλέον η ανάγκη τους. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα των 32 ετών πρέπει να αναζητηθούν οι γεφυροποιοί τέκτονες που τις έστησαν. Δυστυχώς, δεν αναφέρθηκε, τεκμηριωμένα, κανένα όνομα, τουλάχιστον μέχρι σήμερα.

Το πότε ακριβώς κατέπεσε κάθε μια από τις προαναφερθείσες γεφυρώσεις δεν μαρτυρείται από κανέναν, ούτε και γράφτηκε κάτι σχετικό μέχρι τώρα. Εκτιμώ ότι το 1872 είχαν καταρρεύσει τα τόξα τους, καθώς είχαν σύντομο βίο λόγω των εκεί κατολισθήσεων, γι' αυτό και κατασκευάστηκε τότε η μεγάλη τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης». Μετά το 1872, πάνω στα βάθρα τους, όσο αυτά στέκονταν όρθια, στήνονταν πρόχειρες αμφιέριστες ξυλογέφυρες.

Μετά την πτώση, εν έτει 1938, της δικτυωτής «γέφυρας Στράτσιανης» (ιταλικής), [ιδέ άρθρο 32], και με βέβαιο γεγονός ότι στη θέση «Ντέρτη» είχαν προ πολλού γκρεμιστεί τόσο οι εκεί παλιές θολωτές πετρογέφυρες, όσο και η αμφιέριστη ξυλογέφυρα που είχε στηθεί πάνω στα εναπομείναντα ακρόβαθρα στην αρχή της στένωσης, επειδή άπαντα τα ευρισκόμενα προς τη δεξιά πλευρά του Σαραντάπορου χωριά αποκλείονταν από την Κόνιτσα, (π.χ. Πύργος, Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Οξιά, κ.λπ), αναγκαστικά όλοι πορεύονταν προς την απόμακρη «γέφυρα Δερβενίου/ Σκορδίλη», χάνοντας πολύ χρόνο. Τότε, επανήλθε στο προσκήνιο η στένωση «Ντέρτη», όπου μπορούσε τεχνικά να στηθεί γρήγορα μια κρεμαστή ξυλογέφυρα. Αυτό και έγινε, στην αρχή της στενωπού, όπως δείχνουν τα υπάρχοντα ακόμη εκεί λείψανα των σκουριασμένων συρματόσχοινων (όχι παλαμάρια) ανάρτησης με τις αγκυρώσεις τους, δίπλα και σε επαφή με τα ερείπια ενός παλιού λιθόκτιστου ακροβάθρου, [ώρα (Φωτ. 16-1) και (Φωτ. 16-2)], το οποίο και θα χρησιμοποιήθηκε προς τούτο. Εσπευσμένα, λοιπόν, κατασκευάστηκε εκεί, δημοσία δαπάνη και την ίδια χρονιά,

δηλ. το 1938, κρεμαστή από συρματόσχοινα ξυλογέφυρα, η οποία με άδεια των Αρχών λειτούργησε με διόδια περισσότερο από μια δεκαετία.

Στην κατασκευή αυτής της κρεμαστής ξυλογέφυρας εργάστηκαν αρκετοί Στρατσιανίτες, όπως πολλοί βεβαιώνουν και τώρα στο χωριό, [ώρα λεπτομέρειες και ονόματα στο άρθρο της σημ. 16]. Αλλά και η λειτουργία, η είσπραξη των διοδίων και η επιτόπια συντήρηση των ξυλινών στοιχείων της είχε ανατεθεί, με συμφωνία των Αρχών, σε Στρατσιανίτες. Εξ αιτίας των πολεμικών γεγονότων της περιόδου 1940/9, η συντήρηση ήταν πλημμελής ή ανύπαρκτη, τα παθήματα πολλά, οπότε σταδιακά η γέφυρα απαξιώθηκε. Τις νυχτερινές ώρες φρασσόταν και έκλεινε για λόγους ασφαλείας. Δεν περνούσαν από πάνω της φορτηγά ζώα, διότι ήταν αισθητή κάποια ταλάντωση του φορέα κατά το βηματισμό των υποζυγίων, γεγονός που τα φόβιζε, γι' αυτό οι αγωγάτες πήγαιναν από τη «γέφυρα Δερβενίου». Αυτή η γέφυρα ονομαζόταν «κρεμαστή ξυλογέφυρα Στράτσιανης» στα χωριά της δεξιάς όχθης, ενώ στα χωριά της έναντι αριστερής όχθης λεγόταν «κρεμαστή ξυλογέφυρα Ντέρτης». Λόγω της δυωνυμίας, στη θύμηση των ανθρώπων και στη βιβλιογραφία συχνά συγχέεται η «γέφυρα Στράτσιανης» με τη «γέφυρα Ντέρτης». [Πολλές πληροφορίες και σχετικές διηγήσεις για την κατασκευή και τους μαστόρους υπάρχουν στο άρθρο της σημ. 16.]

Και η γραφή στις σελίδες της επίσημης ιστορίας¹³ του ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940/1: «... *Αι γέφυραι επί του ποταμού Σαρανταπόρου, Στράτσιανης και Αγίου Μηνά [Πυρσόγιαννης] καταστρέφονται κατόπιν διαταγής του Αποσπάσματος Πίνδου*», ασφαλώς και δεν αναφέρεται στη δικτυωτή «γέφυρα Στράτσιανης» (ιταλική), που ήδη είχε παρασυρθεί το 1938 και δεν υπήρχε τότε, αλλά στην υπαρκτή από το 1938 «κρεμαστή γέφυρα Ντέρτης», η οποία λεγόταν και

(Φωτ. 16-1): Αρχή στένωσης «Ντέρτης», δεξιά όχθη. Ερείπια ακροβάθρου. Δεν φαίνεται καμπύλη τόξου. [Πηγή: Λήψη Θεοφάνη Βαρδάκη, εκ Πύργου, 2013].

«κρεμαστή γέφυρα Στράτσιανης», όπως προείπαμε. Επειδή η γέφυρα αυτή λειτούργησε αμέσως μετά τον πόλεμο, υποθέτω ότι την 28^η Οκτωβρίου 1940 δεν καταστράφηκε εξ ολοκλήρου, αλλά αχρηστεύτηκε μόνον όλο το ξύλινο κατάστρωμά της, ώστε να είναι αδιάβατη από τους Ιταλούς αλπινιστές, χωρίς να υποστεί μη αναστρέψιμη βλάβη ο κρεμαστός εκ καλωδίων (συρματοσχοίνα) φορέας. Αυτός είναι ο λόγος που από το βράδυ κιάλας της πρώτης ημέρα των επιχειρήσεων (28-10-1940) ο ιταλικός στρατός αποκατέστησε τη γέφυρα και πέρασαν οι ιταλικές μονάδες κατευθυνόμενες προς Καστάνιανη και Μόλιστα.

Για το έτος 1946 υπάρχει η ακόλουθη περιγραφή¹⁴ της κρεμαστής γέφυρας, η οποία ταιριάζει πολύ με την πιο πάνω εικόνα της: «... Τώρα όμως το πέρασμα ήταν επικίνδυνο γιατί

το έδαφος από την άλλη μεριά [όχθη Καστάνιανης] είχε υποχωρήσει και το γεφύρι στεκόταν στον αέρα, ενώ από τη δική μας μεριά [όχθη Πύργου] το υποβάσταζαν μόνο δυο ξύλινες στήλες. Αναγκαστικά έπρεπε να περάσουμε μέσα απ' το ποτάμι. ...». Με άλλα λόγια η γέφυρα ήταν κομμένη. Είναι βέβαιο ότι η γραφή αυτή αφορά την κρεμαστή «γέφυρα Ντέρτης» και όχι την ανύπαρκτη τότε «γέφυρα Στράτσιανης», διότι υποχώρηση εδάφους και κατολίθωση στην «άλλη μεριά», ήτοι στην αριστερή όχθη του Σαραντάπορου, υπάρχει μόνο κατά μήκος της στενής θέσης «Ντέρτη».

Ήταν τόσο πολύ αναγκαία η γεφύρωση στη στενωπό «Ντέρτη», ώστε το 1947, εποχή που η περιοχή ήταν ανταρτοκρατούμενη, η τότε Διοίκηση των ανταρτών μερίμνησε να επισκευασθεί και να λειτουργήσει η γέφυρα, σύμφωνα

νης, κοντά στην Πυρσόγιαννη. Αμέσως τρεις λόχοι έλαβαν θέσεις μάχης στην πλαγιά του υψώματος ΒΑ προς το ποτάμι και ένας λόχος έμεινε εφεδρεία στην κρεμαστή γέφυρα πιο πέρα ανατολικά. Τώρα η γέφυρα έχει αλλάξει. ...», με τη δική μου διόρθωση της τελευταίας φράσης ως εξής: «*τώρα η γέφυρα δεν υπάρχει*».

Κάθε γεφύρωση, για να εκπληρώνει το σκοπό της, πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμη. Οι οδοί που οδηγούν σ' αυτήν πρέπει να είναι βατές από ανθρώπους και υποζύγια. Και εδώ έγιναν κατά καιρούς βελτιώ-

(Φωτ. 16-3): Αρχή στένωσης «Ντέρτης», δεξιά όχθη. Ερείπια ακροβάθρου. Δεν διακρίνεται καμπύλη τόξου. [Πηγή: Βιβλίο "Η επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο", έκδοση Δήμου Κόνιτσας 1996, σελ. 293. Λήψη Αρχ. Πετρονάτη, 1995].

με την ακόλουθη γραφή¹⁵: «*Οι κάτοικοι των χωριών Στράτσανη, Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Γοργοπόταμος και άλλων, με την κατασκευή της μεγάλης γέφυρας στον Σαραντάπορο απαλλάγησαν από τα 100 δράμια καλαμπόκι που έδιναν για κάθε πέρασμα άλλοτε.*». Παρόλη την υπερβολή περί «*μεγάλης γέφυρας*», στη «*γέφυρα Ντέρτης*» αναφέρεται το κείμενο. Το γεγονός επαληθεύει και η εξής μαρτυρία¹⁶: «*Την άλλη χρονιά, το 1947 - συνεχίζει ο Θόδωρας Ρήγας (1925-) - τότε με τους αντάρτες, ξαναφτιάχτηκε η γέφυρα η κρεμαστή στο Ντέρτι. Δεινοπαθούσαν όλα τα χωριά εδώ τον ανήφορο από Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη μέχρι Πληκάτι. Πληρώθηκαν (οι μαστόροι) για τη δουλειά τους με 1.000 οκάδες καλαμπόκι από την Αλβανία.*».

Για την κρεμαστή αυτή ξυλογέφυρα έχουμε, για τον Απρίλιο του 1949, την ακόλουθη αναφορά¹⁷: «*... Πέρασαμε από την Κόνιτσα και το απόγευμα φθάσαμε στον "Πύργο" της Στράτσια-*

σεις στον κύριο δρόμο προς τα μεγάλα κεφαλοχώρια Πυρσόγιαννη και Βούρμπιανη, ώστε να διευκολυνθεί η προσπέλαση προς τη «γέφυρα Ντέρτης» και την κοντινή της «γέφυρα Στράτσιανης», όσο και όπως αυτές υπήρχαν. Αναλημματικές λιθοδομές στήριξης αυτών των οδών πρόσβασης διακρίνονται και τώρα στο πρηνές της δεξιάς όχθης (προς Πύργο). Στο μεγάλο ρέμα «*Βαθύλακκος/Μαύρος*», όριο μεταξύ των εκτάσεων Πύργου και Πυρσόγιαννης, το οποίο γινόταν αδιάβατο σε καιρούς έντονων όμβρων, λίγα χρόνια πριν το 1895 κατασκευάστηκε¹⁸ γέφυρα, που ήταν όμως άχρηστη, αφού δεν διαμορφώθηκε και η οδός που θα περνούσε από πάνω της. Το επικίνδυνο και βαθύ αυτό ρέμα γεφυρώθηκε¹⁹ και πάλι περί το 1925 με ξύλινη γέφυρα.

Απ' όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη «γέφυρα Στράτσιανης», [όρα άρθρο 32], σχημάτισα τη γνώμη ότι πρώτα πρέπει να γεφυρώθηκε με τοξωτή πετρογέφυρα η θέση

«Ντέρτη», λόγω του μικρότερου ανοίγματος τόξου που απαιτούσε, άρα και λιγότερης διαπάνης. Επειδή στις γεφυρώσεις στη «Ντέρτη» συχνά πυκνά κατέρρεαν και ξαναχτιζόνταν τα τόξα, λόγω των ασταθών οχθών και κυρίως της έρπουσας αριστερής περιοχής, ανέκυψε αδήριτη ανάγκη να κτισθεί η τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης» το 1872, σε μικρή απόσταση κάτιστα από τη θέση «Ντέρτη», σε καλύτερη τοποθεσία και με πολύ μεγαλύτερο τόξο. Έκτοτε, επειδή η εξυπηρέτηση γινόταν ασφαλέστερα από τη νεότευκτη και πλησιόχωρη τοξωτή «γέφυρα Στράτσιανης», εγκαταλείφθηκαν οι τοξωτές γεφυρώσεις στη θέση «Ντέρτη» ως μη ασφαλείς και συχνά πίπτουσες, προϊόντος δε του χρόνου κατέπεσαν τελείως. Η θέση τους εξακολουθούσε να λέγεται «γέφυρα Ντέρτης», ως τοπωνυμία πλέον, όπως και τώρα, λόγω των εκεί ερειπίων.

Σημειώσεις

¹ Η τοπωνυμία «Ντέρτη» σημαίνει «Κατολίσθηση | Μετατόπιση». Αντιγράφω τη σχετική ερμηνεία από το βιβλίο “Τοπωνύμια και οικωνύμια των μαστοροχωριών της Κόνιτσας”, του Θωμά Β. Ζιώγα, Αθήνα 2013, σελ. 192-193: “**Ντέρτη(η) η** : [Στ’ν Τέρτ’ > Σ’ Ντέρτ’] Είναι το μέρος εκείνο όπου τώρα υπάρχει η μεγάλη κατολίσθηση της ασφαλτοστρωμένης εθνικής οδού, ΝΔ του χωριού Καστάνιανη. Η τοποθεσία εκτείνεται και στο χώρο της Μόλιστας. Εδώ ο ποταμός Σαραντάπορος στενεύει και από το 1938 λειτουργούσε κρεμαστή ξύλινη γέφυρα. Όλη η έκταση είναι ρηγματωμένη και κατολισθαίνουσα, που έρχει προς το ποτάμι, όπως ακριβώς και η γειτονική «Μπάντι(ι)να». Αυτό το χαρακτηριστικό ονομάτισε τον τόπο. Ερμηνεύεται ως «**Κατολίσθηση | Μετατόπιση**», από το θέμα *tjrt-/tert-* του Βουλγ. *tjrtja* (= ξαμολιέμαι, ξεκύνομαι, δρομαίως φεύγω) < παλ. Σλ. *tjerjati* (= σεύω, εκδιώκω) > Σερβ. *terati* (= διώκνω, εκδιώκω – εξωθώ, σπρώκνω – μετατοπίζω – ελαύνω).

Εκ του Αλβ. *derdhë-a* (= χύση, χύσιμο), εννοείται υγρών, θα μπορούσε να προκύψει παρόμοια ερμηνεία, αν ληφθεί μεταφορικός, δηλ. ότι χύνεται το έδαφος, όπως π.χ. στην τοπωνυμία «Παλιχύματα» στη Μόλιστα.

⁴ Από το τοπικό «ντέρτι» (= στενοχώρια) και το Σερβ. *dert* (= μέριμνα, φροντίδα, μέλημα) < Τουρκ. *dert* (= δεινοπάθημα, ταλαιπωρία, παράπονο, σκοτούρα, θλίψη), δεν μπορεί να προκύψει λογική ερμηνεία.”.

⁵ Στη συχνή πτώση των γεφυρών αναφέρεται και ο εκ Δελβινακίου Αντώνης Γεωργίου το 1879, στο πόνημά του “Γεωγραφικά – Περί των κατά την Ήπειρον και Θεσσαλία νέων της Ελλάδος ορίων”, σελ. 19, όπου γράφει: « ... εκείθεν δε μέχρι της ετέρας γεφύρας **Δερβένι** είναι τοσούτον πλατεία η κοίτη αυτού και επιφανής, ώστε ουδαμού γεφυρούται, και γεφυρούμενος σείρει δια του ρεύματος αυτού τας γεφύρας, και μέχρι τούδε **εστάθη αδύνατον να διαρκέση γέφυρα πλέον των 2 ή 3 το πολύ ετών**, διό προ πολλών ετών εστίν αγεφύρωτος, και οι δυστυχείς κάτοικοι των προς βορράν αυτού χωριών της επαρχίας Κονίτσης και ιδίως οι της Βούρμπιανης, της συγκειμένης εκ 400 και επέκεινα οικογενειών, καθ’ όλον τον χειμώνα δεν έχουσι συγκοινωνίαν μετά της πρωτευούσης της επαρχίας πόλεως Κονίτσης, διότι μέχρι της γεφύρας Ντερβένι δεν είναι δυνατόν να πορευθή υποζύγιον έχον φορτίον και τανάπαλιν ως εκ του δυσβάτου και αποτόμου εδάφους, ειμή μόνον το έαρ και τότε εάν μη πίπτωσι συχνάί όμβροι, και σάκις διαιρείται εις 4 ή 5 ρείθρα, όπως συμβαίνει ενίοτε τούτο, διέρχονται αυτόν εντός και το θέρος. ...». Σημειώνω ότι στο κείμενο δεν μνημονεύεται η στενωπός «Ντέρτη» και κάποια γεφύρωσή της, ενώ παραδόξως αγνοείται η ύπαρξη της «γέφυρας Στράτσιανης» που είχε χτιστεί μόλις 7 χρόνια πιο πριν, το 1872.

³ Όρα άρθρο “Παλιές γέφυρες στην επαρχία μας”, του Χαρίλ. Γ. Γκούτου, περ. “Κόνιτσα”, τεύχ. 179/2014, σελ. 419-423, και τη σχετική εκεί βιβλιογραφία για τον Νικολάκη Γραμματικό. | **Σημείωση**: Ο Ευρ. Σούρλας λάθος γράφει ότι ο πνιγείς Νικολάκης ήταν υιός του Κωνσταντή Χρήστου από το Λισκάτι (τώρα Ασημοχώρι). Τον διαψεύδει το μοιρολόγι που ο ίδιος δημοσιεύει και έχει ως εξής: «Δεν στο είπα **Νικολάκη** μου και συ **Γραμματικέ** μου / στην ποταμιά μην κατεβείς και μέσα μην περάσεις / τι το ποτάμι είναι θολό που αγριεμένο / ...», [περ. “Κόνιτσα”, τεύχ. 57/1984, σελ. 9, 5V]. Ο αναφερόμενος Νικολάκης Γραμματικός είναι ο υιός του Κώστα Γραμματικού (π.1760-1838) από τη Βούρμπιανη, που ήταν όντως γραμματικός του Αλή πασά.

⁴ Από τους Αργ. Πετρονώτη - Βασ. Παπαγεωργίου, στο βιβλίο τους “Μαστόροι Χτίστες από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας”, Ιωάννινα 2008, σελ. 251, § 151 | Οι ίδιοι στο βιβλίο “Η επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο”, έκδοση Δήμου Κόνιτσας 1996, σελ. 229-230, §16 | Και στην έκδοση “Μαστοροχώρια”, του Δήμου Μαστοροχωριών, του έτους 2005, σελ. 92, γράφεται: «... Το έργο χρονολογείται κατά προσέγγιση στα 1875-1880. ...».

⁵ Ο Γιώργος/Ζιγώγας Φρόντζος (π.1814-π.1893) είναι ο τέκτων στον οποίο κάποιοι ερευνητές, στηριζόμενοι αποκλειστικώς και μόνον σε Πυρσογιαννίτικες διηγήσεις και ύστερες γραφές, αποδίδουν την ανέγερση της «γέφυρας Κόνιτσας» στον Αώο το 1869/70, άποψη που εσχάτως έχει βάσιμα αμφισβητηθεί με έγκυρα έγγραφα πειστήρια. [Ρα άρθρο σημ. 3 | Επίσης το άρθρο “Ο πρωτομάστορας της γέφυρας της Κόνιτσας”, του Χαρίλ. Γκούτου, περ. “Κόνιτσα”, τεύχ. 182/2015, σελ. 155-158 | Ιδὲ και άρθρο 19 για τη «γέφυρα Κόνιτσας»].

⁶ Ιδὲ άρθρο σημ. 3 και την εκεί βιβλιογραφία. | Όρα εφημ. “Ηπειρωτικό Μέλλον”, φύλλο 21-01-1938, όπου γράφεται: «*Επί του Σαρανταπόρου ηυδόκησε και έγινε προ ετών μία γέφυρα, ατελής και ετοιμόρροπος, παρασυρθείσα προ ολίγων ημερών υπό των υδάτων*». Είναι ξεκάθαρο ότι η γραφή αυτή δεν αναφέρεται στην αμφιέριστη «γέφυρα Στράτσιανης» (ιταλική), με σωληνωτά μεταλλικά δικτυώματα και ξύλινο δάπεδο, η οποία ήταν στατικώς μελετημένη από μηχανικούς και εξ αρχής καλοφτιαγμένη και στέρεα.

⁷ Στο βιβλίο του “Η παιδεία στην Πυρσόγιαννη επί τουρκοκρατίας”, 1980, σελ. 8-9, 30- 33.

⁸ Τα παρατιθέμενα στοιχεία δεν επαληθεύονται. Η πολύτοξη «γέφυρα Μπαλντούμας» βεβαιωμένα δεν φτιάχτηκε το 1871, ούτε και μετέπειτα. Για τη «γέφυρα Κόνιτσας» είδαν πρόσφατα το φως νέα πολύ αρνητικά πειστήρια, που ανατρέφουν την άποψη ότι την έφτιαξε ο «Γιώργος/Ζιγώγας Φρόντζος». Περί αυτών όρα άρθρο 19 για τη «γέφυρα Κόνιτσας», καθώς και τα άρθρα των σημ. 3 και 5.

⁹ Όρα άρθρο “Περιστατικά του 1912, σχετικά με την απελευθέρωση”, του Χαρίλ. Γ. Γκούτου, περ. “Καντσιώτικα”, τεύχ. 18/2012, σελ. 43-44. | Ο Μιλτ. Β. Κουτσιούκης βεβαιωμένα ήταν το 1899 φοιτητής της ιατρικής στην Αθήνα. Η κόρη του Ανδρομάχη/Μάχη έγινε δασκάλα και πρωτοδιορίστηκε στο Κάντισκο (τώρα Δροσοπηγή) το 1943. Λέγεται ότι από την ομορφιά της σκανδαλίστηκαν οι δυο συνηπηρετούντες μαζί της Φουρκιώτες δάσκαλοι, ο ύπανδρος Αδαμάντιος Ταμπούρης και ο ανύπανδρος Κώστας Μόκκας. Ο δεύτερος μαχαίρωσε μέσα στο σχολείο και εν ώρα μαθημάτων τον πρώτο, ο οποίος και πέθανε επί τόπου [ιδὲ περιοδικό “Καντσιώτικα”, τεύχ. 17/2011, σελ. 18-20].

¹⁰ Στο πόνημα του Πυρσογιαννίτη Νικ. Ι. Τσίπα (1910-2005) “Αντάμωμα με προγονικούς αντίλαλους της Πυρσόγιαννης”, Μαρούσι 1987, σελ. 117. | Και ο Πυρσογιαννίτης

Αντώνης Πάσχος, στο βιβλίο του “Ο,τι είδα -Ο,τι άκουσα -Ο,τι έκανα -Ο,τι μού'καναν”, Βόλος 1993, σελ. 53, γράφει ότι το επεισόδιο έγινε τον Ιανουάριο του 1913.

¹¹ Άρθρο στην παρισινή εφημ. L'illustration, της 17-03-1917, σελ. 226 | Όρα σχετική δημοσίευση στο περ. “Καντσιώτικα”, τεύχ. 22/2015, σελ. 5-9, επιμελούμενη από τον Θωμά Β. Ζιγώγα.

¹² Ιδὲ δημοσίευση στην εφημ. “Αώος”, της 7-9-1929 | “Όρα μερική αναδημοσίευση στο περ. “Καντσιώτικα”, τεύχ. 22/2015, σελ. 45-47, επιμελούμενη από τον Χαρίλ. Γ. Γκούτο, στο άρθρο του “Σχεδίαση εθνικής οδού στην κοιλάδα του Σαραντάπορου το 1928”.

¹³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, “Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος 1940-1941”, Αθήνα 1960, σελ. 120 και 123. | Βιβλίο “Δαβάκης - Πίνδος”, του ταγματάρχη Ι.Α. Βερνάρδου, εκδόσεις ΛΟΓΧΗ, Αθήνα 2007, στο οποίο βρίσκουμε, στη σελ. 144, τις εξής αναφορές του συνταγματάρχη Κων/τίνου Δαβάκη: «*Δελτίον εσπερινής καταστάσεως. Εκ Στράτσιανης εκινήθη ιταλικόν τάγμα προς Βουρκοπόταμον. Έτερον τάγμα δια γεφύρας Στράτσιανης επισκευασθείσης επετέθη προς Μπολιάναν αποκρουσθέν. Όρα 20.30 -28/10/40 ΙΓ΄*» και κατόπιν «*Παρακαλώ αεροπορία βομβαρδίση Βουρκοπόταμον από Κερασόβου προς συμβολήν του με Σαραντάπορον. Γέφυραν Βήτα ελληνικού φυλακείου μεταξύ Στράτσιανης και Καστάνιανης. Όρα 22. - 28/10/40 ΙΓ΄*».

¹⁴ Όρα βιβλίο “Το μονοπάτι της ζωής μου”, Νέα Υόρκη 2009, σελ. 80, του Θεοφάνη Καρακώστα, εκ Στράτσιανης (τώρα Πύργος), ο οποίος το 1946 ήταν μερικό μόλις 14 ετών και δικαιολογείται να μη θυμάται καλά.

¹⁵ Ιστορικό Αρχείο του Κ.Κ.Ε., εφημερίδα “Εξόρμηση”, 1947.

¹⁶ Όρα άρθρο “Μαρτυρίες μιας διαδρομής, 1913-1949”, του Βασ. Παπαγεωργίου, στο περ. “Καντσιώτικα”, τεύχ. 25/2018, σελ. 37-47, όπου λεπτομερώς καταγράφονται διηγήσεις και ονόματα μαστόρων που έστησαν την κρεμαστή ξυλογέφυρα στη Ντέρτη στις διαδοχικές φάσεις της.

¹⁷ Ιδὲ βιβλίο “Η αιχμαλωσία μου και η ζωή των πολιτικών προσφύγων στην Τασκένδη”, του ιατρού Χαράλαμπου Πετρούλια, Αθήνα 2012, σελ. 29-30.

¹⁸ Εφημερίδα “Φωνή της Ηπείρου”, φύλλο 129/10-03-1895, σελ.3.

¹ Βιβλίο “Κοντσιώτικα”, του Χαράλ. Ν. Ρεμπέλη, Αθήνα 1953, σελ. 268.

Ο πάππος Κώστας Κοτσινας - Ένας καλός εργολάβος

Επιμέλεια: Θωμάς Β. Ζιώγας

Το χωριό μας, αγαπητοί μου χωριανοί φίλοι αναγνώστες, δεν έβγαλε μόνο κλέφτες καπεταναίους όπως ο πάππος ο Θύμιος τσ' Μουκάδες, ξακουστούς τσελιγκάδες όπως ο Τσιόκαλος και οι Μακραίοι, και ευεργέτες σαν τον Ιωάννη Λύτρα, αλλά έβγαλε και σπουδαίους εργολάβους όπως ο πάππος ο Κοτσινας, στον οποίο θα αφιερώσω αυτήν μου τη διήγηση.

Ο πάππος ο Κοτσινας, αγαπητοί μου αναγνώστες, γεννήθηκε το 1865. Παντρεύτηκε την Κυράτσω Καρδάρα και απόκτησαν 3 παιδιά, τον Γιάννη, τον Θανάση, τον Τάκη, και την Όλγα. Τον Γιάννη τον έβγαλε δάσκαλο· έπιασε δουλειά στα Γιάννενα, παντρεύτηκε και πήρε δασκάλα και εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα. Τον Θανάση τον έμαθε μαραγκό· παντρεύτηκε την Όλγα Σίμου και έκανε 5 παιδιά και μια κόρη. Ο Θανάσης ήταν πολύ καλός τεχνίτης, εμπνεύστηκε τη σαρμάντζα και έκανε κάπου ογδόντα θρανία για το

Σχολείο μας. Ήρθαν, όμως, οι Φουρκιώτες μαραγκοί και του χτυπούσαν τη δουλειά. Το άλλο παιδί, ο Τάκης, άφησε τον πατέρα, πήγε και εγκαταστάθηκε στη Βέροια. Τη θυγατέρα, την Όλγα, την πάντρεψε με τον Κύρκα τσ' Μουκάδες.

Ο πάππος ο Κοτσινας, όταν ήταν μικρός, αναμίχθηκε με παρέα μαστόρων και πήγαινε στα ξένα. Τα ξένα, όμως, ήταν πολύ βαριά, πότε είχαν δουλειά και πότε κοιτούσαν τον ήλιο. Αυτό δεν άρεσε στον πάππο Κώστα. Έκανε όμως υπομονή ώσπου να μάθει την τέχνη. Σαν έμαθε την τέχνη και ηλικιώθηκε, εγκατέλειψε τις παρέες και αυτά τα ταξίδια και θέλησε να δοκιμάσει την τύχη του παλεύοντας μόνος του την κοινωνία. Άφησε τη γυναίκα του στο χωριό με το παιδί του τον Θανάση, καθώς του ήρθε έμπνευση να φύγει απ' την Ελλάδα. Ταξίδεψε στο Κάιρο, όμως τα πράγματα δεν τα βρήκε όπως τα ήθελε, βρήκε δυσκολίες και δεν μπορούσε να δουλέψει. Εγκατέλειψε το Κάιρο και έφυγε για τη Λιβύη. Μα και εδώ επικρατούσαν σχεδόν οι ίδιες συνθήκες. Η στενοχώρια τον βάραινε. «Θα γυρίσω πίσω στην Ελλάδα» σκέφτηκε. Δένει τον γάτο και το 'μασε για την πατρίδα. Ήρθε στην Αθήνα. «Θα μείνω εδώ και ό,τι γίνει» σκέφτηκε. Εδώ, πράγματι, τα πράγματα άρχισαν να πηγαίνουν καλά. Γνωρίστηκε με κόσμο, με μαστόρους, με μηχανικούς. Οι μηχανικοί τον εκτίμησαν γιατί ήταν άνθρωπος κοσμικός. Τον παρακίνησαν να κάνει δικό του συνεργείο και αυτοί θα του δίνουν δουλειές. Κάλεσε, λοιπόν, τ' αδέρφια του, το Γιώργο και το Δήμο, μαστόροι και αυτοί, και για να γίνουν ζευγάρια πήραν και τον Λία τον Γαζώνα.

Η δουλειά πήγαινε πολύ καλά. Έχτισε μεγάλο μέρος του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», καθώς και το εργοστάσιο του ΦΙΕ. Έβγαλε χρήμα πολύ. Είχε τη δυνατότητα να αγοράσει στο κέντρο της Αθήνας τα καλύτερα οικόπεδα, αλλά με τα χάλια που είχε τότε η Αθήνα δεν έπαιρνε απόφαση. Αγόρασε, όμως, ένα οικόπεδο, έκανε

και σπίτι που το έδωσε στο παιδί του, τον Γιάννη, που ήταν δάσκαλος.

Πέθανε η γυναίκα του το 1935 σε ηλικία 75 χρονών. Το 1940, και αφού τα χρόνια είχαν περάσει, άφησε την Αθήνα και γύρισε στο χωριό για να ζήσει τα τελευταία του χρόνια στη γενέτειρά του, μαζί με το παιδί του τον Θανάση. Στο χωριό δεν είχε σπίτι, έμεινε με την αδελφή του στο σημερινό σπίτι της Λίνας Κοτσίνως. Βρήκε μετά οικόπεδο στην άκρη στο χωριό, και μεγάλο μάλιστα, και το μόνο που του άρεσε στο οικόπεδο ήταν η βρύση, τρεχούμενη χειμώνα καλοκαίρι. Το σπίτι που έχτισε είναι απ' τα καλύτερα του χωριού. Θα πούμε και τούτο για τον γέρο εργολάβο· επιμελήθηκε 3 εκκλησίες του χωριού, την Αγία Παρασκευή, την Παναγιά και την Παναγιπούλα. Τον βρήκε, όμως, άλλο ένα κακό με τον εμφύλιο πόλεμο. Έχασε το παιδί του, τον Θανάση, και μένει με τη νύφη του και τα 6 εγγόνια του. Τον ευχαριστούσε η οικογένεια, αγαπούσε τα παιδιά. Όταν η νύφη του ήταν στα χωράφια, αυτός βοηθούσε τα παιδιά. Ήταν και καλός μάγειρας.

Με τον εμφύλιο, διαταγή απ' τον Δημοκρατικό Στρατό όποιοι γονείς θέλουν να γράψουν όσα παιδιά θέλουν να πάνε στα Ανατολικά κράτη, προκειμένου να αποφύγουν τον πόλεμο και τους βομβαρδισμούς. Όλοι οι γονείς κρατούσαν και ένα δυο και τα άλλα τα έγραφαν. Κατόπιν συνεννοήσεως νύφης και πεθερού, αποφάσισαν και έγραφαν κι αυτοί τα 4 παιδιά

και κράτησαν το μικρότερο και την κοπέλα. Κι εδώ ο πόνος ήταν μεγάλος. Ενώ το σπίτι είχε μεγάλο ντόρο, μένει τώρα άφωνο. Η ελπίδα, όμως, υπήρχε ότι κάποτε θα γυρίσουν τα παιδιά. Για τον πάππο τον Κώστα οι ελπίδες ήταν περιορισμένες, λόγω της ηλικίας του. Τα χρόνια περνούσαν, τα παιδιά έστελναν γράμμα στη μάνα τους λέγοντάς της ότι τα περνούν πολύ καλά εκεί που βρίσκονται. Και να που το ευχάριστο μήνυμα ήρθε. Τα παιδιά, μετά από δέκα χρόνια στα ξένα κράτη, άρχισαν να έρχονται. Πρώτος στο σπίτι ήρθε ο Στέργιος. Τα άλλα παιδιά ο μπάρμπα-Κώστας δεν πρόλαβε να τα ιδεί. Πέθανε το 1958, σε ηλικία 93 χρονών και ως την τελευταία του στιγμή δεν επισκέφτηκε οδοντογιατρό και τα δόντια του τα είχε όλα στο ακέραιο.

Υ.Γ.

Καλά πληροφορημένες πηγές του οικείου περιβάλλοντος μου είπαν πως ο μπάρμπα-Κώστας με τα χρήματα που κρατούσε είχε τη δυνατότητα να αγοράσει το «Κεντρικό» καφενείο στην Ομόνοια, αλλά, όπως γράφω πιο πάνω, δεν ήθελε να μειώσει το ποσό που κρατούσε. Κάποιος χωριανός είπε ότι ο μπάρμπα-Κώστας είχε ένα καζάνι λίρες, και κάποιος άλλος του κόλλησε το παρατσούκλι «Καζάνας». Αυτό μπορεί να το είπε επειδή ο μπάρμπα-Κώστας είχε κεφάλι χοντρό.

...οι μήνες που πέρασαν στον τόπο μας!

7 Αυγούστου

Εκδρομή στην Αλβανία

Η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, στα πλαίσια των καλοκαιρινών της εκδηλώσεων, οργάνωσε στις 7 Αυγούστου μονοήμερη εκδρομή για τους κατοίκους του χωριού στην Αλβανία. Επισκεφτήκαμε το Αργυρόκαστρο, το Γαλάζιο Μάτι και τους Άγιους Σαράντα. Ακόμη μεγαλύτερη η φετινή συμμετοχή, έτσι κι εμείς θα φροντίσουμε σε ακόμη πιο ελκυστικό προορισμό τον επόμενο χρόνο. Η Καντσιώτικη παρέα ανανεώνει λοιπόν το ραντεβού της για το επόμενο ταξιδάκι αναψυχής!

8 Αυγούστου

Σεμινάριο ΚΑΡΠΑ και χρήση εξωτερικού αυτόματου Απινιδωτή

Η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, με τη συνεχή μέριμνα για τον τόπο και τους κατοίκους της, προχώρησε στην αγορά Απινιδωτή με τη χρηματική συνεισφορά (1000€) του Αργύρη Σίμου και τη συγχρηματοδότηση της Αδελφότητάς μας. Διοργάνωσε σεμινάριο ΚΑΡΠΑ και χρήση εξωτερικού αυτόματου απινιδωτή από εξειδικευμένους γιατρούς. Με λύπη μας το σεμινάριο δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω έλλειψης συμμετεχόντων. Πρόθεσή μας είναι οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού να μάθουν τη χρήση του καθώς σε μια έκτακτη ανάγκη να μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον Απινιδωτή και να σώσουν μια ζωή. Ο Απινιδωτής έχει τοποθετηθεί σε ειδικό κουτί στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής.

10 Αυγούστου

Κατασκευή κούκλας και κυνήγι κρυμμένου θησαυρού με την ιστορία του Γκιώνη από το Αντρέα Puppet

Γίνονται όμορφα πράγματα σε αυτό το χωριό ακούγονταν ψίθυροι από τους χωριανούς. Τέτοια λόγια μας δίνουν ενθάρρυνση να συνεχίσουμε να εντυπωσιάζουμε τους μικρούς μας φίλους και να περνάμε ένα αξέχαστο καλοκαίρι στο χωριό. Η κατασκευή κούκλας από τα παιδιά αλλά και η αναπαράσταση της ιστορίας του Γκιώνη ενθουσίασε μικρούς και μεγάλους! Σε ευχαριστούμε Αντρέα Puppet.

11 Αυγούστου

Εγκαίνια Έκθεσης Κώστα Μπαλάφα «Το Αντάρτικο στην Ήπειρο» στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής και συμμετοχή της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Δήμου Κόνιτσας «Ελευθέριος Χ. Παγγές»

Στα πλαίσια των πολιτιστικών της εκδηλώσεων η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, είχε την τιμή να φιλοξενήσει στο Πνευματικό Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής, την έκθεση του Κ. Μπαλάφα «Το Αντάρτικο στην Ήπειρο 1941-1944» από το Μουσείο Μπενάκη. Ο Κώστας Μπαλάφας φωτογράφησε στα βουνά της Ηπείρου, τις καταστροφές του πολέμου και την αντίσταση κατά της Κατοχής. Τα εγκαίνιά της έγιναν στις 11 Αυγούστου με την παρουσία όλων των πολιτικών προσώπων του Δήμου Κόνιτσας αλλά και με πλήθος κόσμου που ήρθαν για να μας τιμήσουν. Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζουμε στο πρόσωπο του κ. Κώστα Τζιμούλη, που χάρη στις γνωριμίες του βρέθηκε και ο χορηγός επικοινωνίας της έκθεσης, ο κ. Τάσος Αβέρωφ. Ευχαριστούμε τον κ. Αβέρωφ που συνέβαλε σημαντικά στην υλοποίηση της έκθεσης. Ευχαριστούμε θερμά και τη Φιλαρμονική Ορχήστρα του Δήμου Κόνιτσας για τη συμμετοχή της.

12 Αυγούστου

Διαγωνισμός Πρέφας στην πλατεία του χωριού

Για 3^η συνεχόμενη χρονιά πραγματοποιήθηκε διαγωνισμός παιχνιδιών τράπουλας. Φέτος οι χαρτοπαίχτες διαγωνίστηκαν στην Πρέφα. Στιγμές "έντασης", γέλιου και ανατροπών πήραν τη θέση στα τραπέζια του γεροπλάτανου. Συμμετείχαν οι: 1^η ομάδα Καρανικούλης Κώστας, Σίμος Χρυσόστομος, Κοτσίνας Δημήτρης, Λέκκας Αθανάσιος, 2^η ομάδα Τσιλιμίγκας Θανάσης, Ζιώγας Παύλος, Λέκκας Δημήτρης, Γιαννάκης Δημήτρης, 3^η ομάδα Λέκκας Μιχάλης, Λέκκας Γιάννης, Κουτρομπίνας Χρήστος και Καρράς Γρηγόρης. Στον τελικό προχώρησαν οι: Καρανικούλης Κώστας, Ζιώγας Παύλος και Καρράς Γρηγόρης. Νικητής αναδείχτηκε ο Κώστας Καρανικούλης. Ανανεώνουμε το ραντεβού για του χρόνου!

13 Αυγούστου

Αιμοδοσία στο Νηπιαγωγείο

Από το 2003, αυτή η εκδήλωση αλληλεγγύης και ανθρωπιάς έχει φανεί χρήσιμη στους συνηθρώπους μας, καθώς επίσης και στους συγχωριανούς μας. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν και φέτος η καθιερωμένη ετή-

σια ομαδική αιμοδοσία σε κινητή μονάδα του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Ιωαννίνων. Μέχρι σήμερα εξυπηρετήθηκαν ανεξαιρέτως όλοι οι συγχωριανοί μας που είχαν ανάγκη αίματος. Συγχαίρουμε και ευχαριστούμε θερμά τους/τις αιμοδότες γι' αυτήν την υψηλή ευαισθησίας και ανθρωπιάς εκδήλωση και ευχόμαστε αυτή η πρωτοβουλία να γίνει παράδειγμα προσφοράς και αλληλεγγύης προς όλους! Αίμα έδωσαν οι: Ζιώγα Άρτεμις, Ζιώγα Κων/να, Σπέλλας Θωμάς, Δημητρούλη Μαρία, Κουτρομπίνα Σταυρούλα, Λέκκα Ευτυχία, Κοτολούλης Λευτέρης. Προσέβησαν αλλά δεν έδωσαν οι: Σπέλλας Βασίλης, Κοτολούλης Χρήστος, Μουκούλη Βίκυ, Λέκκας Θύμιος, Αδαμάκη Κυριακή, Καπλάνη Σεβαστή, Σωτηρίου Σοφία.

13 Αυγούστου

Διαδραστικό θέατρο από την ομάδα «Φτου και Βγαίνω» και Παράσταση: Η πριγκίπισσα και τα κλεμμένα χαμόγελα Αθλοπαιδιάς

Κάτι μοναδικό και ανεπανάληπτο διαδραματίστηκε στον πίσω χώρο του Συνεδριακού Κέντρου. Το διαδραστικό θέατρο με τη συμμετοχή και των παιδιών σε αυτό άφησε τις καλύτερες εντυπώσεις στα παιδιά!! Χαμόγελα, χοροί, παιχνίδια και στιγμές άφθονου γέλιου στις Αθλοπαιδιάς που ακολούθησαν, θα μείνουν χαραγμένα με τον πιο όμορφο τρόπο στους μικρούς μας φίλους!!

5η Γιορτή Τσίπουρου Νεολαίας Δροσοπηγής

Μία γιορτή που κάθε χρόνο, με τη συμμετοχή και τη βοήθεια του κόσμου, μας δίνει κουράγιο να συνεχίσουμε ακόμη καλύτερα τη χρονιά που ακολουθεί. Πραγματοποιήθηκε και φέτος με πλήθος κόσμου η 5^η Γιορτή Τσίπουρου Νεολαίας Δροσοπηγής στον πίσω

14-15-16 Αυγούστου

Πανηγύρι Δροσοπηγής

Ο παραδοσιακός τρόπος του πανηγυριού της Δροσοπηγής ήταν και θα είναι πρώτιστο μέλημα της Αδελφότητας. Γι' αυτό και το πανηγύρι μας τη χρονιά που πέρασε άφησε τις καλύτερες των εντυπώσεων για μια ακόμη χρονιά. Και φέτος, συνεργαστήκαμε με την ορχήστρα του Κώστα Σμόλικα και Φώτη Τράσια σε δύο όμορφα βράδια στις 14 και 16 Αυγούστου. Το μικρό μας χορευτικό, με τις παραδοσιακές του στολές και την επί σειρά 10 χρόνων δασκάλα τους Κωνσταντίνα Ζιώγα, χόρεψε τους Καντσιώτικους σκοπούς, με τους παπούδες και τις γιαγιάδες να καμαρώνουν. Στις 15 Αυγούστου γιορτάζει η Παναγιά μας και η πιο όμορφη βραδιά μέσα σε γιορτινό κλίμα, με την ορχήστρα του Νίκου Φιλιππίδη και τους ηπειρώτικους σκοπούς του ξεκινάει με πλήθος κόσμου να γεμίζει την πλατεία του χωριού μας και να χορεύει, πάντα με Καντσιώτικη σειρά, τα ηπειρώτικα ακούσματα. Το τριήμερο πανηγύρι μας έφτασε στο τέλος του με τον καλύτερο τρόπο και ανανεώνουμε την επόμενη χρονιά με παραδοσιακά ακούσματα του τόπου μας!

χώρο του Συνεδριακού Κέντρου Δροσοπηγής. Όλα ξεκινούν από το μήνα Σεπτέμβριο, όπου και γίνεται η αγορά και εν συνεχεία το πάτημα των σταφυλιών και η τοποθέτησή τους στα βαρέλια για να ξεκινήσει η βράση τους, εις αναμονή της 27^{ης} Οκτωβρίου και την πιο όμορφη γιορτή της Νεολαίας του Καντσίκου, τη γιορτή Τσίπουρου. Οι καζανιές είχαν γεμίσει τα караφάκια με τσίπουρο, οι ψησταριές είχαν πάρει "φωτιά" και η Νεολαία με το χαμόγελο σέρβιρε το πλήθος κόσμου που μας είχε τιμήσει με την παρουσία του! Η ορχήστρα των Σαμαράδων ξεκίνησε και το κέφι δεν άργησε να ανάψει καθώς διήρκεσε μέχρι πρωίας. Σας ευχαριστούμε όλους όσους βοήθησαν και συντέλεσαν σε μια τόσο όμορφη βραδιά και σε

όσους οικονομικά ενίσχυσαν τη Νεολαία Δροσοπηγής παρόλο που η εκδήλωση ήταν δωρεάν για όλους! Ιδιαίτερες ευχαριστίες: στον κ. Γιάννη Χατζόπουλο για την προσφορά των σταφυλιών, στον κ. Κώστα Τσάτσα για την προσφορά κρέατος, την κα Κιούσογλου Λίτσα για το εξαιρετικό μαγείρεμα της βραστής γίδας, την κα Ροιδούλα Πατσιωτού για την προσφορά μανιταριού για θέρμανση, τον κ. Σταύρο τον φούρναρη για την προσφορά ψωμιού, τους κ. Καζάκη Κώστα, κ. Ζιώρα Παύλο και κ. Λέκκα Πέτρο για την πολύτιμη βοήθειά τους στις καζανιές. Τέλος, την ορχήστρα των Σαμαράδων που σε κάθε εκδήλωση είναι δίπλα μας και μας στηρίζουν με τα Καντσίωτικα Ηπειρώτικα ακούσματά τους!!

Κοπή Πρωτοχρονιάτικης Πίτας

Στις 2 Φεβρουαρίου η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών με την ευλογία του πάτερ Κωνσταντίνου έκοψε την Πρωτοχρονιάτικη πίτα στο κατάστημα της Ροιδούλας Πατσιωτού. Το πνεύμα των Χριστουγέννων, έδωσε τη δική του λάμψη στο χωριό μας! Το χωριό μας στολισμένο με φάνη και Χριστουγεννιάτικο δέντρο στη "χώρα" του χωριού καθώς και με το στολισμό και φωτισμό σε κάθε βρύση του χωριού, μας μετέ-

φερε στη μαγεία των Χριστουγέννων. Οι τυχεροί του φλουριού ήταν η Ζιώρα Σοφία και η Ήφη Σόνια, οι οποίες έλαβαν χειροποίητα δωράκια από την επιχείρηση της Σταυρούλας Κουτρομπίνα και του Κώστα Παπαδόπουλου. Ευχαριστούμε όλους όσους ήταν εκεί!!

Απόκριες 2019

Τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα της Αποκριάς αναβίωσαν και φέτος στο Κάντσιο. Την Κυριακή στις 10 Μαρτίου το πρωί, μαζευτήκαμε μικροί και μεγάλοι για το καθιερωμένο μάζεμα των κέδρων στην πλα-

τεία Πατσιωτού. Το βράδυ, η μεγάλη στιγμή για το καθιερωμένο καρναβάλι με τους μασκαράδες και το κάψιμο των κέδρων είχε φτάσει. Το κέφι, ο χορός γύρω από τη μεγάλη φωτιά, τραγουδώντας τραγούδια της Αποκριάς και τα πειράγματα των μασκαράδων στους ανυποψίαστους χωριανούς έδωσαν μεγάλη ζωντάνια στο χωριό. Στη συνέχεια, το έθιμο του χάσκαρου, μας χάρισε στιγμές γέλιου. Χορέψαμε και τραγουδήσαμε παραδοσιακά Αποκριάτικα τραγούδια. Την Καθαρά Δευτέρα, η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, προσέφερε σε όλους την ντόπια φασολάδα και άλλα νηστίσιμα εδέσματα καθώς και λαγάνες και χαλβά, τα οποία προσέφερε ο Δήμος Κόνιτσας, στο κατάστημα Αμπηλιακό της Ευτυχίας Παπαδημητρίου. Η

μέρα συνεχίστηκε με το πέταγμα των καρταετών στην Αλατσία και τις τρελές αλλά πετυχημένες προσπάθειες να ανεβούν ψηλά στον ουρανό οι καρταετοί!! Ήταν ένα όμορφο τριήμερο. Ραντεβού του χρόνου!!!

Ετήσιοι χοροί της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών

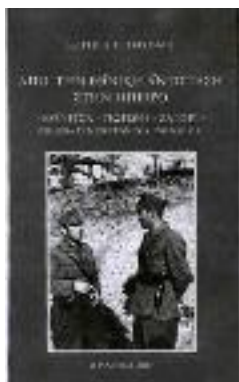
Μετά από πολλά χρόνια, η Αδελφότητα θέλησε να κάνει τους Καντσιώτες να ανταμώσουν και το κατάφερε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, καθώς οργάνωσε χορούς στην πόλη της Καστοριάς αλλά και των Ιωαννίνων που στέφθηκαν με απόλυτη επιτυχία και πολύ κέφι από τους Καντσιώτες. Στις 25 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε ο ετήσιος χορός

στην Καστοριά στο μαγαζί "Διαχρονικό" με την ορχήστρα του Κώστα Σμόλικα και Φώτη Τράσια, με πολύ κόσμο και διάθεση για χορό από όλους τους χωριανούς. Ήταν μια πολύ όμορφη βραδιά!! Στις 23 Φεβρουαρίου έγινε και ο ετήσιος χορός στην πόλη των Ιωαννίνων σε ένα πολύ όμορφο και ζεστό μαγαζί στο «Σαρά», με την ορχήστρα του Κώτσου και Δημήτρη Χαλκιά να μας μερακλώνουν, υπό το άκουσμα των Καντσιώτικων ακουσμάτων. Η χαρά μας μεγάλη για την προσέλευση του κόσμου και στους δυο χορούς! Είμαστε σίγουροι πως θα καθιερωθούν και πάλι οι ετήσιοι χοροί και σε άλλες πόλεις την επόμενη χρονιά!! Καλή αντάμωση πάντα σε γλέντια!

Από την Εθνική Αντίσταση στην Ήπειρο (Κόνιτσα - Πωγώνι - Ζαγόρι)

Συγγραφέας: **Σωτήρης Π. Τουφίδης**

Τον Σωτήρη Τουφίδα όλοι οι παροικούντες «εν χώρα Κονίτσης» τον γνωρίζουν και τον εκτιμούν από καρδιάς, τόσο για την αkéραια προσωπικότητά του, όσο και κυρίως για την πνευματική και κοινωνική προσφορά του. Με κριτήριο πάντα τη ζώσα αλή-

θεια και το κοινό όφελος, αποστρέφεται τη δόλια διαστρέβλωση και ψέγει όσους ιδιοτελώς την επιχειρούν. Τα βιβλία του και τα απειράριθμα άρθρα που κατά καιρούς δημοσιεύει στο περιοδικό "Κόνιτσα", του οποίου είναι και υπεύθυνος έκδοσης από το 1985, δείχνουν πόσο αταλάντευτος είναι στις αξίες του αυτές.

Και το παρόν βιβλίο, με βάση την αρχή της αλήθειας είναι γραμμένο και μάλιστα βιωματικής του συγγραφέα σε πολλά σημεία. Το θέμα του η **Εθνική Αντίσταση 1940-1944**, που μεταπολεμικά τόσο άδικα κακοποιήθηκε ιστορικά και απηνώς διώχθηκαν οι λαϊκοί αγωνιστές της, ως αποτέλεσμα του εκδικητικού δόγματος «*όποιος δεν είναι μαζί μας, είναι εχθρός μας*» που επιβλήθηκε στα πλαίσια του «*ψυχρού πολέμου*» από τους Μεγάλους νικητές του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου και εφαρμόστηκε στην Ελλάδα με ακραία αυστηρότητα από το Κράτος και το παρακράτος.

Η αλήθεια, όμως, είναι φως, λάμπει, φωτοβολεί και δεν μπορεί να κρύβεται εσαεί. Έστω και εκ των

υστέρων, κάποια ακτίνα του φώτισε τους εν τη Βουλή και με νόμο το Κράτος αναγνώρισε την Αντίσταση ως **Εθνική**, επιδαφιεύοντας στους αγωνιστές πολλούς επαίνους. Μέχρι τότε, για να διατηρηθεί άσβεστο το φως και η μνήμη της ηρωικής Αντίστασης, κάποιοι τολμηροί φρόντισαν, αρχικά με μέγιστο προσωπικό κίνδυνο, να την καταγράφουν και να την προβάλλουν. Ο Σωτήρης Τουφίδης είναι ένας εξ αυτών και η τοπική ιστοριογραφία για τα γεγονότα του τότε του οφείλει πολλά.

Το βιβλίο που εδώ παρουσιάζω αναφέρεται σε πραγματικά αντιστασιακά περιστατικά που συνέβησαν κατά την περίοδο της κατοχής. Ο συγγραφέας με απλό καθαρό λόγο τα καταγράφει, εξαιρώντας την ενθουσιώδη παλλαϊκή συμμετοχή, τον εθελοντισμό, τον ηρωισμό και την αυτοθυσία των αγωνιστών, σπλητεύοντας ταυτόχρονα τους επίορκους συνεργάτες των κατακτητών Ιταλών και Γερμανών. Μετά από έναν πολύ διαφωτιστικό **πρόλογο**, παρουσιάζεται επωνύμως η Αντίσταση σε αρκετά χωριά της Κονίτσας, κάποια ηρωικά επεισόδια από Πωγώνι και

Ζαγόρι, η τιμωρία των δωσίλογων συνεργατών και άλλα αντιστασιακά. Για τους Κονιτσιώτες το βιβλίο αποτελεί ιστορικό τεκμήριο και τιμητική μαρτυρία για την ομόθυμη συμμετοχή τους στην Αντίσταση. Ας είναι καλά ο αγαπητός Σωτήρης που έκανε τον κόπο να το γράψει και τη δαπάνη να το τυπώσει, για να το έχουμε εμείς στα χέρια μας και να μαθαίνουμε το ηρωικό παρελθόν του τόπου μας και των προγόνων μας.

Από άποψη τυπογραφίας το βιβλίο είναι ιάφογο. Με μικρό σχήμα 14x21, καλαίσθητο εξώφυλλο, ποιοτικό χαρτί velvet και εξαιρετικό τύπωμα, διαβάζεται άνετα και το συνιστώ χωρίς ενδοιασμούς. Τιμήθηκε, άλλωστε, το 2017 με το 1^ο βραβείο χρονικού-μαρτυρίας από την Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να το βρουν στα βιβλιοπωλεία στα Γιάννινα και Κόνιτσα, και από τον συγγραφέα, τηλ. 2655022212, κιν. 6979138737.

Θωμάς Β. Ζιζιάγας

Email: thovaziogas@gmail.com

Υπενθυμίζουμε και πάλι στους απανταχού Καντσιώτες να συμβάλλουν στην προσπάθειά μας για την συγκέντρωση αρχαιακού υλικού (φωτογραφίες, καρτ-ποστάλ, επιστολές, διαβατήρια, συμφωνητικά, προικοσύμφωνα, κιτάπια, τετράδια λογαριασμών μαστόρων, αποδείξεις πληρωμών κλπ.).

Το 2003 η “Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών” ξεκίνησε την έκδοση του περιοδικού “τα Καντσιώτικα”, έντυπο αφιερωμένο σε θέματα σχετικά με την Δροσοπηγή, αλλά και τα γύρω Μαστοροχώρια.

Ταυτόχρονα, ξεκινήσαμε την συλλογή Ιστορικού και Λαογραφικού υλικού, και την καταγραφή με συνεντεύξεις αφηγήσεων παλαιότερων συγχωριανών μας, φιλοδοξώντας να δημιουργήσουμε ένα τεκμηριωμένο αρχείο, πηγή για έρευνα και μελέτη, μια παρακαταθήκη μνήμης αλλά και αυτογνωσίας για τις νεώτερες και επερχόμενες γενεές.

Με περισσή αγάπη και φιλόκαλο μεράκι εργαζόμαστε για την διάσωση, συντήρηση και ανάδειξη του υλικού αυτού, εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη μας σε όλους εκείνους που μας εμπιστεύονται τα οικογενειακά τους αρχεία.

ΧΡΗΣΙΜΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Δήμος Κόνιτσας: 26553 60326
 Αστυνομικό Τμήμα Κόνιτσας: 26550 22202
 Πυροσβεστική Υπηρεσία: 26550 22199
 Κέντρο Υγείας Κόνιτσας: 26550 23111

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
 ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Δροσοπηγή 441 00, τηλ.: 26550 81414, E-mail: info@drosopigi.org
www.drosopigi.org